

FILM OG FIENDEBILDER

Bond-skurkenes historie

**En hovedfagsoppgave i idéhistorie
ved Universitetet i Oslo
av Atle Johnsen**

Forord

Jeg vil aller først takke min veileder Per Strømholm. Han har vært ryddig og klar under hele prosessen og kommet med gode innspill til oppgaven. I tillegg vil jeg takke studentgjengen min her på Blindern som har støttet meg. Jeg vil spesielt få takke Frode Høydalsvik og Carmen, Joakim Wielgosch, Nils Ole Hagen, Håvard Hvidsten, Ann Kristin Drevdal og Marianne Bjørnson Hofstad som alle har gitt meg mange inspirerende tilbakemeldinger de siste årene.

Innholdsfortegnelse

Introduksjon	5
Tema	5
Bakgrunn	5
Hovedkilder	7
Litt om James Bond-filmene	8
Metode og problemer knyttet til tolkning av kilder	9
Avgrensing av oppgaven	11
Problemstilling	11
Disposisjon	12
Kapittel 1. Litt om fiendebildet	14
Fiendebildet må betraktes som en tendens	14
Kjeltringene er en del av vår kulturhistorie	15
”Vi og de andre”	19
Nasjonalisme	20
En kulturkamp på filmarenaen	21
Det gode mot det onde	22
Skurkene er en viktig del av filmens plotstrukturer	23
Bruk av metaforer	26
Det eksotiske	27
Oppsummering av kapitlet	28
kapittel 2. Den første fasen med kald krig	31
Et jernteppe dannes mellom to geopolitiske områder	31
Våpenkappløpet	36
NATO-land føler seg truet av USSR	39
Spionkrigen	40
Den kalde krigen spres til den tredje verden	44
Oppsummering av kapitlet	48
Kapittel 3. En tid med avspenning	49
Et forbedret forhold oppstår mellom stormaktene	50
Våpenkappløpet avtar	53
NATO-landene føler seg ikke lenger like truet av USSR	54
Spionkrigen avtar	55
Fortsatt kald krig i den tredje verden	57
Nazistiske skurker kommer fram	58
Narkotikaskurker	60
Oppsummering av kapitelet	60
Kapittel 4. En ny spenning bygges opp	62
Den geopolitiske motsetningen mellom stormaktene øker	63
Våpenkappløpet tiltar	66

NATO-landene føler seg igjen truet av USSR	67
Spionkrigens intensitet øker	69
Kald krig i den tredje verden	71
Narkotikaproblematikken	73
Oppsummering av kapitlet	74

Kapittel 5. Den kalde krigen tar slutt..... 76

Sovjetunionen bryter sammen	76
Våpenkappløpet er over, men nye farer truer	82
NATO-landene føler seg ikke lenger truet av Russland	83
Spionkrigen er over	84
Områder som fremdeles er kommunistiske	85
Frykten for internasjonal terrorisme	86
Muslimere som en ny fiende	87
Media kommer fram som fiende	89
Oppsummering av kapitlet	90

Konklusjon..... 92

Hvordan fiendebildet kommer fram i filmer generelt	93
Skurkene i 007-filmene	94
1960-tallsfilmene	94
1970-tallsfilmene	96
1980-tallsfilmene	97
Etter at den kalde krigen tok slutt	97
Filmer må ses i lys av den kulturelle konteksten	99

Filmliste

Litteraturliste

Tilleggsliste 1. Analyse av sentrale skurker..... 105

Dr.. No 1962	105
Ernst Stavro Blofeld 1963	106
Auric Goldfinger 1964	108
Emilie Largo 1965	109
Ernst Stavro Blofeld 1967	110
Ernst Stavro Blofeld 1969	111
Ernst Stavro Blofeld 1971	112
Dr... Kananga 1973	114
Francisco Scaramanga 1974	115
Stromberg 1977	117
Drax 1979	118
General Orlov 1983	119
Franz Sanchez 1989	120
Alec Trevelyan 1995	122
Elliot Carver 1997	123
Elektra King 1999	125

Introduksjon

Tema

I oppgaven vil jeg studere fiendebilder i vestlig film med fokus på det anglo-amerikanske filmmediet, og jeg tar utgangspunkt i James Bond-fortellingene som jeg tror kan fortelle noe generelt om dette fenomenet. Avhandlingen dreier seg om hvordan skurkerollene er blitt endret fra den første 007-filmen ble produsert i 1962 og fram til i dag. Ved å studere hvordan framstillingen av en kjeltring er blitt forandret, kan man se om skurkerollen er påvirket av ytre faktorer som for eksempel samtida politiske situasjon, eller om skurkene er ”skapt” av regissører for ren underholdning.

Bakgrunn

Inspirasjonen til å skrive en oppgave om dette temaet kommer fra boka til James Chapman: *Licence To Thrill*.¹ Han argumenterer for at James Bond-filmene bør tas alvorlig. Det vil si at de ikke bare er underholdning, men at de har et meningsinnhold som kan være interessant å studere kulturhistorisk. Debatten om hvordan 007-fortellingene skal tolkes har, blant annet foregått mellom filmkritikere. Noen har da kritisert historienes innhold, mens andre har hevdet at filmene ikke kan tas alvorlig.

Critical reaction to the James Bond films has always been mixed. Indeed, it mirrors the reaction to the novels in that in the early days of the series the Bond films were either attacked for their excesses of sex and violence, or they were dismissed as nothing more than entertaining movies of no real importance. This was evident from the very beginning of the series, when Dr. No polarised critical opinion. For Nina Hibbin, film critic of the communist *Daily Worker*, it was ‘vicious hokum skilfully designed to appeal to the filmgoer’s basest feelings’. No less a moral authority than the Vatican condemned the film as ‘a dangerous mixture of violence, vulgarity,

¹James Chapman: *Licence to thrill a cultural history of the James Bond films*, 1999

sadism and sex`. But while some critics despised Dr. No, others thought it was simply good fun which was not meant to be taken at all seriously.²

Chapman tilhører den gruppen som mener filmene er blitt oversett av den britiske filmhistorien. Dette skyldes blant annet at realismen i britisk film har fått stor oppmerksomhet på bekostning av mer fantasipregede filmer som blant annet James Bond. Chapman mener at 007-fortellingene er viktige filmer som fortjener større oppmerksomhet i filmhistorien. Tony Bennett og Janet Woollacott prøver også å se 007-filmene i en større sammenheng ved å trekke fram den politiske karrieren til James Bond. De argumenterer blant annet for at 007-filmene reflekterer en politisk kontekst. Prosjektet deres er å se sammenhengen mellom filmene og den politiske bakgrunnen de er laget i. □ Boka har en annen vinkling på James Bond-fenomenet enn det Chapman har. De fokuserer blant annet ikke like mye på det filmtekniske som *Lisence To Thrill* gjør. Fredrik Wandrup har også skrevet en formidlingsbok om den britiske agenten. Han skriver der om James Bond i en kulturhistorisk sammenheng, og han skriver generelt om Bond og den store populariteten han har hatt opp gjennom årene.³ Alle Bøkene har det til felles at de argumenterer for at det er en sammenheng mellom filmenes innhold og den kulturen som har laget filmene, og det er forbindelsen mellom film og kultur jeg synes er spennende.

I vår kultur oppfattes ofte ulike samfunnssektorer som atskilte. Vitenskapen har blant annet blitt sett på som uavhengig av andre sektorer som religion og politikk. Noen har i den seinere tida gått bort fra dette synet, og de hevder at ulike samfunnsområder påvirker hverandre. Yates mener for eksempel at vårt moderne verdensbildet har ”røtter” i magi,⁴ og Foucault har argumentert for at vårt rettssystem har bakgrunn fra blant annet økonomi.⁵ Det å se forskjellige samfunnsområder i forbindelse med hverandre har inspirert meg til å prøve å se filmen i en bredere sammenheng. Mange filmer har ofte blitt sett på som ren underholdningsindustri. Hollywood kommer stadig med nye rekorder i produksjonskostnader, og mye av innholdet i historiene er laget for å appellere til et bredt publikum. Det som er spennende er å se om de likevel uttrykker ideer fra samtida.

² Ibid: 6

³ Fredrik Wandrup: *Mannen som erobret det tyvende århundret*, 1999

⁴ Frances Yates: *Giordano Bruno and the hermetic tradition*, 1964

⁵ Michel Foucault *Overvåkning og straff*, 1999

Hovedkilder

Selv om oppgaven handler om James Bond, har jeg også benyttet andre filmer i det første kapitlet, og jeg tar utgangspunkt i følgende filmer: *Flytende terror* i regi av Christian Duguay 1992, *I ørnens klør* i regi av David Seltzer 1991, *Mission Impossible II* i regi av John Woo 2000, *Orions Belte* i regi av Ola Solum 1985, "Oktober" i regi av S.M. Eisenstein, 1927, *Patriotenes spill* i regi av Phillip Noyce 1992, *Platoon* i regi av Oliver Stone 1986, *Rocky III* i regi av Sylvester Stallone 1982, *Speed* 1994 og *Speed II: Cruise Control* 1997 i regi av Jan De Bondt, *Tom Clancy's OP Center* i regi av Lewis Teague 1994 og *U-571* i regi av Jonathan Mostow 2000.

De viktigste kildene mine er James Bond-filmene, og jeg vil ta utgangspunkt i alle offisielle fortellinger som er produsert. Følgende filmer er tatt med: *Dr. No* 1962, *From Russia With Love* 1963, *Goldfinger* 1964, *Thunderball* 1965, *You Only Live Twice* 1967, *On Her Majesty's Secret Service* 1969, *Diamonds Are Forever* 1971, *Live And Let Die* 1973, *The Man With The Golden Gun* 1974, *The Spy Who Loved Me* 1977, *Moonraker* 1979, *For Your Eyes Only* 1981, *Octopussy* 1983, *A View To A Kill* 1985, *The Living Daylights* 1987, *Licence To Kill* 1989, *Golden Eye* 1995, *Tomorrow Never Dies* 1997, *The World Is Not Enough* 1999, *Die Another Day* i regi av Lee Tamahori 2002.⁶

I oppgaven tas det også med eksempler fra tre uoffisielle filmer. Fortellingene: *Casino Royale* 1954, *Casino Royale* 1967 og *Never Say Never Again* 1983. Det som er problematisk er å vite hvor mye filmene skal vektlegges. Et argument for at de skal brukes, er at fortellingene er skrevet av Ian Fleming. Historiene er filmet av andre selskap enn United Artists og Eon Productions. Dette gjør at de uoffisielle historiene har annen utforming enn de offisielle. *Casino Royale* 1967 tilhører for eksempel sjangeren komedie.

⁶ .Jeg har tatt utgangspunkt i traileren som er vist på den offisielle 007 siden siden filmen ennå ikke har blitt vist på kino. Trailere forteller likevel noe om den nye filmen, nok til å danne et lite bilde av hvordan fiendebildet ser ut.

Litt om James Bond-filmene

Som kjent handler 007-fortellingene om en britisk hemmelig agent som reiser rundt i verden på oppdrag for den britiske regjeringen, representert av M som er 007s overordnede.

James Bonds yrke er å være hemmelig agent som skal bevare rikets sikkerhet.

James Bond-historiene starter ofte med en forfilm der James Bond er ute på et oppdrag, eller at han blir forstyrret i et kvinnebesøk. Etter dette kommer et mellomspill der det ofte vises dansere og spilles musikk. Etter dette må Bond møte opp på et kontor der han kommer i kontakt med sekretæren Miss Monneypenny, for etterpå å bli kalt inn til M som beskriver det som truer rikets sikkerhet og kjeltringene som skal bekjempes, og til slutt får han utdelt siste nytt av våpen. Dette er en kjent formel som går igjen i alle filmene, noe som har bidratt til filmenes suksess.⁷

Historiene om den britiske agenten er skrevet av forfatteren Ian Fleming. Han ble født i England i 1908 der han vokste opp i en velstående familie. Han studerte ved Eton, men etter hvert sluttet han for å skaffe seg en militær karriere. I forsvaret var han spion og jobbet for den britiske etterretningen. Seinere sluttet Fleming i det militære liv, og han fikk en sivil karriere. Han jobbet blant annet i nyhetsbyrået Reuters som journalist før han etablerte seg som forfatter. Etter hvert kom han i kontakt med produsentene Harry Saltzman og Albert Broccoli som viste interesse for å kjøpe rettighetene til James Bond for å filmatisere fortellingene. Saltzman var den første av dem Fleming kom i kontakt med. Han ble født i Canada, men reiste tidlig til New York der han vokste opp. Seinere dro han til England og startet som filmprodusent. Saltzman ønsket å filmatisere 007, men å få finansiert dette var ikke lett. Etter mange mislykkede forsøk på å finne økonomisk støtte ble han introdusert for Broccoli som hadde kapital. Broccoli ble født i New York i april 1909. Han startet som selger, men begynte i etter hvert å jobbe i filmindustrien. Saltzman og Broccoli dannet selskapet EON som skulle stå for produksjonen av James Bond. EON kunne likevel ikke finansiere alt selv, og søkte støtte utenfra. De fikk kontakt med det amerikanske produksjonsselskapet United Artists som bidro med kapital. United Artists er et selskap som ble dannet i 1919 av Mary Picford, Douglas Fairbanks, Charlie Chaplin og D.W. Griffith.⁸

⁷ Lee Pfeiffer og Philip Lisa *The incredible world of 007* 1992 , side 28.

⁸ Steven Jay Rubin *The complete James Bond movie encyclopedia* 1990, side 429

Siden Eon er engelsk og United Artist er amerikansk, er 007-filmene både påvirket av amerikansk og britisk film.

Metode og problemer knyttet til tolkning av kilder

Som metode har jeg vektlagt tolkning. I møte med kildene pendler jeg mellom filmene, meg selv og den historiske konteksten. Dette arbeidet har ikke vært lett. For det første er det vanskeligheter forbundet med det å tolke en film. Det er for eksempel ikke alltid forfatterens intensjoner med en tekst samsvarer med regissørens tolkning av den samme teksten. En film vil derfor alltid avvike fra originalhistorien. For det første skal manuset tolkes i flere ledd. Regissøren, skuespillere, manusforfattere, og andre aktører har alle et ord med i spillet når en film skal lages. Dette kan gjøre tolkningsarbeidet komplekst. I prosessen prøver jeg så mye som mulig å være klar over mitt eget ståsted. Jeg tror ikke det er mulig å komme fram til noen absolutt forståelse. Hvordan jeg møter teksten er avhengig av min egen bakgrunn. Faktorer som hvor jeg kommer fra, min alder og kjønn påvirker min analyse av filmene.

Bond-filmene og den kalde krigen er av nyere historie. Det kan derfor være vanskelig å få nok distanse til den historiske konteksten jeg skal skrive om. Det er ikke lett å forske på en periode man delvis har opplevd selv. Gadamer diskuterer dette temaet i boka *Truth and Method*.⁹ I dette verket redegjør han for hvordan det er mulig å finne fram til en sann tolkning av historien. Tidsavstanden har ofte blitt sett på som et hinder for en sikker viten. Gadamer argumenterer mot dette ståstedet. Han hevder at avstanden mellom tolkeren og det som skal tolkes ikke er et hinder for forståelse, men en nødvendighet. Dette er problematisk med mitt prosjekt siden jeg mangler noe av den historiske avstanden til det jeg skal skrive om.

Noe annet som kan være vanskelig når man analyserer filmer, er at ideer både kommer fram i form og innhold. Verdier kommer ikke like direkte til uttrykk som i vitenskapelige verker. Kommunismen kan for eksempel framstilles ved hjelp av fargebruk, folks klesstil og manerer. Det kan derfor være vrient å finne alle uttrykkene til regissøren. Filmkunsten bruker hele tida antydninger. Hvis det skal vises at en person er ond, holder det ikke å si at han/hun er det, men dette må indikeres, for eksempel ved at personen gjør fryktelige ting. Det nære

⁹ Hans-Georg Gadamer: *Truth and method* 1979 , introduksjonskapitlet

slektskapet mellom form og innhold krever derfor en ekstra oppmerksomhet rettet mot formspråket. I tillegg til at det er problematisk å finne ideer, er det mulig å feiltolke filmskaperens intensjoner. Det kan for eksempel være momenter som er satt inn i fortellingen for å skape humor, noe som kan feilvurderes og forstås som et dypere budskap.

I tolkningsprosessen deler jeg filmene inn i intervaller etter når de er laget. Dette gjør jeg for å nyansere bildet av den kalde krigen. Våpenkappløpet var ikke en sammenhengende periode, men kan deles inn i fire epoker med ulikt spenningsnivå mellom stormaktene. Jeg har delt filmene inn i fire puljer. I den første delen tar jeg for meg de som ble laget på 1960-tallet. Etterpå trekker jeg fram filmer som ble laget i 1970-tallet og deretter 1980-tallet. Til slutt ser jeg på filmer som ble laget etter at den kalde krigen tok slutt. Jeg vil på denne måten nyansere perspektivet på den kalde krigen. Man skal også være forsiktig med å dele den kalde krigen inn slik som jeg har gjort. Du kan risikere at kartet ditt ikke passer med terrenget. Det er for eksempel uenighet mellom historikere om når den kalde krigen startet, hvilket tidspunkt avspenning inntraff og når våpenkappløpet egentlig sluttet. Noen vil for eksempel hevde at avspenningen mellom stormaktene allerede startet like etter Cuba-krisen i 1962. Når jeg har valgt å dele inn filmene i fire grupper har jeg derfor tatt utgangspunkt i et teoretisk ståsted. Jeg har valgt å bruke boka til Isaacs og Downings¹⁰. Jeg vil nedenfor trekke fram en modell som viser hvordan jeg har klassifisert filmene etter når de ble laget, og hvilke spenning det var mellom stormaktene da de ble vist.

Modellen viser hvordan de offisielle filmene er delt inn i intervaller etter når de er laget

Intervall 1

1960-tallsfilmene

Høyt spenningsnivå

Intervall 2

1970-tallsfilmene

Avspenning

Intervall 3 Intervall 4

1980-tallsfilmene Filmer som er laget

En ny spenning oppstår etter 1991

Diamonds Are Forever
Live And Let Die
The Spy Who Loved Me
The Man With The
Golden Gun
Moonraker

For Your Eyes Only
Octopussy
A View To A Kill
The Living Daylights
Licence To Kill

Golden Eye
Tomorrow Never Dies
The World Is Not
Enough
Die Another Day

Avgrensning av oppgaven

I hovedoppgaven vil jeg først og fremst skrive om anglo-amerikanske filmer, og jeg tar utgangspunkt i James Bond siden jeg tror fortellingene i stor grad uttrykker samtida aktuelle hendelser. I avhandlingen ønsker jeg å gå i dybden i én type film. Det som er bra med å ta utgangspunkt i 007-historiene, er at de peker utover seg selv. Det vil si at de også forteller noe om samtida kulturelle kontekst. Dette skyldes blant annet at de alltid har vært populære. Det å ta utgangspunkt i James Bond vil derfor ikke bli noen snever oppgave. Siden filmene er blitt en del av folks hverdag, tror jeg at de forteller noe mer generelt om vestens betraktning av en antagonist. Når jeg nevner vestlig film, er det USA og England jeg først og fremst tenker på. Jeg tror at det er stor forskjell når det gjelder hvordan fiendebildet kommer fram i ulike europeiske land. Det er for eksempel store variasjoner mellom fransk, italiensk og amerikansk film. Når jeg likevel nevner Vesten som en samlebetegnelse er det fordi anglo-amerikansk film har stor innflytelse på filmarenaen verden over, og jeg tror at det finnes noe som kan kalles et felles europeisk fiendebilde på tross av ulikheter.

Selv om jeg tar utgangspunkt i 007-filmene, trekker jeg også inn andre filmer for å nyansere perspektivet på oppgaven. Dette gjøres i det første kapittelet der fokuset er rettet mot hvordan skurkerollen framstilles generelt. Her prøver jeg å vise bredden i hvordan dette fenomenet kommer fram i actionfilmer.

Oppgaven har også avgrensning i tid og rom. For det første er Bond-filmene britiske, med forankring til amerikansk filmindustri og får på denne måten en kulturell avgrensning ved at jeg ser dette fenomenet med amerikanske og europeiske briller. Studiet får også en historisk avgrensning siden ikke 007 filmene går lengre tilbake i tid enn til den kalde krigen. Den første 007-filmen *Casino Royale* ble laget i 1954. Lengre enn det kan jeg derfor ikke gå tilbake i historien.

Problemstilling

Problemstillingen i oppgaven min blir å se på hvordan fiendebildet er blitt endret fra den første filmen Dr. No ble laget i 1962 og fram til Die Another Day 2002. Dette innebærer å se fortellingene som ble laget under den kalde krigen, med den variasjonen i spenningsforholdet som fant sted da, og etterpå undersøke hvordan skurkerollene er blitt forandret etter at

kappløpet sluttet. Problemstillingen dreier seg også om et større spørsmål enn selve endringsaspektet av fiendebildet. Avhandlingen er et bidrag i diskusjonen om 007 filmene reflekterer ideer fra samtida, eller om de bare må ses som ren underholdning. Hvis skurkerollene varierer med den historiske konteksten, er dette et argument for filmene er påvirket av samtida kulturhistoriske kontekst ved at de alltid er knyttet til den politiske situasjon i verden når filmen er laget.¹¹

Disposisjon

I det første kapitlet vil jeg prøve å gå i bredden, for å undersøke hva et fiendebilde er, og hvordan dette kommer fram i forskjellige filmer. Jeg vil i denne delen prøve å belyse hva dette fenomenet egentlig er før jeg begir meg ut på de neste kapitlene. Da vil fokuset bli rettet mot James Bond.

De fleste av 007-filmene ble filmet under den kalde krigen, men historiene er også blitt laget etter at våpenkappløpet tok slutt. Ved å følge endringsaspektet fra den første filmen ble laget, og fram til i dag, har man en mulighet for å se hvordan fiendebildet har variert under den kalde krigen, og hvordan dette fenomenet er blitt forandret etter Sovjetunionen ble oppløst.

Den første James Bond-filmen ble produsert like etter at Cuba-krisen brøt ut i 1962, da hele verden sto på randen av en ny storkrig. Jeg vil i det første kapitlet se hvordan det kraftige spenningsforholdet mellom stormaktene på 1960-tallet kommer til uttrykk i Bond-filmer som ble laget på denne tida. Det vil si fra 1962 og fram til 1970-tallet.

På 1970-tallet var rivaliseringen mellom stormaktene dempet, noe som blant annet skyldes at den kommunistiske unionen mellom Kina og Sovjetunionen kollapset, og at det politiske forholdet mellom USA og kommunistlandene ble bedre. Jeg vil derfor i det tredje kapitlet undersøke hvordan den nye relasjonen mellom stormaktene kommer fram i 007-fortellingene.

På 1980-tallet ble den forsoningen som hadde funnet sted på 1970-tallet brutt. Blant annet på grunn av at USA ”staket ut” en ny politisk kurs under styret til Ronald Reagan, og at Sovjetunionen invaderte Afghanistan. Dette førte til at avstanden mellom stormaktene økte.

Jeg vil derfor i kapittel fire se hvordan motsetningen kommer til uttrykk i 007-historiene fra denne tida.

I 1991 ble Sovjetunionen oppløst, og den kalde krigen tok slutt. Dette førte til at antagonismen mellom Vesten og Russland ble redusert. Verden har likevel ikke blitt fredfull. USSRs kollaps har blant annet ført til kriminalitet og mafiavirksomhet, noe som har bekymret Vesten. Jeg vil i femte kapitlet undersøke hvordan kjeltringene er blitt framstilt etter jernteppets fall.

Kapittel 1. Litt om fiendebildet

Jeg vil i første kapittel gjøre rede for hva et fiendebilde er, og hvordan dette kommer til uttrykk i filmmediet. I denne delen belyses dette fenomenet på et mer generelt grunnlag enn seinere i oppgaven der fokuseringen hovedsakelig blir rettet mot James Bond. Her trekkes det også inn andre sider ved skurkene som ikke kommer fram i filmene som jeg skal ta for meg seinere. Dette gjøres for å nyansere perspektivet på oppgaven.¹²

Fiendebildet må betraktes som en tendens

Når man ser på hvordan trusselbildet kommer til uttrykk i filmer, vil jeg poengtere at det ikke alltid er entydig hvem, eller hvilke grupper, som er motstandere av helten. I noen perioder har framstillingen av heltens antagonister likevel vært endimensjonal. Under den kalde krigen fikk kommunister ofte rollen som skurker, og i dag skjer det samme med internasjonale terrorister. Dette utelukker likevel ikke at andre personer, eller grupper, kan få rollen som de slemme. Mangfoldet på dette området er stort. Det kommer blant annet fram i fortellinger som er produsert under den kalde krigen, der også andre enn kommunister er framstilt som motstandere av helten. I westernfilmer som ble laget på denne tida er det for eksempel ofte indianere som må bekjempes. Det ville ikke ha passet sjangerkravene å ha en russer i denne rollen.

Under den kalde krigen var det også et indre fiendebilde. Det vil si at helten hadde motstandere i egne rekker. Et eksempel på dette er *platoon*.¹³ Fortellingen skiller mellom gode og onde soldater, uansett hvilke land de kommer fra. Historien skildrer hvordan enkelte personer bruker brutale metoder i Vietnamkrigen. Den amerikanske sersjanten Barnes framstilles som en ond soldat som bruker tøffe metoder. Soldatene krangler innbyrdes om Barnes krigføring, og troppen deles mellom de slemme som støtter han, og de gode soldatene som ikke gjør det. Som jeg har vist i dette eksemplet, er det ikke nødvendigvis slik at utvelgelsen av banditter går i en retning. Det vil si at en kulturell gruppe kan ha flere

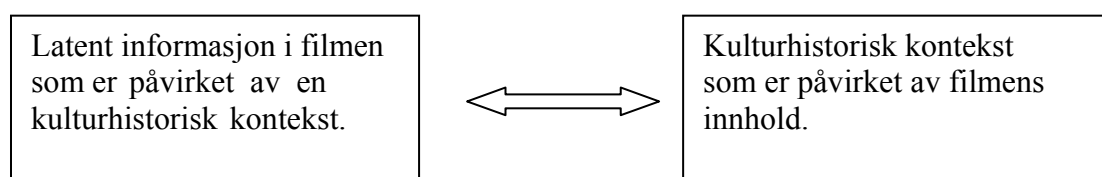
¹² I dette kapitelet vil jeg hovedsaklig ta utgangspunkt i filmer som tilhører kategorien action. Noen ganger har jeg likevel valgt å bruke andre filmer hvis de understreker viktige historiske poeng.

¹³ *Platoon* i regi av Oliver Stone 1986.

forskjellige rivaler. Under våpenkappløpet hadde for eksempel USA Sovjetunionen som sin hovedmotstander. Dette utelukker ikke at amerikanerne også kunne ha andre antagonister som for eksempel arabere og mafiaen. Hvem som er de onde må derfor betraktes som en tendens som finner sted innenfor en kulturell og en historisk kontekst.

Kjeltringene er en del av vår kulturhistorie

Hvem som til enhver tid blir framstilt som en fiende, må ses i lys av en kontekst. Årsaken til dette er at det er umulig å skille filmene fra kulturen de er laget i. Det er også vanskelig å se på kulturen som upåvirket av filmer. På denne måten er det en vekslende påvirkning mellom film og historisk kontekst.

Filmene er på denne måten avhengig av en kulturell og en historisk bakgrunn. Framstillingen av kjeltringene varierer fra film til film i forhold til når den er laget. Gjerningsmennene har derfor blitt forandret fra tida under den kalde krigen, og fram til i dag.

Tyskere vises for eksempel som banditter i filmer der handlingen er fra den andre verdenskrigen. I fortellingen *U-571* har nazistene skaffet en dekodingsmaskin som vil gi dem muligheten til å påføre de allierte store tap.¹⁴ Amerikanske soldater får i oppdrag å kamuflere en ubåt slik at den ser ut som om den er et tysk fartøy. Dette gjør at de får innpass blant nazistenes ubåter. Soldatene klarer omsider å kapre ubåten som har dekodingsmaskinen om bord, men de blir oppdaget, og deres fartøy blir jaget av tyske fly og marineskip. I filmen framstilles nazistene som harde og følelsesløse. Dette understrekes blant annet ved at de

¹⁴ *U-571* i regi av Jonathan Mostow, 2000.

skyter på en båt som er fullastet med skadde soldater. I filmen *Ørnens klør*¹⁵ framstilles også tyskere som skurker. I løpet av handlingen som utspilles under andre verdenskrigen, sendes en amerikansk kvinne ved navn Linda Voss til Tyskland for å innhente informasjon om våpensystemer der. Hun blir oppdaget som spion. Ed som også har vært spion, reiser derfor inn i landet for å hjelpe henne. De blir oppdaget av onde folk fra Gestapo som jager dem over hele byen, før de til slutt kommer seg ut av Tyskland.

Etter annen verdenskrig ble diskursen endret, og det nye trusselbildet ble i større grad rettet inn mot Sovjetunionen. Nå var det ikke lenger tyskere som ble framstilt som onde, i stedet ble sosialister nå betraktet som den nye fienden. Det begynte nå å bli produsert flere filmer med gjerningsmenn fra USSR. Dette kommer for eksempel fram i *Orions belte*.¹⁶ Handlingen foregår på Svalbard. Tre nordmenn reiser langs kysten med en båt som blir tvunget til å legge inn til land på grunn av uvær. Når de er kommet seg trygt i havn, oppdager de en sovjetisk stasjon som er en militær hemmelighet. Russiske soldater som vokter lyttestasjonen begynner å skyte etter nordmennene, og de klarer å drepe hele mannskapet på båten.

På den samme måten som russere ble framstilt som kjeltringer i vestlig film var kapitalister banditter i sovjetisk film. I filmen "Oktober" til den russiske regissøren S.M. Eisenstein er overklassen skurkene. Handlingen skildrer hvordan befolkningen i Russland lider nød under styret til den kapitalistiske keiseren.¹⁷ Dette leder fram til revolusjonen der det sosialistiske styret overtar makten.

Etter Berlinmurens fall har den vestlige diskursen igjen endret karakter. I den seinere tid er det internasjonal terrorisme som er vår nye trussel. I filmen *Patriotenes spill* er synderne terrorister fra IRA som mislykkes i et attentatforsøk mot den britiske kongefamilien, noe den tidligere CIA-agenten Ryan forhindrer dem i å gjøre.¹⁸ Dette vil IRA hevne. Hele familien til Ryan blir derfor forsøkt drept av IRA. I *Mission Impossible II* er skurkene terrorister som opererer i Australia.¹⁹ Gjerningsmennene har nå planer om å spre et dødelig virus i Sydney. De har også skaffet en vaksine mot viruset. Etter å ha spredt viruset krever de penger for å utlevere vaksine som gjør at folk kan overleve infeksjonen.

¹⁵ *I Ørnens klør* i regi av David Seltzer, 1991

¹⁶ *Orions Belte* i regi av Ola Solum, 1985

¹⁷ "Oktober" i regi av S.M. Eisenstein, 1927

¹⁸ *Patriotenes spill*, 1992

¹⁹ *Mission Impossible II*, 2000

I filmen *Tom Clancy's OP center* er trusselen også rettet inn mot internasjonal terrorisme.²⁰ Som det blir kommentert i filmen: "Den kalde krigen er over, men den internasjonale terrorismen er hetere enn helvete." Handlingen viser at Sovjetunionens sammenbrudd åpner for våpenhandel til terroristorganisasjoner på ulike steder i verden. Historien handler om tre russiske missiler av typen 3SS 19 RV som er blitt stjålet. Atomvåpnene skal selges til terrorister i Libya.

Bandittene i dag er ikke bare terrorister. Et eksempel på dette er *Overhengende fare*.[□] Her er sikkerhetsrisikoen representert ved at karteller i Latin-Amerika smugler narkotika til USA. CIA kjemper en kamp mot narkotikatrafikken som utgjør en stor trussel mot sivilbefolkningen i Statene. De sender derfor inn tropper for å bekjempe en narkotikabande i Colombia. Operasjonen er farlig, og den koster mange soldater livet. På den samme måten som forbrytere på film endres til forskjellige tider, er det også en variasjon i ulike kulturer. Indiske filmer er for eksempel helt annerledes enn vestlige på dette området. I noen Bollywood-filmer blir for eksempel personer med lys hud brukt som filmskurker. Dette skyldes at folk som er hvite i huden ser annerledes ut enn majoriteten i India. Det er derfor en kulturforskjell når det gjelder hvilken gruppe som blir utpekt som de slemme. Folk som skal overvinnes på film, kan knyttes til antagonistene til gruppen som filmen er produsert innenfor. Dette skjer for eksempel ved at forbryterne ligner på, snakker som, eller sympatiserer med filmskaperens reelle motstandere.

Det kommer ofte fram en sammenheng mellom filmskurken, og en virkelig fiende. Denne koblingen kommer til uttrykk på forskjellige måter. Et eksempel kan være at forbryteren uttrykker at han er en muslim. Skurkens tilhørighet kan også antydes. Personen kan for eksempel gå med et Palestina-skjerf, eller snakke arabisk. Dette vil gi publikum et hint om at han har noe med muslimer å gjøre. Hvor stor sammenheng det er mellom banditten og samfunnets reelle motstander varierer fra film til film. I noen fortellinger er antydningen veldig stor, og i andre er det så vidt man merker en forbindelse. I James Bond-filmene blir det ofte antydning at det er en sammenheng mellom fienden og filmskurkene. Et eksempel på dette er Rosa Klebb fra organisasjonen SPECTRE. Hun blir skildret stereotypet som russer med et utseende, manerer og en dialekt som kan forbindes med dette landet.

En virkelig rival kan også utgjøre et bakteppe for "syndernes" virksomhet. I 007-fortellingene er for eksempel kommunismen en støttespiller for skurkenes ugjerninger når de

²⁰ *Tom Clancy's OP center*, 1994

blant annet gir bandittene farlig våpen. Kineserne hjelper blant annet Goldfinger med å skaffe to små atombomber som han vil prøve å sprengte Fort Knox med. Den sovjetiske etterretningsorganisasjonen har også trent opp skurker som forbryterorganisasjonen SPECTRE. Kommunistene har også hatt et ønske om å forsvare skurkene. Et eksempel på dette er i filmen *The Man With The Golden Gun*. Når James Bond tar seg inn på kinesisk territorium for å få fatt på synderen, spør kinesiske soldater banditten om de skal ta den britiske agenten.

Grunnen til at skurkerollene endres i den kulturhistoriske konteksten, er at filmer er en del av diskursen. Diskursen er en skaper og forvalter av kunnskap. Den er anonym, historisk og voldelig.²¹ Den former hvordan vi oppfatter oss selv, andre mennesker, og omgivelsene rundt oss. Diskursen er ikke fri, men er styrt av utelukkingsprosedyrer som er med på å bestemme hvordan den føres. Noen mennesker blir derfor inkludert, mens andre blir ekskludert. Et eksempel på utelukkelse, er forbudet. Forbudet gjør at man ikke har rett til å si alt i alle sammenhenger. Hvem som helst kan for eksempel ikke snakke om alt. Noen er blant annet mer privilegerte med hensyn til å snakke i forsamlinger enn andre. Regissøren er også en del av slike utelukkingsprinsipper. I USA ble det for eksempel drevet ”heksejakt” på filmregissører som kunne ha noe med kommunismen å gjøre. Mange filmskapere ble på den tida svartelistet for at de sympatiserte med venstresiden i amerikansk politisk. □ På denne måten ble filmskapere som sto politisk til venstre, ekskludert fra å lage filmer.

Filmen er også styrt av diskursen i den forstand at publikum kommer inn i kinosalen med forventninger om hvordan den skal være. Slike forutinntattheter må en regissør ta hensyn til. Det er for eksempel få i Vesten som ville sett en kjærlighetsfilm som endte med et lykkelig arrangert ekteskap. Kjærlighetssjangeren stiller krav til hvordan fortellingen utformes. Det samme gjør også framstillingen av en banditt. Også her har publikum forventninger som en regissør må oppfylle. Det ville for eksempel ikke vært godtatt at en araber dro til Vesten for å bekjempe farlige britiske terrorister. Grunnen til dette er at folk har en førforståelse av hvordan en skurk skal være.

²¹ Foucault: *Diskursens orden*, oversatt av Espen Schanning, 1999.

”Vi og de andre”

Forholdet mellom helt og motstander er basert på et skille mellom ”vi og de andre.”

Filmskurkene har ofte en identitet som er knyttet til utgrupper. Det kan for eksempel være en person fra en annen etnisk gruppe, eller en som avviker fra det normale. Filmheltens rolle blir å forsvare ”vi-fellesskapet.” Det kan for eksempel være en britisk helt som beskytter landet mot terrorister, eller en cowboy på prærien som må slåss mot ville meksikanere eller indianere. Nå er det selvsagt ikke slik at alle indianere eller meksikanere er slemme. Det kan for eksempel være gode indianere som slåss mot barbariske stammer. Tendensen går likevel i retning av at de som ødelegger for helten tilhører en ”utgruppe”, og personen som kjemper mot bandittene er gjerne en som folk kan identifisere seg med.²² Helten bruker ofte symboler på at han tilhører den kulturelle gruppen som filmen er produsert innenfor. Mange amerikanske helter har for eksempel et ideal om frihet og demokrati. Disse prinsippene er høyt verdsatt hos mange mennesker. Dette gjør at publikum identifiserer seg med hovedpersonen.

”Vi og de andre”-forholdet er et uttrykk for at vår tilhørighet er dannet i kontrast til andres identitet. Mennesker ser på seg selv som deltagere i et fellesskap ved å kontrastere sin gruppe til andre. Den norske identiteten dannes for eksempel i motsetning til andre nasjonale identiteter. Blant annet det å være svensk eller dansk. På denne måten ser man hva som er typisk for sin gruppe i forhold til andre. Det er ”vi-gruppen” som folk identifiserer seg med. For eksempel en familie eller en nasjon. Den andre gruppen består av alle de som står utenfor fellesskapet. For eksempel en fremmed familie eller en annen nasjon. Integrasjonen i et fellesskap er avhengig av kontrasten til dem som står utenfor, og jo tettere et fellesskap er, desto større er avstanden til dem som står utenfor. Mennesker kan være knyttet til flere inngrupper. Folk har for eksempel en identitet som er forbundet med andre samhold enn det nasjonale. Det kan for eksempel være subgrupper, familien og et tippelag. Alle disse identitetene blir sett i forhold til dem som ikke er med.

²² Noen ganger blir ”vi-gruppen” forsvart av en antihelt som ofte er en motsats til helten. Personen kan for eksempel fremstilles som svak, og hjelpeløs. Antihelt-fenomenet lager ofte et spenningsmoment i historien ved at hann/henne ikke bare må bekjempe den ytre utfordringen, må ofte også overvinne den svake siden ved seg selv. Det kan for eksempel være en person med høydeskrekk som må klatre opp et stort fjell for få has på kjeltringene.

Nasjonalisme

Relasjonen mellom helt og forbryter kommer noen ganger til uttrykk i form av nasjonalisme. James Bond skal for eksempel forsvare britiske interesser mot skurker som truer rikets sikkerhet. I disse filmene brukes det ofte nasjonale symboler som for eksempel flagg. Nasjonalismen er en ideologi som innlemmer mange mennesker, også dem vi ikke kjenner. Medlemmene av en stat betraktes som en abstrakt familie der alle innbiller seg et fellesskap på bakgrunn av å bo i samme land.²³

Mennesker lever i stadig større grad urbant og anonymt, og har i den seinere tid søkt inn til byene. Dette skyldes dagens idealer om det urbane liv, og arbeidsmarkedet som gjør at vi er nødt til å flytte på oss. Den gamle familietilknytningen har på denne måten blitt redusert, og er erstattet av et nytt samhold i større skala. Arbeidskontrakten har for eksempel byttet ut slektsjorden, og de nye ekteskapsformene har overtatt for gamle familiære ekteskapsformer. □ De lokale fellesskapene ga folk lokal forankring. Dette er blitt forandret. Mennesker opplever nå tilhørighet på et mer abstrakt plan. Vi har blant annet et felles skriftspråk, skolevesen, militærvesen og media som er med på å skape en ny fellesskapsfølelse.

Nasjonalismen bygger på et vi og de annenforhold, og vår lojalitet forventes å ligge hos nasjonen. Dette kommer til uttrykk i mange filmer der heltene ofte er lydige mot nasjonen til det ytterste. Ideologien søker forening og integrering innad, og den virker diskriminerende utad. I likhet med enhver annen form for selverkjennelse er også den nasjonale identiteten avhengig av at man møter mennesker som ikke tilhører ens egen nasjon.²⁴ På denne måten er det nasjonale bygget på stereotyper både innad og utad. Man leter etter det som vi kaller typisk for en nasjon, og kontrasterer det til det som er typisk for andre nasjoner. På denne måten krever også nasjonaliteten standardisering innad. Fiendebildet dreier seg om en stereotypisering, en forenkling av virkelighetsbildet. For eksempel en typisk italiener som spiser pizza, eller en fundamentalistisk araber. På denne måten plukker vi ut hva som er representativt for oss, og hva som er typisk for de andre. Disse bildene behøver ikke nødvendigvis stemme med virkeligheten. Det som vi betegner som særegent norsk, kan for eksempel komme fra et helt annet sted i verden. Det som er

²³ Thomas Hylland Eriksen *Små steder store spørsmål*, 1993, side 127.

regnet som spesielt for en gruppe i forhold til en annen, dreier seg derfor mer om en sosial konstruksjon.

Vesten kan betraktes som en utvidelse av nasjonen når alle borgerne utgjør et slags nasjonalt fellesskap i en større skala. Selv om dette området ikke kan betraktes som en nasjon, bygger mange land opp en felles identitet som er basert på nasjonale symboler, og har derfor mye til felles med nasjonalismen. Den europeiske unionen har for eksempel fått en felles myntenhet og et eget flagg. Slike symboler er med på å samle de vesteuropeiske landene til noe som kan ligne på en felles stat.

En kulturkamp på filmarenaen

I noen fortellinger som ble produsert under den kalde krigen, representerte filmen en arena for en kulturkamp mellom ulike land. På denne tida hadde både USA og Sovjetunionen nok atomvåpen til å ødelegge jorden flere ganger. Det å gå til krig ville ført til en selvutslettelse for stormaktene, også for den som først gikk til angrep. Meningen for supermaktene var derfor ikke å skaffe seg atomvåpen for å gå til krig, men for å avskrekke motstanderen fra å angripe. Det at ingen av partene kunne gå til angrep uten selv å bli utslettet, førte til at supermaktene kjempet en kamp på den kulturelle arenaen istedenfor å gå til krig militært. Da kunne striden vinnes symbolsk uten at mange liv gikk tapt. Under kappløpet ble det blant annet brukt store ressurser på å vinne over motparten på idrettsarenaen. Det har også vist seg i ettertid at mange av de sovjetiske idrettsutøverne brukte doping for å vinne kulturkampen mot USA.

Konkurransen mellom supermaktene på kulturfronten kommer til uttrykk i mange filmer. I en av Bond-fortellingene vises det for eksempel ei unge jente som blir presset av sin østeuropeiske trener til å arbeide hardt for å bli en dyktig internasjonal skøyteløper. Hun blir tvunget til å trene med jevne mellomrom uten besøk av venner. Også andre fra Sovjetunionen blir framstilt som dyktige idrettsutøvere. Blant annet Kronsteen er en fremragende sjakkspiller. Han vant en internasjonal sjakkturnering for Tsjekkoslovakia før han ble innkalt til å jobbe for SPECTRE.

²⁴ Peter Normann Waage *Jeg, vi og de andre*, 1996, side 64.

*Rocky III*²⁵ er en konkretisering av hvordan kulturen fungerte som en kamparena for stormaktene. Filmen handler om en bokser som skal kjempe mot russeren Ivan Drago. Helten er en representant for demokratiet som skal slå ut den onde kommunisten. **Han** framstår spesielt som et symbol på amerikanske verdier. Dette kommer til uttrykk ved personens bruk av symboler. Han har for eksempel en bukse med det amerikanske flagget på. Ivan Drago blir på den samme måten et bilde på kommunismen. Dette vises ved at han bruker symboler for Sovjetunionen. I introduksjonen til fortellingen vises det to boksehansker som slår mot hverandre. Den ene hansken er med det amerikanske flagget på, og den andre hansken er med det sovjetiske. Hanskene slår så hardt mot hverandre at begge smuldrer opp.

007-fortellingene representerer også en kulturkamp, men på et mye mer abstrakt plan. Her er filmen en kamparena der motstanderen av vestlige interesser skal slås ut. Ved siden av å være en fysisk person, er den britiske agenten et symbol på Vesten. Han har mange trekk som vi identifiserer oss med. Agent 007 er blant annet en materialist som verdsetter frihet. Skurkene er på den samme måten symboler ved siden av å være fysiske personer. De er bilder på sosialismen. Dette markeres ved at de har karakteristikk som kan trekkes til USSR, som for eksempel ufrihet.

Det gode mot det onde

Actionfilmhistorier går ofte ut på at det gode skal kjempe mot det onde. Noen ganger kommer dette til uttrykk ved en sort/hvit framstilling. Hovedkarakteren er da en representant for verdier som er positive som for eksempel frihet, og motstanderen står for verdier som er onde. For eksempel despotisme. Framstillingen av en antagonist kommer noen ganger fram i form av en demonisering der rivalen blir sett på som en representant for satan selv. Et eksempel på dette er tusenårsbevegelser. □ I europeisk kulturhistorie har fienden til tider blitt betraktet som Antikrist. Dette synet kommer fra vår kristne tradisjon. Ifølge vår eskatologi venter vi på en dommedag, men før denne tida skal komme, må Antikrist bekjempes. Dette er blitt brukt som en måte å demonisere motstandere på ved å se på dem som representanter for det onde. Jødene ble for eksempel framstilt slik av nazistene under den andre verdenskrigen.

²⁵ *Rocky III* i regi av Sylvester Stallone 1982

De ble sett på som den gruppen som drepte Jesus, og ble derfor fordømt som motstandere av Gud.

Under den kalde krigen ble kommunistene betraktet som onde. Stalin som ble sett på som god under den andre verdenskrigen, ble seinere betraktet som ond. Etter jernteppets fall er det muslimer som ofte er blitt demoniserte. For eksempel Irak som tidligere har vært alliert med vestlige land. USA støttet blant annet landet med våpen i krigen mot Iran. På denne tida ble ikke Irak betraktet som ondt, men tilhørte den gode siden. Da Irak ble vurdert som fiende, ble landet framstilt annerledes. I den seinere tid har Saddam Hussein blitt betegnet som ond slik som kommunistene ble under den kalde krigen. Også Osama bin Laden er blitt betraktet på den samme måten. Han ble tidligere støttet moralsk og militært i kampen mot kommunistene, men blir nå framstilt som en ond makt.

I den seinere tida har likevel synet på ondskapen blitt endret. Man kan se en tendens til at bandittene blir psykologiserte. Det vil si at det ofte er ytre faktorer som gjør at de begår onde handlinger. For eksempel det at en person har mistet jobben, gjør at han blir psykisk forstyrret, og dermed kan begå de grusomste ugjerninger. Dette kommer for eksempel fram i filmen *Speed 2*. □ *Historiene* handler om et ektepar som reiser på ferie i karibia med et cruiseskip. Etter hvert kapres fartøyet av en tidligere dataekspert som er psykopat, og som ønsker å hevne at han ble oppsagt fra en stilling i et datafirma. På denne måten er ondskapen i ferd med å ytterliggjøres.

Skurkene er en viktig del av filmens plotstrukturer

Mennesker ønsker ofte å ha trygghet og forutsigbarhet i hverdagen, noe som kan stå i motsetning til en verden som er kaotisk og vanskelig å forholde seg til. Vi søker derfor å ordne opp i kaoset for å skape harmoni.

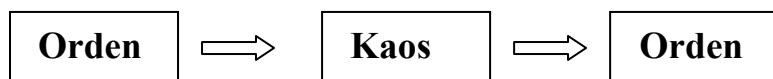
SPECTRE kaprer for eksempel både amerikanske og sovjetiske romskip for kinesere som ville tjene på at det ble en ny verdenskrig, altså et totalt kaos. Mennesker har en higen etter harmoni, og det er filmens kjeltringer som forstyrrer den rådende orden. Folk har ofte et behov for at ting skal være i balanse. For eksempel kroppen vår. Hvis vi blir tørste, tar vi et glass vann. Hvis vi er sultne, spiser vi mat, og vår kropp er igjen i balanse. På den samme

måten søker mennesket harmoni i hverdagen, og hvis noe bryter den rådende orden prøver vi å vinne den tilbake.

Liksom alt annet liv søker vi hele tida mod den harmoniske tilstand, hvor vi er i balance med os selv og vores omgivelser. Derfor reagerer vi på enhver forandring, der skaper uorden i balancen. Hvis vores kropp mangler væske, føler vi tørst og tilskyndes dermed at drikke, så væskebalancen genoprettes.²⁶

Denne følelsen hos mennesker blir brukt som virkemidler i filmer. Mange historier spiller nettopp på at harmonien blir brutt. Dette skaper spenning. Folk ser at den trygge hverdagen blir borte, og dette skaper innlevelse og engasjement hos publikum. Et eksempel på dette er i filmen *Speed*.²⁷ Historien starter med en gruppe mennesker som kjører i en buss. Alt er harmonisk. Folk går på bussen, noen prater med hverandre, og alt virker å være som det skal være. Plutselig kommer det fram at en bombe er plassert under bussen, og kjøretøyet er nødt til å holde et tempo på 80 kilometer i timen. Hvis den kjører under hastigheten kommer den til å eksplodere. Helten har som oppgave å gjenvinne harmonien. Dette gjør han ved å evakuere passasjerene og til slutt å ta kjeltringen.

Filmens orden brytes i anslaget. Denne delen av filmen er et virkemiddel for å gi publikum et hint om at noe kommer til å hende. Ofte kommer skurkerollen inn her, nettopp for å bryte freden som råder. For eksempel en person gjør seg klar til å rane banken. Da får folk en fornemmelse av at noe kommer til å hende. Litt seinere raner forbryteren banken, og det oppstår kaos. Dette må heltene ordne opp i. For eksempel ved å jage raneren ut av butikklokalet. Hovedpersonen har da opprettet en ny orden.

²⁶ Trine Breum: *Film, Fortælling og Forførelse* 1993, side 14

²⁷ *Speed* i regi av Jan De Bont 1994

En fortelling der alt bare var en fryd, ville ikke ha fungert. Plottet må ha noe ved seg som trekker publikums interesse. Spesielt sjangeren actionfilm krever en framdrift i historien som er basert på spenning.

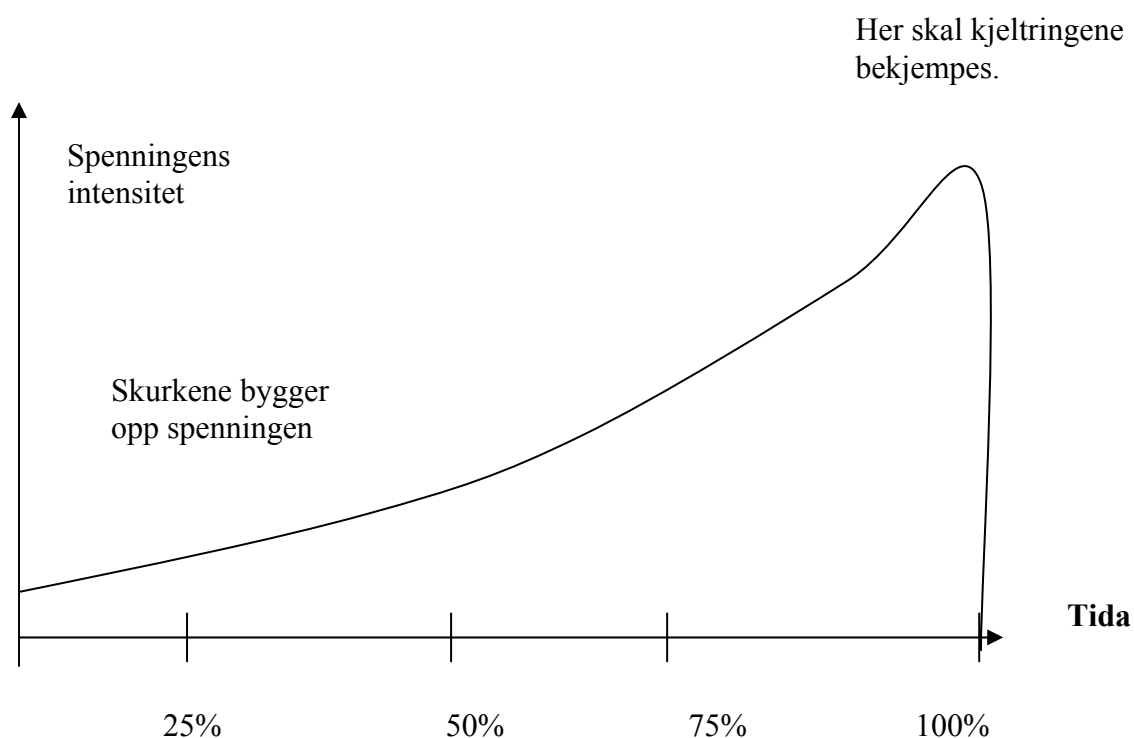
Paradis på en søndag ettermiddag... det kan godt være det er deilig, men det er dælerne røv kedsomlig at se på film.²⁸

Motstanderne til 007 er eksperter på å skape uorden rundt om i verden. Dette gjør de på mange måter. For eksempel ved å smugle narkotika til Vesten eller å lage økonomisk kaos når de sprenger amerikanske gullreserver. Bond-skurkene prøver blant annet å hindre den britiske agenten i å utføre oppgavene sine. De har for eksempel villet kutte 007 i to med en laserpistol, drepe agenten ved å kaste ham til sultne haier, eller de forsøker å brenne opp agenten ved å binde ham under startrampen til en romrakett som spruter ild. Alt dette skaper spenning og lager en framdrift i historien.

Filmens plott er ofte laget slik at spenningen bygges opp mot et klimaks mot slutten av historien. Da møtes ofte helten og motstanderen ansikt til ansikt i et siste og avgjørende slag. Det er ofte da helten får møte den største av sine rivaler. Det ender med at skurken endelig stoppes, og hverdagen er tilbake. Filmens handlingsintensitet avtar, og fortellingen slutter kort tid etter at antagonistene er beseiret. Modellen på den neste siden illustrerer hvordan kjeltringenes oppgave er å skape spenning i filmhistorien.²⁹

Dette er en modell som viser at skurkene er en del av spenningen i fortellinger

²⁸ Trine Breum 1993, side 15

Bruk av metaforer

Fiendebildet kan også være en metafor. En metafor er noe som står for noe annet. For eksempel statuene av løver utenfor Stortinget. Når de står plassert utenfor Stortinget får de en ny betydning. De er ikke lenger bare løver, men symboliserer det norske parlamentariske system. Slik symbolbruk er med på å styre hvordan vi betrakter verden. Rivaliserende kulturer kan også bli framstilt og tenkt i metaforer.

Ved bruk av billedlige framstillinger har også vestlige ledere mulighet å påvirke vår oppfatning av andre. President Truman gikk for eksempel tidlig ut og definerte Sovjetunionen som en ond, tyrannisk makt som sto for ufrihet.³⁰ Denne propagandaen ble ofte brukt i vestlige medier i framstillingen av kommunister. Mye av det som skulle bekjempes ble på denne måten framstilt som metaforer for kommunismen. Blant annet inntrengere fra

²⁹ Modellen er hentet fra boken til Trine Breum., 1993

³⁰ Lermery Isaac og Taylor Downing, 1998, side 44

fremmede planeter. For eksempel i *Star Wars*-filmene der hovedkvarteret til de onde er blitt framstilt som en metafor for Sovjetunionen.³¹

Muslimer er også blitt framstilt på en billedlig måte i ulike medier. Det har for eksempel blitt dannet et bilde av dem som onde og ufrie. I filmmediet brukes det ofte bilder. Dette fordi man hele tida er nødt til å antyde. Det at noen går kledd i uniformer, kan for eksempel symbolisere at de er ufrie. Det at hovedkjeltringen har en stol som er plassert høyere oppe enn de andre kan antyde at personen har makt over dem.

Det eksotiske

Den som skal bekjempes er ofte framstilt som mer fremmed og eksotisk enn det vanlige. Dette understreker at han ikke er en av oss, men en av de andre. Noen blir blant annet skildret i lys av orientalismen, en ideologi som determinerer hvordan Europa og USA betrakter Orienten.³² Den måten vi nå ser på dette området, oppsto i den vestlige diskurs under europeisk kolonialisme i Nord-Afrika. På denne tida ble det dannet en ideologi som bidro til å legitimere europeisk dominans i området, og har siden blitt en del av vår mentalitet.

Orientalismen er en del av den vestlige kunnskapstradisjon, og den har bidratt til å styrke den europeiske identiteten ved å se seg selv som en motpol til Orienten.³³ Det har på denne måten blitt dannet en distinksjon mellom Orienten og Vesten. Dette former vårt mentale bilde av hvordan folk fra muslimske land er. Dette har blant annet vært en faktor som har bidratt til at de ofte er framstilt som terrorister i mediene.³⁴ Det at denne gruppen ofte assosieres med terrorisme skyldes også at noen muslimer har tydd til terror som våpen i konflikter. Palestinere bruker for eksempel selvmordsbombere i kampen for deres sak. Også andre islamistiske grupper har vært innblandet i terroraksjoner.

During 1983 in Lebanon about 240 United States marines were killed by a bomb that was taken credit for by Muslim suicide bombers with considerable loss of life. In 1980s numerous American hostages were taken by Shia groups in Lebanon and held for long periods of time. A number of hijackings -of which the most notorious was the TWA flight that was held in Beirut-

³¹ *Star Wars* i regi av George Lucas, 1977

³² Edward W. Said: *Orientalismen: vestlige oppfatninger av Orienten*. Oversatt av Anne Aabakken 2001.

³³ Samme sted, side 13

³⁴ Edvard W..Said *Covering islam* vintage 1997, side xii

between the 14th and 30th of June 1985- were claimed by Muslim groups, as were several bomb atrocities in France at roughly the same time.³⁵

Det at muslimer blir framstilt på denne måten skyldes likevel ikke bare det at de har vært involvert i slike aksjoner. Orientalismen har også bidratt til å generalisere dem som terrorister. Dette vises ofte i nyere Hollywood-produksjoner. Islamske terrorister kommer blant annet fram i filmen *Flytende terror*.³⁶ Her starter handlingen med et tilbakeblikk på ulike aksjoner rundt om i verden. Historien begynner med et nyhetsinnslag fra Lockerbie i Skottland der Pan-Am flight 103 er styrtet med 270 personer skadet. Etterpå vises det et angrep på den amerikanske ambassaden i Libanon der 241 personer er drept. Til slutt kommer det fram en episode i Middelhavet der 400 personer ble tatt til gisler. Felles for alle aksjonene er at det er muslimer som er blitt beskyldt for å stå bak. Etter anslaget starter hovedhandlingen, og denne gangen er det USA som blir rammet. Nordafrikaneren Rashid sprenger senatorer i luften ved hjelp av et sprengstoff som ligner på vann. Når mennesker drikker dette, eksploderer de. Felles for senatorene som er blitt drept, er at de alle stemte for en nedrustningsavtale.

Oppsummering av kapitlet

Jeg har i første kapittel redegjort for hva et fiendebildet er og hvordan dette kommer fram i filmmediet. Her har jeg vist at hvem som blir utpekt som de slemme ikke er entydig. Motstanderne til helten kan komme fra mange forskjellige grupper innenfor en historisk epoke. Under den kalde krigen var det for eksempel andre enn russere som ble trukket fram som en trussel.

Fiendebildet er en del av vår kulturhistorie. I filmer som handler om den andre verdenskrigen er hyppigheten av tyske banditter stor. Etter at den andre verdenskrigen sluttet, og den kalde krigen var et faktum, begynte kjeltringene i større grad å være kommunister. Etter jernteppets fall ble skurkebildet rettet inn mot internasjonal terrorisme. Framstillingen av banditter er derfor en del av den historiske konteksten.

³⁵ Samme sted.

³⁶ *Flytende terror* i regi av Christian Dugay, 1992.

Forholdet mellom helt og motstander er basert på et skille mellom ”vi og de andre”. Filmskurkene har da ofte en identitet som er knyttet til grupper som defineres som en ”utgruppe”. Det kan for eksempel være en person fra en annen etnisk gruppe.

Relasjonen mellom helt og forbryter kommer noen ganger til uttrykk i form av nasjonalisme. James Bond skal for eksempel forsvare britiske interesser mot skurker som truer rikets sikkerhet. I filmene brukes det ofte nasjonale symboler som blant annet flagg. Denne ideologien innlemmer mange mennesker, også de vi ikke kjenner. Medlemmene av en nasjon betraktes som en abstrakt familie der alle innbiller seg et fellesskap på bakgrunn av å bo i samme land.

I noen filmer som ble produsert under den kalde krigen representerte filmen en arena for kulturkamp mellom Vesten og Østblokken. På denne tida hadde både USA og Sovjetunionen nok atomvåpen til å ødelegge jorden flere ganger. Det å gå til krig ville derfor ført til en selvutslettelse. Fordi stormaktene ikke kunne gå til krig mot hverandre uten å ødelegge hele verden, førte til at det oppsto en kamp på den kulturelle arenaen.

I en del filmer skaper bandittene kaos. Mange historier spiller på at harmonien blir brutt. Dette skaper spenning. Publikum ser at den trygge hverdagen forsvinner, og dette skaper innlevelse hos dem som ser på filmen. Fiendebildet kan også være en metafor. En metafor er noe som står for noe annet. En planet kan for eksempel symbolisere en sosialiststat. Slike bilder er med på å styre vår verdensanskuelse. Dette gjør at bruk av metaforer kan påvirke hvordan en rivaliserende gruppe betraktes.

Motstandere av helten blir ofte framstilt på en eksotisk måte og framstår ofte som fremmede. Dette understreker blant annet at de ikke tilhører vår gruppe, men er ”en av de andre”. Framstillingen av bandittene understrekes ofte av orientalisme. Orientalismen er en vestlig måte å betrakte muslimske land på. Ideologien determinerer hvordan vi nå ser på dette området. Orientalismen oppsto i vår diskurs da Europa hadde kolonier i Nord-Afrika. Denne måten å betrakte muslimske land bidro til å legitimere vestlig dominans i området. Orientalismen har siden blitt en del av folks mentalitet som ennå legitimerer vår dominans over muslimske land.

Dette er en modell som oppsummerer hvordan fiendebildet blir framstilt

Vi - gruppen

Venn

Ofte fra Vesten

Ofte en
filmhelt som
symbol på Vesten

En redning

Behersker vestlige
og nasjonale idealer

Ordner opp

De andre

Fiende

Ofte utenfor Vesten

Ofte en
Filmskurk som
symbol på resten

En trussel

Ofte fremstilt
i lys av orientalismen

Skaper kaos

kapittel 2. Den første fasen med kald krig

Flere av 007 historiene er filmatiserte under den kalde krigen.³⁷ Den kalde krigen er en betegnelse på antagonismen mellom USA og Sovjetunionen fra etterkrigstiden, og fram til 1991 da USSR ble oppløst. Ser man nærmere på forholdet mellom stormaktene, finner man ut at det ikke var en sammenhengende kald krig, men to faser preget av spenning, avbrutt av en tid med forsoning. Det er derfor fruktbart å se på kappløpet som bestående av uensartede perioder. I dette kapittelet vil jeg undersøke hvordan fiendebildet er blitt påvirket av den historiske konteksten i den tidlige fasen av kappløpet. Det vil si 1960 årene.

Et jernteppe dannes mellom to geopolitiske områder.

Under kappløpet oppsto det rivalisering mellom kommunistiske og demokratiske land. En viktig årsak til at antagonismen mellom stormaktene startet var delingen av Europa etter at den andre verdenskrigen sluttet. Uenigheten om hvilke politikk som skulle føres der førte til en splittelse mellom de tidligere allierte etter krigen. Under krigen var Tyskland en sterk okkupasjonsmakt. De tok blant annet Polen før de etterpå forsøkte erobre Russland. Det kom til harde kamper mellom dem, noe som kostet begge landene dyrt, både i materielle og menneskelige tap. Slaget kom til å prege Russlands utenrikspolitikk seinere når det gjaldt delingen av Europa. Etter krigen ville Russland forsikre seg om at nazistene aldri skulle få sjansen til å angripe igjen. De ønsket derfor bruke Øst-Europa som en buffersone mot Tyskland, og ville derfor ha kontroll over området. De vestlige land godtok dette under den betingelsen at satellittstatene måtte få beholde et flerpartisystem. Dette skjedde ikke. Landene

³⁷ Av filmene som ble laget på 1960 tallet vil jeg ta utgangspunkt i følgende filmer som hovedsakelig er produsert av Harry Saltman og Albert R Broccoli: Casino Royale i regi av William H. Brown. Produsert av Breahtaine Windust for CBS TV 1954, Dr No i regi av Therençe Yong. 1962, From Russia With Love i regi av Therençe Yong. 1963, Goldfinger i regi av Guy Hamilton 1964, Thunderball i regi av Therençe Yong. 1965, You Only Live Twice i regi av Lewis Gilbert 1967, Casino Royale i regi av Charles K. Feldman. Produsert av Charles K. Feldman 1967, On Her Majesty's Secret Service i regi av Peter Hunt 1967. Følgende skurker blir analysert i tillegglisten. Dr No, Blofeld som opptrer i filmen From Russia With Love, Goldfinger, Largo og Blofeld som kommer frem i filmen You Only Live Twice.

ble i stadig sterkere grad kommunistisk. Blant annet ved at Sovjetunionen undertrykte opposisjonen mot sosialistiske partier □ Russland brukte også den røde arme for å sikre seg kontroll over Polen, Øst-Tyskland, Ungarn, Romania, Bulgaria Tsjekkoslovakia og Jugoslavia. Landene ble etter hvert bare styrt av sovjettro ledere med en politikk knyttet til USSR. Denne politikken provoserte NATO-landene

Den økonomiske hjelpen som USA ga til Europa. bidro ytterligere til å øke splittelsen mellom Vesten på den ene siden, og Sovjetunionen på den andre. I motsetning til et fattig Europa etter krigens herjinger, var USA nå blitt en økonomisk stormakt. Truman ønsket å hjelpe sine allierte økonomisk, men hjelpen var ikke bare ment for å bidra til økonomisk vekst. Støtten skulle i tillegg demme opp for kommunismen. Stalin var negativ til dette bidraget. Han så på Truman-doktrinen som en måte å snikinnføre et vestlig økonomisk system i Europa. Sovjetunionen hadde også blitt tilbudt å motta hjelpen, men dette avsto Stalin. Heller ikke Øst-Europa ønsket å få penger fra USA. Dette la grunnlaget for et økonomisk og politisk delt Europa, mellom den vestlige delen som var vendt mot USA, og Øst-Europa som ble bundet til Sovjetunionen.

Den geopolitiske antagonismen kommer blant annet fram i Bond-filmene ved at skurkene kan kobles til kommunismen. Sammenligningen mellom forbryterne, og Vestens syn på Sovjetunionens styresett må likevel nyanseres. Det kan også være andre motiv som ligger bak kjeltringenes ugjerninger enn at de er kommunister. De har blant annet økonomiske interesser som ligger til grunn for forbrytelsene. Det kan derfor være et ønske om å tjene penger som gjør at bandittene terroriserer vestlige mål, og ikke at de nødvendigvis er politiske motstandere av NATO-land. Følgende økonomiske forbrytelser blir begått av kjeltringene:

- Dr. No stikker av fra sin kriminelle organisasjon i Kina med 10 millioner pund til øya Crab Key der han holder til. Pengene brukes til å gjennomføre et politisk prosjekt ved at han ønsker å forstyrre rakettoppskytningen til det amerikanske forsvaret.

- Syndikatet SPECRE vil selge en dekodingsmaskin ved navn lektor til Russland etter å ha stjålet den fra konsulatet deres i Istanbul. Prisen er under forhandling. Dette vil gi dem en økonomisk gevinst.
- Goldfinger jobber med smuglervirksomhet. Han smugler gull ut og inn av England ettersom prisene varierer, noe som er ulovlig. Han har også tenkt å ødelegge vestlige gullreserver slik at verdien på hans eget gull stiger.
- Largo presser Europa og USA for 100 mill pund av. Hvis ikke utsletter han to byer.
- Blofeld krever hundre millioner dollar av kineserne for sin jobb med å prøve å skape en verdenskrig mellom stormaktene. Han selger også narkotika til USA og utpresser en dobbeltagent for penger.
- No 7 utpresser en japansk dobbeltagent for 14 millioner Yen.
- No 10 hjelper en fransk vitenskapsmann over til Russland, og han tjener 3 millioner franske Farang på dette.
- No 5 står bak et togrøveri, noe han tjente 250000 Pund på. Dette prosjektet er også bare gjort for å gi organisasjonen kontanter.
- No 11 er bakmann for smugling av rød kinesisk narkotika til USA. For dette innkasserte han 2300000 dollar.

Som man kan se er det tvetydig om skurkene er kommunister, eller om de bare er kriminelle på jakt etter penger. Mye kan tyde på at det er litt av begge deler. De er både ute etter økonomisk gevinst, men kan også forbindes med sosialismen. Kjeltringene kan for eksempel knyttes til kommunismen ved at de er udemokratiske.

I Bond filmene som er produsert i den tidlige fasen av den kalde krigen, er for eksempel SPECTRE ofte til stede som antagonister. Denne organisasjonen er udemokratisk. Et

eksempel på dette er Dr. No fra filmen *Dr. No* som styrer øya Crab Key med jernhånd. Det blir fortalt av lokalbefolkningen at han driver stedet som en konsentrasjonsleir, og de er livredde for å reise til øya. Videre arbeider hans medhjelpere under streng kommando. Det får dramatiske konsekvenser hvis det gjøres en eneste feil. Et eksempel på dette er en kvinne som spionerer på Bond. Hun blir avslørt i å arbeide for Dr. No. Medhjelperne til 007 truer med å brette armen hennes for å få opplysninger, men hun ønsker heller bli skadet enn å svikte sjefen. Det er også en mann som følger etter James Bond i en bil. 007 får tak i personen, men han ofrer heller livet ved å ta giften cyanid, enn å fortelle noe til Bond. Mange av SPECTRE medlemmene som er illojale, eller mislykkes blir drept på brutale måter. Et eksempel på dette er Kronsteen som får kjørt en spiss med dødelig gift inn i benet. Han dør momentant. Dette er straffen for at han ikke lyktes i å stjele en dekodingsmaskin fra 007. Et annet eksempel på hvordan det kreves føyelighet i organisasjonen, er et medlem som blir kastet ned i et basseng full av haier etter at han hadde feilet i oppdraget med å spionere på Bond. På denne måten kreves det full oppslutning av syndikatets medlemmer.

Organisasjonen er også hierarkisk oppbygd, noe som er med på å understreke at den er udemokratisk. Lojaliteten blant medlemmene følger nummer som de fleste har fått utdelt, og de blir ofte kommanderte av deres overordnede etter hvilket nummer de har.

Jeg vil nedenfor vise hvordan de er plassert i forhold til hverandre. No x betyr at de ikke kan plasseres i hierarkiet.³⁸

- No 1 Ernst Stavro Blofeld.
- No 2 Emilio Largo.
- No 3 Rosa Klebb.
- No 4 Kronsteen.
- No 5 Ukjent navn.
- No 6 Jacques Boitier
- No 7 Ukjent navn
- No 8 Ukjent navn
- No 9 Ukjent navn

³⁸ Jeg vil gi en dypere analyse av de viktigste skurken i tillegglisten der jeg har analysert de mest sentrale motstanderne til James Bond. Her ønsker jeg hovedsakelig bare å underbygge et poeng, at syndikatet SPECTRE er en udemokratisk organisasjon.

- No 10 Ukjent navn
- No 11 Miss Helga Brandt.
- No x Dr. No
- No x Irma Bunt.
- No x Morzeny
- No x Mr Osato
- No x: Donald Grant
- No x: Fiona Volpe
- No x: Count Lippe
- No x Kutze.
- No x Vargas.
- No x Janni.
- No x Hans
- No x Grunther

I filmen *From Russia With Love* vises hierarkiet tydelig. På et åpningsmøte for syndikatet er alle skurkene samlet rundt et bord.. Sjefen Blofeld sitter framfor forsamlingen. Rundt ham er samtlige medlemmer plassert etter hvilke nummer de har. Forbryterne får snakke i forsamlingen etter hvor de hører hjemme i rekken, der nr 1 starter samtalen. Etterpå får nr 2 lov til å uttale seg og nr 3. På denne måten foregår alt på kommando fra øverste hold.

Kjeltringenes kan også forbindes med kommunismen ved at de er demoniserte, og blir framstilt som djevelens representanter på jorden. De står på en måte i kamp mot guds vilje og det gode. Demonisering ble kommunister utsatt for under våpenkappløpet ved at de ble sett på som ensidig og uhelbredelig onde, og ikke slik som man ofte betrakter en fiende i dag. Nå blir de ofte framstilt som et resultat av et årsak/virkningsforhold. Det fokuseres for eksempel ofte på hvordan dårlig oppvekst kan føre til at folk utfører de forferdeligste handlinger. Da er det selve gjerningen som er ond, og ikke personen som står bak. handlingen. Framstillingen av skurker kunne også være preget av dette synet under den kalde krigen. Bildet bør derfor nyanseres. Dr. No hadde for eksempel dårlig oppvekst etter at han ble forlatt av sin far, men også han demoniseres. Den mystiske doktoren framstilles fullstendig uten empati. Dette understrekes blant annet i karakteroppbyggingen. Vi får for eksempel ikke noen nærmere

kjennskap til hans privatliv, nærmeste vennekrets og hvor han kommer fra. Filmene framstiller på denne måten en dualisme mellom det gode og det onde der sosialistene kjemper for ondskapen. Estetikken bidrar også til å framstille kjeltringene som slemme. Dette vises blant annet ved at de er stygge.

Bandittene kan også forbindes med kommunismen ved at de har geografisk tilhørighet til Østblokken. I filmen *From Russia With Love* har for eksempel flere forbrytere forbindelse til området. Blant annet Rosa Klebb fra russisk etterretning, sjakkspilleren Kronsteen fra Tsjekia og lystmorderen Grant fra Bulgaria. Blofeld kommer også fra Polen. Det vises ikke i filmene, men kommer fram i novellene til Ian Flemming.³⁹

Våpenkappløpet

Under den kalde krigen startet et kappløp mellom USA og Sovjetunionen ved at begge parter prøvde å overgå hverandre i å ha flest og farligst våpen. På denne tida forsøkte stormaktene å skremme motstanderen til å avstå fra å gå til krig. Våpenkappløpet var på denne måten et forsøk fra begge hold i å unngå krig. Likevel var det hele tida en reell frykt for at den andre parten skulle sette i gang et angrep, og noen ganger var det like før dette hendte. I 1960-årene var spenningen meget intens, og det var små marginer som skulle til før det kom til en feide. For eksempel under Berlin-krisen da begge stormaktene sto klare til å angripe hverandre.⁴⁰ Cuba-krisen førte også nesten til en storkrig. Det var så nær ved å bli en konflikt at hele verden ”holdt pusten ” av frykt for hva som kunne skje. Med den mengden av atomvåpen stormaktene hadde anskaffet kunne en konfrontasjon fått så store følger at hele verden ble utslettet. Frykten for at motparten skulle gå til krig med masseødeleggende våpen lå som et dunkelt bakteppe gjennom hele den kalde krigen.

Like etter den andre verdenskrigen hadde USA monopol på atomvåpen, og var militært overlegne Russland. Sovjetunionen startet en stor offensiv for å innhente deres forsprang. De ansatte en rekke forskere til å nå igjen ledelsen. De engasjerte et stort team til å jobbe med forskning på atomteknologi, og brukte store ressurser til dette. Det ble blant annet bygd et laboratorium nær Moskva som ble til et senter for sovjetisk atomforskning. I 1949 klarte de å sprengte sin første atombombe, og USAs atommonopol ble opphevet etter dette.

³⁹ Rubin

⁴⁰ Isaacs og Downings 1998, side 63-81

At Exactly 7:00 AM a white fireball engulfed the hundred-foot tower built to support the bomb. As the fireball rushed upward, turning orange then red, it sucked up debris and soil that formed an enormous mushroom cloud. In the command bunker there was elation.⁴¹

Vitenskapens rolle med å utvikle farlige våpen som truer NATO-landene kommer til uttrykk i James Bond-filmene ved at forskere tilknyttet sosialistiske land ofte framstilles som personer som jobber for storskurkene. Dr. No er for eksempel en vitenskapsmann, noe som indikeres ved navnet. I filmen *On Her Majesty's Secret Service* opererer storskurken Blofeld med fysiologiske undersøkelser på allergiske pasienter over hele verden. Det viser seg at han har helt andre planer med dette stedet. Han har utviklet et virus som steriliserer dyr og planter slik at de ikke kan formere seg. Blofeld vil sende kvinner rundt i hele verden for å spre viruset. På denne måten trues hele jordkloden av vitenskapen.

Under våpenkappløpet foregikk det massiv testing av atombomber, både fra sovjetisk og fra amerikansk hold. Prøvingen hadde to ulike funksjoner. Den ene var teknisk, for at de skulle teste og utvikle selve våpnene, men prøvene hadde også en annen funksjon. Det var å vise makt ovenfor motparten. Supermaktene prøvde på den måten å overgå motstanderen ved å teste ut våpen som var litt bedre enn motpartens. Dette skjedde i en tid da våpnene stadig ble mer destruktive. Konkurransen utviklet seg til en ond sirkel der begge parter prøvde å overgå hverandre. Når USA hadde produsert en ny våpentype, fulgte Sovjetunionen etter, og lagde noe som overgikk USA. Dette førte igjen til at USA skaffet seg bedre teknologi. Slik bygde våpenarsenalet seg opp på begge sider. I 1950 hadde USA 290 Atombomber. I 1962 hadde de 27100⁴²

kappløpet gikk sammen med konkurranse på andre områder. Atommakten brukte store ressurser på å vinne over motparten. For eksempel innen romfart. Russland var tidlig ute på dette området, og i 1952 var blant annet Sovjetunionen først ute med å sende en satellitt ut i verdensrommet. Sputnik, som satellitten het, skulle brukes til å sende radiosignaler fra verdensrommet, og ned til jorden.⁴³ Etter utskytingen av Sputnik lå Sovjetunionen framfor USA, og den tredje november samme året ble Sputnik 2 skutt opp. Da

⁴¹ Samme sted, side 145

⁴² Samme sted, side 155

⁴³ Samme sted.

hadde de for første gang et levende vesen om bord når hunden Laika tok turen ut i verdensrommet. For å demme opp for Sovjetunionens overtak sendte amerikanerne ut små satellitter. Det at USA en tid lå etter skapte en slags panikkstemning. Dette førte blant annet til at de satset store midler

på forskning for å ta igjen ledelsen til Russland. På denne tida ble det satset hundrevis av blant annet satset millioner av dollar på utdanning.⁴⁴

Konkurransen med våpen og teknologi kommer til uttrykk i Bond-filmene, ved blant annet at historiene skildrer en futuristisk og en høyteknologisk tilværelse. Mange av ugjerningsmennene har for eksempel tilgang på farlige våpen, moderne teknologi og romfartsutstyr som de truer demokratiske land med. Dette kan være et uttrykk for Vestens bekymring over de kommunistiske lands våpenarsenal. NATO-landene fryktet kombinasjonen av kommunistiske regimer og destruktive våpen. Agent 007-fortellingene gjenspeiler denne frykten, at farlige våpen skal havne i feil hender.

Forbryterorganisasjonen SPECTRE har for eksempel avansert romfartsteknologi. I filmen *You Only Live Twice* har organisasjonen fått tak i en rakett som kan sluke andre romskip. Fronten på raketten kan åpnes omtrent som gapet på en hai. De anvender den til å kapre både amerikanske og sovjetiske romfartøyer. Slik setter de stormaktene opp mot hverandre for å starte en ny verdenskrig. De slemme har også tilgang på avansert laserteknologi. I filmen *Goldfinger* har Goldfinger en laserpistol som han bruker til å åpne døren til Fort Knox. Han vil også bruke laserpistolen til å dele James Bond i to. I filmen *The Man With The Golden Gun* har Scaramanga også avansert laserteknologi. Han har stjålet en solex som kan omforme solenergi til elektrisitet. Laseren kan også bruke til å skyte med. I filmen *From Russia With Love*, kjemper James Bond med SPECTRE om å få tak i en dekode ved navn Lektor. Denne maskinen kan brukes til å forstå fremmede koder, ved å omforme en ukjent kode til et kjent språk. Denne teknologien er viktig blant annet i krig. Largo har i filmen *Thunderball* to atombomber som kan utslette en hel by i England og i USA. De krever store pengebeløp for ikke å gjøre virkelighet av trusselen. Han har også annen ny teknologi. Yachten hans er forut for sin tid. Den kan deles i to, der framdelen av den store båten blir til en liten katamaran. Largo bruker båten i sitt siste fluktforsøk fra Bond. I filmen *On Her Majesty's Secret Service* har Blofeld planer om å ta i bruk bakteriologiske

⁴⁴ Samme sted.

våpen. Hans intensjon er å utrydde alt liv på jorden ved å spre et virus rundt i verden. Teknologien er ny for tida.

James Bond og den britiske etterretningen viser styrke ved å ha våpen som er like farlige som skurkenes. Også James Bond har tilgang på det nyeste innen teknologi. I begynnelsen av hver film blir han introdusert av Q om siste nytt på dette området. 007 får tilgang til utstyr som ligger, i mange tilfeller, framfor samtida utvikling, som en framtidvisjon. For eksempel laservåpen, en undervannsbil eller en ”smart koffert” til bruk i kampen mot SPECTRE. Kofferten har en kniv som kan trekkes ut, gullmynter, en rifle som han bruker når han blir jaget og tåregass. Tåregassen slippes automatisk ut hvis kofferten åpnes på en gal måte. Denne finessen brukes mot Grant. Bond lurer Grant til å åpne kofferten, og han åpner den feil. Kofferten slipper dermed ut tåregass i ansiktet hans. I filmen *Goldfinger* har Bond fått utdelt en peiler som kan brukes til å oppsøke skurkene. Han fester den til Goldfingers bil og kan derved ha oversikten over hvor han er.

NATO-land føler seg truet av USSR

Et punkt som kan knytte bandittene til den kommunistiske trussel, er at de oftere angriper vestlige land enn andre steder. Allerede i den første filmen, *Dr. No*, er det amerikanske interesser som blir satt på spill. Dette skjer ved at deres raketter som er blitt skutt opp fra Cape Canaveral endrer retning. Her trues altså USAs militære interesser, og det er først og fremst britene som må orde opp i problemene. I den neste filmen *From Russia With Love* er det ingen områder som er direkte truet, men filmen indikerer en interessekonflikt mellom England og Russland om å få tak i en dekodingsmaskin. Det er altså britiske interesser som står på spill, og det er Mi6 som må ta tak i utfordringen det er å få tak i dekodingsmaskinen.

I filmen *Thunderball* trues en britisk og en amerikansk by med å bli utslettet. I denne historien er også amerikanerne ute av bildet når det gjelder å hankses med de stor problemene som NATO-landene står ovenfor. I den neste fortellingen, *Goldfinger*, risikerer hele den vestlige økonomien å kollapse. Da reiser 007 til USA for å løse problemene der, og igjen er det ingen amerikanere som hjelper til med å løse problemet. I *You Only Live Twice* står hele verdens sikkerhet på spill når det nesten kommer til en ny verdenskrig. Nå er det også England som må ordne opp i problemene med noe assistanse fra den japanske hemmelige

tjenesten. I den neste filmen, *On Her Majesty's secret service*, trues også hele verden av total utslettelse ved hjelp av et steriliseringsvirus. Igjen må England redde verden fra den store katastrofen.

Som nevnt led England et stort prestisjenederlag etter den andre verdenskrigen. Etter krigen ble blant annet makten forskjøvet fra Europa og over til USA. Storbritannia led også et stort nederlag etter å ha blitt tvunget til å trekke seg ut av krigen mot Egypt. Noe kan derfor tyde på at James Bond-filmene prøve å vise England som en gjeldende stormakt. Hvem skurkene truer utgjør derfor ikke bare en kommunikasjon mellom Vesten og den kommunistiske verden, men også mellom England og de andre NATO-landene.

Film

Hvem trues

Dr. No 1962	Amerikanske interesser
From Russia With Love 1963	Russiske og britiske interesser
Goldfinger 1964	Hele den vestlige økonomien
Thunderball 1965	En engelsk og en amerikansk by
You Only Live Twice 1967	Hele verden trues
On Her Majesty's secret service 1969	Hele verdens sikkerhet står på spill

Spionkrigen

Kappløpet mellom stormaktene var også preget av aktiv etterretningsvirksomhet. Spionasje mellom USA og Sovjetunionen preget den kalde krigen og hadde stor betydning for begge parter. Spionasje er noe som har foregått lenge i vår kulturhistorie, og er derfor ikke noe typisk kald krig-fenomen. Det som er særegent for denne perioden, er omfanget av virksomheten. Tusenvis jobbet for KGB, den britiske hemmelige tjenesten og CIA under kappløpet. Omfanget gjør derfor at vi danner et bilde av spionasje forbundet med denne tida. Stormaktene drev med etterretningsvirksomhet av et stort format. Det forekom ofte avsløringer av spioner, noe som førte til utvisninger av diplomater i begge leirer, eller i verste fall likvidering av dem som ble tatt, og en del spioner ble drept av sovjetiske agenter for å ha spionert.

De hemmelige tjenestene hadde en viktig rolle med å innhente informasjon innenfor motpartens linjer. Sovjetunionen skaffet for eksempel opplysninger om amerikansk våpenteknologi. De tok med seg informasjonen og utviklet nye våpensystemer på bakgrunn av etterretningsvirksomheten. USA hadde på den samme måten spioner utstasjonert i verden for å få tak i opplysninger av ulik art. Landet fikk for eksempel orientering om at Kina gikk inn i Korea. Dette var opplysninger som amerikanere hadde nektet å tro på. □ Noen jobbet også som dobbeltagenter, og drev et dobbeltspill overfor både USA og Sovjetunionen.

Den kalde krigens etterretningsvirksomhet har påvirket hvordan James Bond-filmene er utformet. De tilhører for eksempel spionsjangeren og har ofte våpenkappløpet som et bakteppe. Siden fortellingene handler om den britiske etterretningens virksomhet, er filmene et ”speilbilde” av hva som til hver tid er blitt betraktet som en trussel mot fedrelandet. Dette kommer av at det er nettopp er etterretningsorganisasjonens oppgave å bedømme hvem som til hver tid truer landets sikkerhet. I filmer som er produsert i den tidlige fasen av kappløpet, er det russere som er vurdert som en sikkerhetsrisiko. Seinere er det andre grupper. James Bond jobber som en spion på oppdrag for regjeringen, og han får i alle fortellingene beskjed om hva som truer rikets sikkerhet. Det er bestandig hans overordnede M som gir ham melding om dette. Den britiske agenten kan også betraktes som en NATO-agent og en forvarer av NATO-land. Dette kommer blant annet fram i filmen *Thunderball*.

The narrative ideology of thunderball exemplifies perfectly Bennett and Wollacott’s notion of Bond as a hero of the NATO alliance. This is inscribed in the text itself, in so far as SPECTRE’s threat is Explicitly directed against NATO: Blofeld describes it as “our NATO project, wile Largo (Adolf Celi) States that “Our intention is to demand a ransom from the North Atlantic Treaty powers of two hundred and eighty million dollar pounds.”⁴⁵

SMERSH

En viktig motstander av agent 007 er etterretningsorganisasjonen SMERSH. Denne gruppen var vestlige spioners motsats under den kalde krigen.⁴⁶ SMERSH skal ha jobbet for Sovjetunionen og var beryktet for sin antispionvirksomhet. Denne delen av USSR

⁴⁵ James Chapman.1999, side 124

⁴⁶ Steven Jay Rubin 1995, side 386-387

agentvirksomhet var ikke en oppfinnelse av Ian Fleming, men har vært en virkelighet som varte fram til 1958. SMERSHs oppgave var å avsløre vestlige spioner, og mange hemmelige agenter måtte bøte med livet på grunn av at de ble avslørt i å spionere av organisasjonen. Dette kommer til uttrykk i James Bond filmene. I filmen *Casino Royale*⁴⁷ blir vestlige agenter hele tida motarbeidet av deres antispionvirksomhet.

KGB

KGB var den største sovjetiske etterretningsorganisasjonen og var motparten til den amerikanske og den britiske etterretning, og de hadde blant annet som oppdrag å spionere mot Vesten, og samtidig å drive antispionvirksomhet. Det vises for eksempel i filmene at general Golgol har ansvaret for mange spioner som jager James Bond. Under den kalde krigen hadde KGB to oppgaver. Den ene var å kontrollere sin egen befolkning. Den andre oppgaven var å sende agenter rundt om i verden for å samle inn opplysninger. Det er en overlapping mellom de indre og de ytre operasjonene. KGB ble brukt som et effektivt redskap til å kontrollere den sovjetiske befolkningen. De førte blant annet tilsyn med kunst, vitenskap, religion, undervisning, presse og militærvesen. På denne måten var den hemmelige tjenesten viktig for å holde kommunistdiktaturet i hevd, og det var en sterk grad av politisk innblanding i den russiske etterretningen. Hele organisasjonen fungerte også på en byråkratisk måte, og alt var styrt ovenfra i en vertikal kommandokjede. Alt var organisert etter ulike direktorater som er inndelte etter hvilke oppgaver de har. Noen direktorater hadde for eksempel i oppgave å ta hånd om indre anliggende, mens andre jobbet utenriks. De sendte agenter ut i verden for å innhente opplysninger, blant annet om andre lands teknologiske og militære utvikling.

KGB skaffet mange reisende i Sovjetunionen til å avsløre vestlige hemmeligheter. Disse ble ofte rekruttert med tvang. Dette ble ofte gjort ved å presse turister og andre forretningsforbindelser til å spionere for dem. De brukte ofte sjarmerende kvinner for å sette menn i en felle. En historie som illustrerer dette, er en ingeniør som var på en forretningsreise

⁴⁷ Det er produsert to uoffisielle *Casino Royale*-filmer. Den første ble utgitt i 1954 etter at Fleming hadde solgt filmrettighetene til romanen *Casino Royale* til TV-selskapet CBS. *Casino Royale*- filmen som ble laget i 1967 er basert på de samme filmrettighetene, men ble nå omgjort til en komedie med kjente skuespillere.

⁵⁷ Jon Barron *Sovjetunionens hemmelige tjenester* oversatt av Per A.Hartun 1975, side 13

⁵⁸ Samme sted, side 130

til Sovjetunionen. Han hadde hørt om hva utenlandske turister kunne bli utsatt for, men da han hadde vært i landet en stund, mente han ryktene var overdrevne. Han fattet derfor ikke mistanke da han kom i snakk med en russisk kvinne på en restaurant. De fikk god kontakt, og dagen etter spiste de middag sammen på en kafé. Etterpå gikk begge ut på en mørk sti ved et teater der de begynte å kysse, før hun med ett begynte å skrike om hjelp. Det kom da stormende til flere politi, og han ble ført til politihuset. Der ble han fortalt at han kunne få en lang dom for det som hadde skjedd, men han kunne slippe straff hvis han ville samarbeide med KGB. Det var også vestlige kvinner som på den samme måten ble tvunget til å samarbeide med denne etterretningsorganisasjonen.⁴⁸

Et viktig virkemiddel som KGB brukte for å skaffe seg informasjon, var ved bruk av avlyttingsutstyr. Dette kan man også se komme tydelig fram i 007-filmene. I mange av historiene leter James Bond etter mikrofoner når han ankommer hotellet han skal overnatte på. 007 bruker da å lete opp disse med utstyr som er spesiallaget til å søke opp skjulte mikrofoner. På denne måten brukte USSR å avlytte diplomater, ambassader og andre viktige institusjoner. Et eksempel som kan illustrere dette er en diplomat på den amerikanske ambassaden i Bucuresti mars 1969.⁴⁹ I en rutinesjekk fant en sikkerhetsoffiser ut at en diplomat var avlyttet, og alt han sa ble kringkastet. Sikkerhetsoffiseren fant ut at en radiosender var plassert på klærne, men han visste ikke hvor den var festet. Til slutt fant de ut, ved å veie skoene til vedkommende, at en mikrofon var festet i den ene sålen.

SPECTRE

Forbryterorganisasjonen SPECTRE er viktig når det gjelder den kalde krigen. Dette fordi de opptrer i filmer som ble produsert da rivaliseringen mellom supermaktene var størst. Siden denne gruppen har forbindelser til Sovjetunionen og KGB. De er en betydningsfull del av fiendebildet rettet mot Østblokken. SPECTRE er et internasjonal syndikat, under ledelse av Blofeld. Gruppen har både kontakter til, og er støttet av kommunistiske land. De har for eksempel medlemmer som tidligere har vært med i KGB. I Flemings bøker er dette syndikatet sterkere knyttet til Russland enn i filmene. Årsaken til dette er at produsenten ville

⁴⁸ John Barron

⁴⁹ Samme sted, side 18

nedtone bruken av russere som skurker. Dette skyldes at forholdet til USSR var på frysepunktet.⁵⁰ Filmskaperen brukte isteden antydningens kunst når han på en indirekte måte framstilte synderne som kommunister.

I filmer som er produsert under den tidlige fasen av den kalde krigen, er denne gruppen oftere fremme, enn i Bond-filmer produsert på et seinere tidspunkt I den første fasen er de til stede i filmene: *Dr. No* 1962, *From Russia With Love* 1963 og i *Thunderball* 1965. *Blofeld* som er leder opptrer seinere alene i filmene *You Only Live Twice*, *On Her Majesty's Secret Service* 1969 og i *Diamond Are Forever* 1971. SPECTRE slutter som et felles følge på begynnelsen av 1970- tallet, under perioden med avspenning. Ut på 1980-tallet, da spenningen tiltok på ny, kommer de tilbake i filmen *Never Say Never Again* 1983. □ På denne måten kan det se ut som om at syndikatet opptrer i perioder med sterk spenning mellom supermaktene. Dette kommer jeg tilbake til i kapittel 4.

Som nevnt kan denne gruppen knyttes til Sovjetunionen, blant annet ved at mange av medlemmene kommer derfra og har en ideologi som kan assosieres med kommunismen. Bildet av dem som en sovjetisk organisasjon må likevel nyanseres noe. De har også medlemmer fra andre områder. Noen har for eksempel ”røtter” til Gestapo, og mafiaen. Forbindelser til Marxist-Leninismen er heller ikke åpenbar siden deres motivasjoner ofte er andre enn politiske. Syndikatet har i de fleste tilfeller økonomiske motivasjon bak handlingene, men de handler også av andre hensyn enn bare penger.

Den kalde krigen spres til den tredje verden

Rivaliseringen mellom stormaktene spredte seg til resten av verden, og det var snart ikke et sted som var uberørt av atommaktenes politiske spill. Arenaen for kappløpet mellom rivalene var ikke lenger bare i Europa, men også andre områder ble viklet inn i stormaktenes spill.

Den tredje verden ble hardt rammet av dette. Den tredje verden er en samlebetegnelse på nasjoner i Afrika, Asia og Sør-Amerika. Mange av disse stedene var nye nasjoner som nettopp var blitt løsrevet fra deres tidligere kolonimakter og ble viklet inn i kappløpet mellom supermaktene. Årsaken til dette var ofte at land som nylig var blitt selvstendige, fikk indre konflikter mellom ulike grupper, ofte i form av å være borgerkriger. USA og Sovjetunionen

⁵⁰ Steven Jay Rubin, 1995, side 387

hadde en tendens til å støtte hver sin side i disse kampene. Det som i Europa hadde vært kald krig, ble nå til direkte sammenstøt. Mange av landene som tidligere hadde vært kolonistater ble nå med i rivaliseringen mellom stormaktene. Dette foregikk ofte ved at USA og Sovjetunionen støttet hver sin side i lokale konflikter rundt om i verden. To områder som var spesielt rammet av den storpolitiske antagonismen var Asia og Latin-Amerika.

Stormaktenes politiske spill hadde stor innvirkning på Asia. Kina, med sin fjerdedel av verdens befolkning, fikk for eksempel et kommunistisk styre etter en borgerkrig mot det nasjonalistiske regimet. Etter dette sluttet Kina seg så til en samarbeidspakt med Sovjetunionen. Sammen skulle de kjempe for sosialismens sak, og mot kapitalismen. USA ønsket ikke at denne ideologien skulle spre i Asia. Området ble på denne måten en arena for en kniving mellom to ideologiske systemer. Det var likevel forskjell på hvordan den kalde krigen foregikk i Europa og i Asia. Den rivaliseringen som hadde funnet sted i form av avskrekking og politisk retorikk i Europa, ble utkjempet med blodige kamper i Asia. Dette skjedde ved at Sovjetunionen og USA støttet hver sine land i lokale konflikter, noe som ble gjort av begge parter for å hindre at motpartens ideologi skulle ekspandere. Sovjetunionen ville ikke ha noe av den kapitalistiske imperialismen, og Vesten var redd for kommunismen som stadig var på frammarsj i regionen. Dette førte til blodige kamper ulike steder i Asia, som for eksempel borgerkrigen i Kina, Koreakrigen og Vietnamkrigen.

Det at land i Asia hadde en konkurrerende ideologi til Vesten har preget James Bond-filmene. Dette kommer fram ved at en del av skurkene har en tilknytning til området. Dr. No er for eksempel halvt kinesisk ved at han har en mor som kommer derfra og at han har asiatiske medhjelpere. For eksempel miss Taro som hjelper ham med å innhente informasjon, og med å prøve å drepe Bond. Det antydes at denne kvinnen er fra dette området ved at hun spiller kinesisk musikk og at hun har et asiatisk utseende. En annen storskurk som kan knyttes til dette landet, er Goldfinger. Han har hjelp av kinesere som bidrar med å skaffe atomvåpen. Disse bombene skal brukes til å sprengte gulllageret på Fort Knox. Han har også andre kinesiske medarbeidere på Auric Fabrikken. De arbeider blant annet med å smelte om gull, slik at det kan smugles ut av landet.

Forbryterorganisasjonen SPECTRE har også tilhørighet til Kina. Medlemmene bruker blant annet et rødt Tong-tegn, som står for den røde drage fra Macao. De har også en tilhørighet til Kina også på andre måter. De vil for eksempel hjelpe landet med å sette USA og Sovjetunionen opp mot hverandre. En verdenskrig mellom stormaktene

ville Kina tjene på. Skurkene kaprer derfor både russiske og amerikanske romskip for å hjelpe dem. I filmen *The Man With The Golden Gun*^{har} storskurken Scaramanga et tilholdssted inne på kinesisk område. Der har han oppbevart en solex som kan omforme solenergi til strøm. Scaramanga viser en god tone med forsvaret der. Soldater spør for eksempel om de skal gjøre noe med Bond når han flyr inn på deres landområde. På denne måten blir Kina framstilt som en motstander til NATO-land. Noen banditter kan også knyttes til det asiatiske landet Korea. Medhjelperen til Goldfinger er for eksempel koreaner. Han hjelper blant annet til med å jukse i spill som golf og kort.

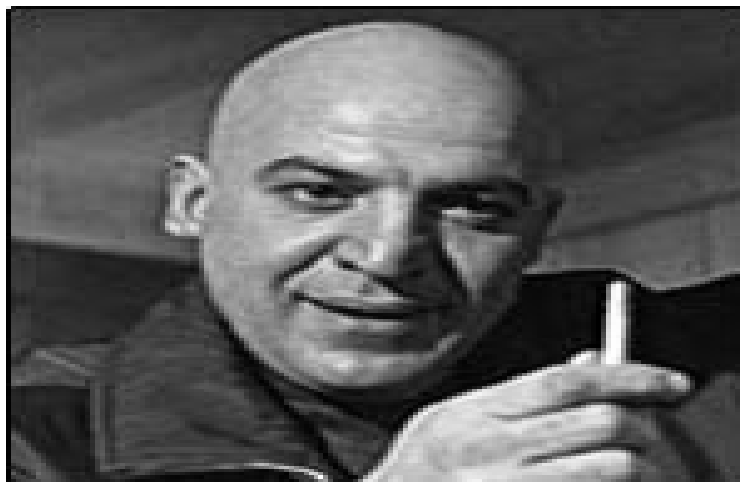
Latin-Amerika var også et område som var sterkt preget av den kalde krigen. Til å begynne med var ikke USA bekymret for at kommunismen skulle få noen innflytelse der, men etter hvert tok de dette mer alvorlig og jobbet aktivt med å bekjempe sosialismen der. Et av landene som begynte å samarbeide med Sovjetunionen, og som ble betraktet som en trussel var Cuba. De hadde fått en leder som gradvis dreide politikken i en sosialistisk retning, og rivaliseringen mellom USA og Cuba økte i dette området. Spenningen mellom Cuba og Sovjetunionen på den ene siden, og de vestlige landene på den andre, holdt nesten på å skape en verdenskrig mellom supermaktene, etter at et amerikansk U2-fly hadde oppdaget at USSR plasserte atomvåpen på øya.

Kommunismens innflytelse i Latin-Amerika kommer til uttrykk i Bond-filmer som er produsert i den første fasen av den kalde krigen. I mange av fortellingene har synderne en tilknytning til Karibia, Dr. No har sin virksomhet på den karibiske øya Crab Key. Fra dette stedet endrer han retningen til raketter som er blitt skutt opp fra den amerikanske basen Cape Canaveral. Largo kan også knyttes til dette området. Derfra truer han med å skyte atomraketter mot Vesten. Goldfinger har også tilhørighet til regionen. Han har planer om å flykte til Cuba etter å ha mislykket i å ødelegge gullreservene på Fort Knox. James Bond blir jaget når han er i et oppdrag på Cuba. Latin-Amerika blir på denne måten ofte framstilt som et truende område. Dette kan også ha andre sammenhenger enn bare det at dette området var influert av kommunismen og at stedet ble betegnet som USAs bakgård. Områdene er for eksempel vakre som bakgrunnskulisser for filmene. Mye kan likevel tyde på at trusselbildet er rettet imot dette området på grunn av sosialismens innflytelse der.

Den kalde krigens tilstedeværelse i den tredje verden kommer fram i James Bond ved at ugjerningsmennene ofte er en gruppe som er annerledes og eksotisk. Personene har ofte tilknytning til områder som ikke tilhører USA eller Europa. Det at de ofte tilhører fremmede

steder understrekes av orientalismen. Denne ideologien er med på å danne et skille mellom Orienten, bestående av orientalske steder, og Oksidenten som er vår del av verden. Det dreier seg derfor om et vi og de annenforhold mellom der vi bor, og folk som holder til i fremmede strøk. En slik inndeling kommer til uttrykk i James Bond-filmene ved at skurkene ofte framstilles som annerledes, men det er også andre årsaker til at de blir framstilt på denne måten. Det kan for eksempel være filmatiske virkemidler for å fenge publikum, eller at forbryterne skal framstå som spesielt skumle. Mye kan likevel tyde på at historiene er preget av det fremmede. *Dr. No* begynner seg for eksempel på en øy med kritthvite strender, og er omgitt av vakre og eksotiske kvinner.

Fiendebildet kommer også til uttrykk ved at skurkene har et handikap og ser annerledes ut. Dette vil gi publikum en indikasjon på at de er fremmede. Blofeld, lederen for SPECTRE, har et stort arr i ansiktet, og han framstilles ofte som skallet, har en meget spesiell latter og mangler den ene øreflippen. Jeg vil vise et bilde som illustrerer hans utseende.⁵¹

Dr. No som også er en framtreddende person, har mistet en arm. Den er erstattet med en kunstig. Largo har en lapp framfor det ene øyet. Godjob er også en person som avviker fra det normale. Han er unormalt sterk og bare ler når 007 slår til ham med en tung gullbarre.

⁵¹ Bildet er hentet fra Internett på adressen: <http://www.home.no/kristifn/skurkene/ernst.htm> 10.11.02

007-filmene er noe rasistiske når den svarte befolkningen og folk med handikap framstilles som de som gjør de gale tingene.

Det eksotiske aspektet kommer også fram i filmene ved at kvinner framtrer som fristerinner. Dette underbygges i filmens form ved blant annet erotikk. 007-filmene har gjennom historien ofte blitt kritisert for å fokusere for mye på sex og kvinnekropper. Mange har blant annet hevdet at filmene er svært kjønnsdiskriminerende. Nå skal det sies at de kvinnelige kjeltringene ofte er likestilte. Goldfinger bruker for eksempel en kvinne som pilot. Pikene i 007-fortellingene framstilles ofte som ”ulv i fåreklær.” De vises med et uskyldig ytre, men representerer i virkeligheten en stor utfordring for den britiske agentens virksomhet. De prøver stadig å lokke 007 opp i farlige situasjoner. Kvinner og erotikk er altså et viktig bakteppe for 007-filmene.

Oppsummering av kapitlet

Under den kalde krigen oppsto det et ideologisk skille mellom kommunismen på den ene side og markedsliberalismen på den andre. Dette vises i 007-filmene ved at sosialismen kommer fram som en fiendtlig ideologi. Dette kommer til uttrykk ved at skurkene kan kobles til læra.

Sammenligningen mellom forbryterne og vestens syn på Sovjetunionens styresett må likevel nyanseres noe. Det kan også være andre motiv som ligger bak kjeltringenes handlinger. De kan for eksempel ha økonomiske motiver for det de driver med.

Spionasje er noe som har foregått lenge i vår kulturhistorie, og er derfor ikke noe typisk kald krig-fenomen, men det som er særegent for denne perioden, er omfanget av virksomheten. Tusenvis jobbet for KGB, den britiske hemmelige tjenesten og CIA under kappløpet. Omfanget gjør derfor at vi danner et bilde av spionasje forbundet med denne tida. Dette har preget Bond-filmene der skurkene har tilknytning til russisk etterretning.

Etter hvert spredte rivaliseringen seg til resten av verden, og det var snart ikke et sted som var uberørt av den kalde krigens politiske spill. Spesielt rammet var land i den tredje verden. Rivaliseringen med Sovjetunionen i disse områdene kommer fram ved at heltens

motstandere ofte har en tilhørighet til områder i Asia og Latin-Amerika. De framstilles også som fremmede og eksotiske.

Under den kalde krigen utviklet det seg et kappløp mellom USA og Sovjetunionen, der begge parter prøvde å overgå hverandre i å ha flest og farligst våpen. Dette ble gjort for å skremme fienden til å avstå fra å gå til krig. Våpenkappløpet var på denne måten et forsøk fra begge hold i å unngå krig. Likevel var det hele tida en reell frykt for at den andre parten skulle sette i gang en strid, og noen ganger var det like før dette hendte. Dette kappløpet kommer fram i Bond-filmene ved at skurkene rivaliserer med helten om det beste og det nyeste innen våpen og teknologi.

Ut fra diskusjonen er det mye som kan tyde på at filmskurkene er preget av 1960-årenes historisk kontekst, blant annet ved at spenningen som oppsto mellom atommaktene har hatt innvirkning på hvordan 007s antagonister er framstilt.

Kapittel 3. En tid med avspenning

Jeg vil i dette kapitlet finne ut hvordan fiendebildet er preget av den kulturhistoriske konteksten på 1970-tallet, en tid som var preget av forsoning mellom stormaktene.

Tilnærmingen varte fram til begynnelsen av 1980-tallet da rivaliseringen mellom USA og Sovjetunionen igjen økte. Denne delen belyser altså hvordan den endrede relasjonen mellom USA og Sovjetunionen kommer fram i James Bond-filmene. □ På denne tida var det likevel uoverensstemmelser mellom Vesten og Østblokken, spesielt i Midtøsten. Dette kan også ha preget historiene.⁵²

⁵² Isaacs and Downing 1998, side 273- 288

Et forbedret forhold oppstår mellom stormaktene

På 1970-tallet ble forholdet mellom Vesten og Østblokken bedre. En av årsakene til den nye tilnærmingen mellom USA og de kommunistiske landene, var at forsvarssamarbeidet mellom Russland og Kina gikk i oppløsning. Bakgrunn for dette var blant annet at Kina ikke aksepterte at de måtte betale for våpen som var benyttet under Koreakrigen. De var heller ikke fornøyde med Sovjetunionens myke linje ovenfor NATO-landene. Stridigheten mellom Kina og Sovjetunionen begynte etter hvert å bli like stor som det hadde vært mellom dem og Vesten. Dette fikk følger for hvordan de to tidligere allierte forholdt seg til USA. Siden begge land fryktet at motparten kom til å starte et samarbeid med NATO, valgte de å føre en mer forsonende politikk ovenfor USA, siden ingen av dem ønsket å stå alene mot en ny blokk bestående av NATO og sin sosialistiske motstander. De nye omstendighetene utnyttet amerikanerne, ved å forhandle med begge parter uavhengig av hverandre. De separate møtene ga gode resultater når det gjaldt å få i gang nedrustningsavtaler.⁵³ Den 22 mai 1972 reiste Nixon til Sovjetunionen som den første amerikanske presidenten som var på innsiden av Kreml.⁵⁴ Det ble der inngått en avtale om å begrense våpen, og om at NATO-landene og USSR skulle leve i fredelig sameksistens. Avtalen ble kalt SALT. Det nye forholdet mellom supermaktene la nå et grunnlag for å prøve å få slutt på Vietnamkrigen, og i 1973 forlot de siste amerikanske soldatene området.

Avspenningen endret holdninger i Europa, og kulturen ble i større grad enn tidligere åpnet østover, samtidig som kritikken mot USA økte. Presidenten i Frankrike nektet for eksempel å la amerikanerne plassere atomvåpen på deres jord. 3 På denne måten løsnet Europa båndene til USA, og de fikk et bedre forhold til USSR. Forsoningen toppet seg i 1975, da ulike land samlet seg for å klargjøre grensen i Europa. På dette møtet ble Øst-Tyskland anerkjent som selvstendig stat. Dette økte tilliten mellom atommaktene.

The process of detente culminated in the final act of the conference on the security and cooperation in Europe; signed in Helsingfors in the summer of 1975. Representatives from thirty-three European countries, along with

⁵³ Samme sted

⁵⁴ Samme sted

the United States and Canada, gathered to settle the post-war European borders, thus recognizing the division of Europe between East and West⁵⁵

Det nye forholdet mellom Sovjetunionen og Vesten kommer også fram i plottstrukturene til *The Spy Who Loved Me*.⁵⁶ Filmen ble produsert i 1975 da tilnærmingen mellom blokkene var på høydepunktet. Dette preger hvordan historien er blitt utformet. Her møter James Bond en kvinnelig russisk agent som han samarbeider med, og som han får et kjærlighetsforhold til. De to spionene har en felles vesteuropeisk motstander ved navn Stromberg. Forsoningen mellom stormaktene vises også i filmens form. Plottet er delt inn i tre stykker. I begynnelsen er det en liten forfilm som introduserer fortellingen. Den neste delen er et mellomspill, ofte med dans og sang. Etterpå kommer hovedhandlingen. I begynnelsen blir James Bond jaget av russiske agenter. Så er det et mellomspill som handler om kjærligheten mellom 007 og den russiske agenten Trippel x. I selve handlingen vises det hvordan Vesten og Sovjetunionen kjemper sammen mot en felles motstander. Plottet representerer på denne måten en overgang fra det gamle, og til det nye.

Del 1

Dette er en introduksjon til Bond filmene, ofte i form av en selvstendig, liten historie, men ikke alltid. Her jager russere Agent 007.

Del 2

Her er det et mellomspill med musikk og dans. Noen ganger markerer denne fasen en overgang mellom del 1 og del 2 i historien. Her blir man introdusert til det ny samarbeidet mellom stormaktene.

Del 3

Denne delen utgjør filmens hoveddel. Det er her hovedhandlingen foregår. Nå samarbeider Russland og Vesten.

⁵⁵ Samme sted

⁵⁶ Overgangen i plotstrukturene gjelder kun for filmene *The Spy Who Loved Me* og *Golden Eye* som jeg skal ta for meg i kapittel 5. I begge fortellingene ønsker filmskaperen å vise en overgang til et nytt politisk klima. Det er likevel noe som er ulikt i de to filmene. Mens *The Spy Who Loved Me* skildrer et bedret klima mellom stormaktene, tar *Golden Eye* farvel med den kalde krigen.

Selv om 1970-årene sto i fredens tegn, var ikke kommunismen forsvunnet som en antagonist til den markedsliberalistiske ideologien. Det var fremdeles en avstandstaken mellom blokkene. Selv om det ble ført forhandlinger mellom USA og USSR, betydde ikke det at spenningen var over. Det var ennå en overhengende fare for krig mellom stormaktene, og den politiske retorikken var ikke hele tida forsonende. Dette gjaldt spesielt situasjonen i Midtøsten som forverret forholdet. Kommunismen som rival kommer derfor også fram i 007-fortellingene på 1970-tallet, men det er også her usikkert om skurkene har økonomiske eller politiske motiver bak ugjerningene. I filmene kommer det fram at forbryterne begår følgende økonomiske lovbrudd:

- Dr. Kananga ønsker å selge narkotika til Amerika. Ved siden av at USA blir rammet politisk, vil han få et stort økonomisk utbytte av handelen.
- Scaramanga har stjålet en solex som han har planer om å tjene penger på, ved å selge strøm til Vesten under en nær forestående energikrise. Han vil da både ramme Vesten økonomisk og selv tjene seg rik på strømsalget.
- Blofeld ønsker å holde en internasjonal våpenauksjon etter å ha ødelagt våpen rundt om i verden. Selv om det til å begynne med i filmen virket som Blofeld hadde et fredsønske om å ødelegge våpen rundt i verden, vil han også bli rik på å ha et monopol på farlige våpen som han kan selge til stormaktene.

Ved siden av at forbryterne er ute etter penger, har de fortsatt en ideologi som kan ligne på kommunismen, og læra danner fremdeles et bakteppe for hvordan skurkene blir framstilt. Dette kan for eksempel merkes ved hvordan forbryterne krever lojalitet av sine undersåtter. Dette vises for eksempel i filmen *Diamonds Are Forever*, der mange av medhjelperne til Blofeld er blitt drept av ham etter å ha deltatt i diamantsmugling fra Sør-Afrika, og inn til USA. Drax og Stromberg har heller ingen respekt for demokratiet. De ønsker begge å styre

verden som eneherskere. Småskurkene er også uniformerte i mange av fortellingene, noe som kan knytte dem til kommunismen.

Demoniseringen av kjeltringene er noe som kan knytte dem til kommunismen. Det er ingen andre årsaker til at de begår de grusomme handlingene enn at de er ondskapsfulle.⁵⁷ Dette understrekes ved en blanding av estetikk og moral. De er derfor ofte framstilt som uten empati. Det holder ikke å drepe James Bond, men de forsøker å bli kvitt ham på de mest sofistikerte måter. Drax ønsker for eksempel å drepe 007 ved å binde han under et av romskipene som skal lette. I filmen *Diamonds Are Forever*, forsøker for eksempel bandittene å drepe den britiske agenten ved å brenne ham i et krematorium. Dette skjer ved at de slår Bond i svime, før de putter ham i en kiste som kjøres inn i flammene. I filmen *Live And Let Die*, prøver Dr. Kananga å drepe James Bond ved å sette ham ut på en øy full av krokodiller. 007 forsøkes også drept når han blir invitert inn i et såkalt morohus, der helten og skurken skal duellere i et lokale fult av speil og smale labyrintganger.

Våpenkappløpet avtar

På 1970-tallet minsket spenningen mellom stormaktene, noe som blant annet førte til flere nedrustningsavtaler og et håp om en tryggere verden med fredelig sameksistens.

Avspenningen mellom stormaktene har i liten grad endret bandittenes trussel med våpen og teknologi. Enkelte av skurkene i 1970-tallsfilmene har noen av de farligst våpnene som er vist i hele James Bond-serien. Stromberg og Drax har tilgang på våpenteknologi som kan ødelegge hele verden. Drax har en gass han vil slippe ned på jorden. Gassen kommer til å ødelegge alt livet som er der. Denne formen for kjemisk krigføring er forut for sin tid. På den samme måten er Stromberg langt fremme på dette området. Han har ved hjelp av to vitenskapsmenn skaffet et kodingssystem som gjør at han kan ta kontrollen over atomubåter. Med systemet har han mulighet til å få stormaktene til å skyte mot hverandre, noe som igjen vil ødelegge alt liv over havoverflaten.

Lovbryterne har altså skaffet seg det nyeste av utstyr, noe som fører til at hele verdens sikkerhet trues. Det er likevel noe av samtida fredstiltak som vises i Bond-filmene.

⁵⁷ Som bakgrunn tar jeg utgangspunkt i : Lars Fr.H. Svendsen: *Ondskapens filosofi* 2001

Scaramanga representerer for eksempel kun en fare for folk som kommer til øya der han holder til. Kananga kan også bare true lokalt med våpen. Et eksempel på dette er et fugleskremsel der det er montert et gevær. Fugleskremslene kan skyte uvedkommende som befinner seg på øya. Dr. Kananga har for eksempel ikke atombomber eller annet som kan som kan true folk utenfor nærområdet.

Som en motsats til forbryternes utstyr, har også den britiske etterretningen det nyeste av teknologi som brukes i kampen mot antagonistene. Av nye oppfinnelser på markedet har han alt fra falske fingeravtrykk til en skistav som kan brukes til å skyte med. I *Live And Let Die*, har agenten for eksempel fått en magnetisk klokke som blant annet brukes til å få tak i metallgjenstander. Uret kan også brukes til å skjære med. Den britiske agenten kutter blant annet over et tau når han er bundet fast over et basseng full av haier. Et annet eksempel på hvor godt utstyrt 007 er med ny teknologi, vises når han blir forfulgt i Venezia i filmen *Moonraker*. Her blir han jaget når han kjører med en kanalbåt i byen. 007 kommer seg unna ved hjelp av en pute som er festet under skroget. Dette gjør at Bond kan kjøre opp på land som en luftputebåt. På denne måten slipper han unna forfølgerne.

NATO-landene føler seg ikke lenger like truet av USSR

Under avspenningsperioden følte ikke NATO-landene det presset fra USSR som de gjorde på 1960-tallet. Det at ikke Østblokken lenger føltes som så stor trussel som tidligere, kan ha bidratt til å forme 007-fortellingene. Det at spenningen avtok har ført til at trusselen nå også er rettet mot Russland som i likhet med Vesten nå er et offer. I *Diamonds Are Forever* terroriserer for eksempel Blofeld hele jorden, når han skyter ned atomvåpen til forskjellige land med laserstråle. Både Kina, Sovjetunionen og NATO er like mye truet, men det er britene som må ordne opp. USA virker i denne filmen totalt handlingslammet ovenfor den situasjonen de står ovenfor. Til tider er også den britiske agenten jaget av politimenn i statene som ikke vet hvem den britiske agenten er. Det er derfor bare England som kan redde verden ut av den farlige situasjonen.

I filmen *Live And Let Die* er det USA som blir rammet av Kanangas narkotikasmugling. James Bond reiser derfor til Karibia, der narkotikaforbryteren Kananga befinner seg. Også her er det Mi6 som må ordne opp i kaoset kjeltringene steller i stand med.

I *The Man With The Golden Gun*, har Scaramanga stjålet avansert teknologi fra britene. Nå er det først og fremst britiske økonomiske interesser som står på spill, og det er de som må bekjempe fienden. I filmen *The Spy Who Loved Me* blir verden truet av total utslettelse. Her går britene sammen med Russland om å hankses med problemet. USA er ute av bildet. I *Moonraker* settes hele jordens eksistens på spill. Her hjelper dem amerikanske romfartsorganisasjonen NASA til med å bli kvitt Drax som holder til ved en romstasjon ute i verdensrommet. Noe som går igjen 1970-tallsfilmene er at USA framstilles som passive når de selv, eller andre nasjoner terroriseres. Denne framstillingen av amerikanere kan være et uttrykk for at England ønsker å gjøre seg gjeldende i verdenspolitikken. Fortellingene forsøker å vise at landet fremdeles er en stormakt. Hvordan 007 bekjemper skurkene er derfor en kommunikasjon mellom England og andre NATO-land.

Film

Hvem trues

Diamonds Are Forever 1971	Hele verden står i fare
Live And Let Die 1973	Amerika får problemer
The Man With The Golden Gun 1974	Vestlige interesser står på spill
The Spy Who Love Me 1977	Hele verden trues
Moonrake r 1979	Hele jorden er i fare

Spionkrigen avtar

Det forbedrede politiske forholdet mellom supermaktene kommer til uttrykk ved at KGB nå er mildere enn tidligere. Den nye framstillingen av russisk etterretning kommer blant annet fram ved at organisasjonen får et "ansikt". Det vil si at de nå for første gang får noen til å representere seg. Dette skjer ved at general Golgol opptrer som leder for organisasjonen, og framstår som et "talerør" for Sovjetunionen. Det er et filmatisk virkemiddel som gjør at den russiske etterretningen virker mindre farlig. Når Golgol framstår som en samarbeidsmann,

stemmer ikke det helt overens med hvordan KGB forholdt seg til NATO. Han er derfor kanskje mer et uttrykk for landets nye politiske linje, og reflekterer i liten grad holdninger i den hemmelige tjenesten.

Mens Sovjet-ledelsen forsøker å forhandle seg fram til avspenning med Vesten, planlegger KGB sabotasje mot vestlige storbyer, hisser til borgerkrig i Mexico og Irland, støtter de palestinske terroristene i deres verdensomfattende aktivitet, bestreber seg på å korrumpere og undergrave vestlige politikere og embetsmenn og sverter de selsomme nasjoner som ledelsen i Kreml så gjerne vil stå på god fot med, økonomisk og politisk.⁵⁸

Golgol gir altså uttrykk for Sovjetunionens holdninger overfor det som skjer i utenriksspørsmål. Dette kommer blant annet fram ved at han sitter bak en rød telefon. Den røde telefonlinjen mellom USA og Sovjetunionen var en realitet under den kalde krigen, og skulle brukes som en diplomatisk kontakt når spenningen var som verst. Som øverstkommanderende i KGB, portretteres han ofte som en antagonist til britiske interesser, og er noen ganger en støttespiller for skurkenes virksomhet.

Når bandittene setter stormaktene opp mot hverandre, truer han for eksempel med å gå til krig mot Vesten. Han framstår derfor som et mål på hvor sterk spenning det er mellom supermaktene. I filmer produsert i tider med splittelse, skildres han som uforsonlig, men når det er avspenning, er han medgjørilig. Golgol er samarbeidsvillig i filmen *The Spy Who Loved Me*. Her inviterer han britene til å jobbe i lag med KGB. Dette er et mål på et mildere klima. I filmen *Moonraker* er han mer uforsonlig og anklager britene for at hele verden trues av utslettelse. Generalen viser heller ingen interesse for at jorden kan bli utslettet, men er mer opptatt av to vakre kvinner som holder ham med selskap. Beskrivelsen av denne generalen stemmer bra med verdenssituasjonen. *Moonraker* er produsert i 1979, i en tid da avspenningen var i ferd med å ta slutt.⁵⁹

⁵⁸ John Barron 1975, side 353

⁵⁹ Dette kommer jeg nærmere tilbake til i kapittel 4.

Fortsatt kald krig i den tredje verden

Selv om 1970-tallet var et tidsrom med avspenning, foregikk det likevel rivalisering mellom USA og Sovjetunionen. Dette skjedde ved at supermaktene støttet hver sin part i lokale konflikter som oppsto forskjellige steder i den tredje verden. Motsetningen mellom stormaktene foregikk spesielt i Midtøsten. Etter at flere land i regionen nettopp var blitt frigjort fra kolonimaktene, oppsto det kamper mellom de nye statene. Under krigene ble noen fløyer støttet av USA, mens andre fikk hjelp av Sovjetunionen.⁶⁰ Opprettelsen av staten Israel bidro blant annet til å splitte området, der jødene var støttet av de vestlige land, og arabere søkte samarbeid med USSR. Forholdet mellom Israel og deres muslimske naboer ble stadig mer konfliktfullt, noe som førte til direkte sammenstøt ved flere anledninger. Blant annet en kamp om Suezkanalen, en konflikt der England og Frankrike deltok på Israels side. Kampene førte til et stort prestisjenederlag etter at britene og franskmennene måtte trekke seg ut av landet. Dette kan være en av grunnene til at fortellingene har stor hyppighet av muslimske banditter.

Den kalde krigens tilstedeværelse i den tredje verden kommer fram i 007-filmene ved at kjeltringene ofte holder til i eksotiske strøk, og de slemme blir ofte framstilt som fremmede. Kjeltringenes tilhørighet til det mystiske kommer spesielt til uttrykk i *Live And Let Die*. Her har Dr. Kananga innslag av voodoo og taromagi på øya si i Karibia. På dette stedet danses det rituelle danser etter trommemusikk ved en seremoniplass. 007-filmene kan virke noe rasistisk siden de fleste av kjeltringene er annerledes. Jaws er for eksempel en framtreddende skurk som er både storvokst og har en jernkjeve. Karakteren hans er også bygd på ironi og mye humor.⁶¹

⁶⁰ Isaacs og Downing 1998. De tar for seg seksdagerskrigen på side 243 og Suez-krigen side 138 og 139.

⁶¹ Bildet er hentet fra Richard Kiel fanklubb <http://www.richardkiel.com/> 18.11.02

Det fremmede vises også i andre filmer. For eksempel i *The Man With The Golden Gun*. Her har banditter tilholdssted i Beirut, en by som er muslimsk. Dette stedet er skildret som orientalsk med blant annet magedans. I *The Spy Who loved Me* reiser 007 til Egypt, der to av småskurkene befinner seg. Her spilles det for eksempel arabisk musikk, og det danses fremmede danser. Noe av handlingen finner sted ved pyramidene der en av heltens antagonister holder et foredrag om pyramidenes hemmeligheter.

Det eksotiske kommer også fram i 1970-årene ved at vakre kvinner jobber for kjeltringene som fristerinner og som loppemat for å lure den britiske agenten. Fortellingene som ble laget på 1970-tallet er preget av mye erotikk noe, som er med på å underbygge det eksotiske aspektet ved filmene. I filmene som er laget på den tida møter 007 mange forskjellige kvinner. Hvordan kvinnene framstilles her kan også virke noe kjønnsdiskriminerende.

Nazistiske skurker kommer fram

I Bond-filmene er Drax og Stromberg nazister. Dette vises blant annet ved at de har en visjon om å dyrke fram den "edle" rasen, bestående av perfekt mennesker. Nazistene hadde også et ønske om å fjerne dem som ble vurdert som svake i samfunnet. Under den annen verdenskrig ble mange grupper utryddet. Ikke bare jøder, men også andre mennesker som ble vurdert som et ondt for samfunnet. For eksempel sigøynere, homofile, folk med psykiske lidelser og personer med handikap. Nazismen var basert på en frykt for, og en aggresjon mot, det som er annerledes. □ Drax og Stromberg prøver å utrydde alle som ikke passer inn i deres framtidige

verden, som i Drax tilfelle er en ny verden på jorden, og i Strombergs tilfelle består av en gedigen by under vann. Dette representerer en kunstig ny sosial orden der de som er forskjellig og ikke passer inn lukes bort. Jaws framstilles som annerledes. Han er i filmen *Moonraker* sammen med sin kjæreste om bord på et romskip full av utvalgte, sterke mennesker. Når denne mannen kommer i møte med James Bond, blir han fortalt at han ikke er en av dem som tilhører den utvalgte slekten siden han er storvokst.

Det at de to skurkene kan knyttes til nazismen, understrekes også av at de har en visjon som kan ligne på Det tredje rike. Hitler hadde en lignende drøm. I vår tradisjon har historien ofte blitt delt inn i tre riker, der det første er en harmonisk periode, det andre representerer et forfall, og til slutt kommer Det tredje rike som er en tilstand som ligner på det første. Alle som har denne visjonen mener vi befinner oss i det andre stadiet, og står på terskelen av å gå inn i det tredje. Alle som lengter etter og tror på et tredje rike, lever i det annet eller i inngangen til det tredje. De tre riker svarer da til de temporære kategorier fortid – samtid – framtid. Rikene kan ligge i forhold til hverandre slik at en linje mellom dem danner en dalformet kurve, der det annet riket er på bunnen. Det tredje rike vil ligge på høyde med eller over det første. Forestillingen om Det tredje rike vil da bygge på forvisningen om en gjenopprettelse av det første, den inneholder en tendens til å vende tilbake samtidig som den peker framover⁶²

Ideen om Det tredje rike kommer til uttrykk som en forestilling om en harmonisk kulturform. Denne tanken bygger på at mennesker er født til noe bedre enn slik vi har det nå. Troen på en lysere framtid kan komme til uttrykk ved religiøs tro. Visjonen ble seinere verdsliggjort, og folk begynte å tro de kunne skape en gullalder her på denne jorden. Dette synet preget blant annet opplysningsfilosofene som trodde at menneskene kunne få til en bedre verden ved bruk av fornuften.⁶³ Nazistene ønsket også å skape et harmonisk samfunn her på jorden.

Denne verdensanskuelsen kommer fram hos Drax og Stromberg. Begge har en idé om en tapt fortid som de vil bringe tilbake. De ønsker å bygge opp igjen en perfekt rase som en gang levde. Drax gir uttrykk for at menneskerasen er ødelagt, og han vil føre folk tilbake til en tilstand som fantes før deres gener ble degenerert. Dette ønsker han å gjøre ved å utrydde alle svake mennesker. Stromberg har også en lignende drøm. Han hevder at verden

⁶² Paulus Svendsen: *Gullalderdrøm og utviklingstro* 1997

⁶³ Samme sted.

har gjennomgått en fortapelse, og at både dyr og planter trenger å fornyes. Han vil derfor utslette alt livet på jorden for å få tilbake den gode rasen som en gang fantes. Stromberg er spesielt opptatt av myten om Atlantis. Denne fortellingen inngår i drømmen til Stromberg som vil bygge sitt eget lille Atlantis under vann. På denne måten kan man si at Stromberg og Drax utgjør et ideologisk par.⁶⁴

Narkotikaskurker

Smugling av narkotika til Vesten begynte i 1970-årene å bli et stadig større problem. Karteller hadde på denne tida blant annet fått et sterkt fotfeste i Latin-Amerika, der det ble produsert stoff i stor skala. Snikinnføringen av narkotika foregikk innenfor en ramme av politisk korrupsjon og mangel på demokrati i mange av landene som drev med virksomheten. Dette begynte for alvor å bekymre vestlige politikere, en uro som kommer til uttrykk i James Bond-filmene. Nå skal det sies at dette også har vært et tema i 007-historiene som ble produsert på 1960-tallet, men salg og distribusjon har ikke vært framtrедende i fortellingene. Den første filmen som tar opp dette som et hovedemne, er *Live and Let Die*. Her dyrker Dr. Kananga stoff for å selge det til USA. Hele øya til denne forbryteren er en stor plantasje for heroin som skal smugles til Harlem, der den skal distribueres. Han vil først dele ut gratis narkotika. Etterpå har han planer om å selge det dyrt når folk er blitt avhengige.

Oppsummering av kapitlet

På 1970-tallet ble det et nytt klima mellom USA og Sovjetunionen. Tilnærmingen mellom stormaktene kommer fram i James Bond-filmene på ulike måter. Blant annet ved at 007 møter en russisk agent som han samarbeider med, og som han får et kjærlighetsforhold til. I denne filmen jobber også den britiske etterretningen og KGB i lag.

Det at avstanden mellom Vesten og Østblokken minsket, resulterte i at avstanden mellom inngruppen og utgruppen ble forandret, noe som igjen bidro til å prege skurkebildet. Den ensidige framstillingen av kommunistiske forbrytere ble erstattet av et større mangfold i hvem som skulle bekjempes av helten. Dette skyldes blant annet at forbryterorganisasjonen

⁶⁴ James Chapman 1999, kapittel 5

SPECTRE er fraværende. I enkelte filmer framstår likevel Blofeld som storskurk, men nå opererer han alene, og har ikke lenger resten av syndikatet i ryggen.

I filmene kommer også flere av de slemme fra vår del av verden, og de snille kan nå være fra Sovjetunionen. Det er også andre grupper som kommer fram som motstandere av den britiske agenten, som blant annet narkotikaforbrytere og nazister. Bandittenes tilknytning til fascismen underbygges blant annet av deres drøm om Det tredje rike. Selv om mangfoldet av lovbrøyttere nå er større, er kommunister fremdeles antagonister til agent 007. Selv om vi og de annenforholdet imellom Vesten og resten var redusert, er det fortsatt et skille i Bond filmene. Dette kommer blant annet til uttrykk ved at ugjerningsmennene er annerledes og eksotiske.

Bandittene er også på 1970-tallet framstilt som onde. Det er ingen andre årsaker til at de begår de grusomme handlingene enn at de født slemme. Dette understrekes ved en blanding av estetikk og moral. Skurkene er i også avspennings-filmene framstilt som stygge.

Ugjerningsmennene viser heller ikke å ha noe som helst empati. Det holder ikke å drepe James Bond, men de forsøker å bli kvitt ham på langpinende måter.

Forbryterne er framstilt

Kjeltringene er fortsatt udemokratiske. Det forlanges ennå medgjørighet av medlemmene, og de blir drept om de ikke adlyder ordre. Det er fremdeles slik at medlemmene er nødt til å følge en hierarkisk kommandostruktur.

Hvem som trues har også forandret i filmene som er presentert i dette kapittelet. Nå er det oftest hele verden som blir truet, og ikke bare Vesten slik som tidligere. Verden er også spesielt sterkt rammet på den tida. Hele verden trues for eksempel av utslettelse av Stromberg og Drax.

Narkotikatrafikken som en trussel kommer ferm i filmenes fiendebilde. Selv om Narkotikatrafikken også fant sted på 1960-tallet men på 1970-tallet økte narkotikatrafikken rundt i verden. Dette kommer fram i historien *Live And Let Die* ved at Dr. Kananga smugler narkotika til Vesten.

Som man kan se er det mye som kan tyde på at framstillingen av kjeltringene er påvirket av samtida kulturelle kontekst på 1970-tallet., og mye kan tyde på at avspenningen har hatt innflytelse på hvordan historiene er utformet. Dette gir en god indikasjon på at fortellingene som jeg har tatt for meg i kapittelet ikke bare er ren underholdning, men reflekterer filmskaperens kulturhistoriske bakgrunn.

Kapittel 4. En ny spenning bygges opp

På 1980-tallet økte igjen antagonismen mellom stormaktene, noe som skyldes flere ulike faktorer. Det kom blant annet fram en større antagonisme mellom stormaktene når det gjaldt ideologi. Det er for eksempel en kjent sak at Vesten gikk ut i en jappetid på 1980-tallet noe som sto i sterk kontrast til kommunismens idealer. Stormaktene fikk også statsledere som førte en mer antagonistisk politikk enn det som var blitt gjort tidligere. På denne måten forsvant den nye tilliten som var bygd opp på 1970- tallet. Jeg vil derfor i dette kapitlet se hvordan samtida aktuelle hendelser har preget hvordan fiendebildet kommer til uttrykk.⁶⁵

⁶⁵ I dette kapitlet vil jeg ta for meg 007-filmer som er laget etter en roman av Ian Fleming. Fortellingene er produsert av Albert R. Broccoli og Michael G. Wilson, og er regissert av John Glen. Følgende filmer vil jeg da ta for meg: *For Your Eyes Only* 1981, *Octopussy* 1983, *A View To A Kill* 1985, *The Living Daylights* 1987 og *Licence To Kill* 1989. Følgende skurker blir analysert i tillegglisten: Kristados, General Orlov, Max Zorin, Georgi Koskov og Franz Sanchez.

Den geopolitiske motsetningen mellom stormaktene øker

Den forsoningen som hadde funnet sted på 1970-tallet var nå i ferd med å ta slutt. En av årsakene til dette skyldes som nevnt en ny politisk linje som ble ført både fra amerikansk og fra sovjetisk side. Man kan si at forholdene på 1980-tallet på noen måter kunne minne om 1960-årene når det gjaldt forholdet mellom stormaktene. På en annen siden var 1980-årene en helt ny tid med for eksempel andre politikere, ny type teknologi og viktige hendelser som finner sted helt andre steder i verden. Man kan derfor si at denne tida både representerte en tilbakevending til den første fasen av den kalde krigen, men denne epoken utgjorde også noe nytt.

Under styret til Reagan ble det ført en ny politikk ovenfor de kommunistiske land. Dette bidro til at motsetningen mellom stormaktene økte. Ronald Reagan ble kritisert for å ha et unyansert syn på USSR da han hevdet at sosialismen var en ond ideologi som truet den frie verden. USA ønsket nå ikke å ha en samarbeidspolitikk, men de ville forsvare seg med militær makt. Denne holdningen førte til at amerikanerne prioriterte forsvaret høyt. Nå skulle USSR bekjempes, og det var denne holdningen som preget statenes militære strategi.

When President Ronald Wilson Reagan and his team took up office in January 1981, they were brimming over with confidence and optimism. Reagan had campaigned on a pledge that he would reinvigorate America with new strength and the will to lead the free world in its struggle against communism.⁶⁶

Den nye forsvarstaktikken var basert på en defensiv linje. Statene ville ikke gå til angrep på Sovjetunionen, men ønsket å bygge et forsvarssystem som var så sterkt at Russland ikke hadde mulighet til å nå Amerika med langtrekkende atomraketter.

I 1970-tallsfilmene var det et større mangfold i hvem som ble framstilt som de onde. Det kunne både være kommunister, nazister og vestlige kapitalister. Denne flertydigheten ble endret på 1980-tallet, og igjen var det sosialismen som utgjorde den største trusselen mot den frie verden. Dette markeres blant annet ved at heltens antagonister i større grad er knyttet til

⁶⁶ Isaacs og Downing 1998, side 326 og 333

sosialistiske områder. I filmen *For Your Eyes Only* er storskurken Kristados fra Albania, et land som var kommunistisk under den kalde krigen. Denne personen har nær kontakt med den russiske hemmelige tjenesten. Han har blant annet en avtale med KGB om å selge britisk spionutstyr som han prøver å få tak i. I fortellingen *Octopussy* er hovedtrusselen general Orlov fra det russiske forsvaret. Han har kommando over flere tanksdivisjoner i hele Østblokken. Han har også medhjelpere fra Øst-Berlin som er artister ved et sirkus som ofte opptre i Vest-Europa. I historien til *A View To A Kill* er kjeltringen Zorin fra KGB. Han har tidligere bodd i USSR, men flyttet seinere til USA. I fortellingen *The Living Daylights* er storskurken Koskov, som er en avhopper fra KGB, men det viser seg at han ennå har kontakt med Sovjetunionen. Han forsyner USSR med våpen. I Afghanistan får han for eksempel hjelp av russiske soldater til å transportere narkotika til Vesten. I filmen *Licence To Kill* har smugleren Franz Sanchez tilholdssted på en øy i Kariba. Derfra sniker han inn narkotika til statene. Dette stedet kan på mange måter minne om Cuba. Det er for eksempel ikke noe demokrati der. Presidenten er valgt inn på livstid.

Det er også plakater av diktatoren som er røde. Dette er som kjent en politisk farge for sosialismen. Selv om bandittene kan knyttes til kommunismen, utelukker likevel ikke dette at de også har økonomiske interesser. Operasjonene gir dem store gevinster. Av økonomisk kriminalitet driver bandittene for eksempel med følgende:

- Kristados smugler narkotika til Vesten. Ved siden av denne virksomheten har han fått klosa i et system som han vil selge til KGB. Denne forbrytelsen vil gi han et stort økonomisk utbytte. Han får dermed både rammet Vesten ved å selge utstyret til Sovjetunionen og han vil bli rik av å selge utstyret.
- General Orlov driver med en storstilt smuglervirksomhet sammen med Kamal Khan og Octopussy-sekten. De sniker inn juveler fra Øst-Europa, og inn til Vesten med et sirkus som pendler mellom områdene. Juvelene er stjålet av en rik russer. De vil dermed tjene seg rike på å selge tjuvgodset.
- Zorin ønsker å få fullstendig kontroll over alt salg av en type mikrochips, og forsøker derfor å oversvømme en by i USA som representerer en stor konkurrent på markedet. Denne

forbrytelsen vil gjøre Zorin meget rik ved at han får et monopol på salg av teknologien. Det virker også som han nå har større interesse av den økonomiske kriminaliteten enn av å hjelpe KGB i kampen mot Vesten.

- Blofeld vil presse NATO-landene for penger, og han ønsker å ødelegge oljereserver slik at hans oljerikdom øker. Som enerådende aktør på markedet vil han oppnå et stort økonomisk utbytte. Han vil derfor komme i en monopolsituasjon, noe som vil gjøre ham rik.
- Franz Sanchez selger narkotika til USA for en stor sum penger. Dette salget tjener han seg rik på. Han eier blant annet en egen bank som skal ta imot pengene. Han svindler også amerikanere for store pengesummer. Han eier en kanal som tigger penger til et veldedig formål. Pengene går ikke til dette formålet, men går rett i lomma på Chances.

Bandittene blir skildret som udemokratiske, noe som kan knytte dem til sosialismen. I filmen *For Your Eyes Only* ledes operasjonen av Kristados. Han forventer full oppslutning av sine undersåtter. Det er for eksempel en person som svikter ham. Dette resulterer i at han blir puttet i et trykkammer. Endringen av trykket fører til at hele mannen eksploderer. I filmen *A View To A Kill* er 007s hovedrival Zorin. Han krever full oppslutning av alle medhjelperne. Det vises for eksempel at han dreper en forretningsmann som ikke ønsker å være med på et prosjekt. SPECTRE er også tilbake som en udemokratisk organisasjon. Syndikatet styres fremdeles etter nummer. Det stilles også krav om lojalitet, der medlemmene kan risikere å bli drept hvis de ikke følger ordre. Det virker likevel som om gruppen er blitt noe mer egalitær enn det den var tidligere. Blofeld sitter nå for eksempel nærmere sine medhjelpere, og følger med på hva som foregår i syndikatets arbeide.

Demoniseringen av kjeltringene bidrar til å knytte dem til kommunismen, men på 1980-tallet har det oppstått en liten endring på dette feltet. På 1960- og 1970-tallet var kjeltringene betraktet som onde av natur. Nå kommer det også fram at skurkene begår onde handlinger som et resultat av ytre omstendigheter. Zorins forbrytelse er blant annet et resultat av et vitenskapelig eksperiment av nazistene under den andre verdenskrigen. Hans onde gjerninger kan derfor forklares på en annen måte enn ved demonisering slik som på 1960- og 1970-tallet. Forklaringen på at den onde handlingen fant sted er ytre omstendigheter. Han er derfor bare en del av en lang årsak-virkningskjede. □ De fleste av kjeltringene er likevel

uhelbredelig onde. Det har ikke vært noen ytre påvirkninger som har gjort at de er blitt så slemme. Det virker som om personen er født slik. Dette vises for eksempel på general Orlov, som helt til livets slutt, ønsker å sprengte en atombombe ved den amerikanske flybasen i Vest-Berlin. Det er ikke noen ytre faktorer som gjør at han har et slikt ønske.

Våpenkappløpet tiltar

1980-tallet var en tid da våpenkappløpet igjen skjøt fart. En av grunnene til dette var blant annet at USSR startet å utplassere en ny våpentype i Øst-Europa, noe som forstyrret våpenbalansen mellom supermaktene.

In 1977 the Soviets began to install new solid-fuel SS-20 missiles in Eastern Europe. These were replacements for the aging liquid SS-4 and SS-5 missiles that had been in place for twenty years. The intermediate-range SS-20s represented a new generation of Soviet missile technology, they were more accurate and reliable than previous missiles and were capable of carrying three MIRV warheads each. They could be moved around on giant transporters to avoid detection.⁶⁷

En annen faktor som bidro til å sette i gang våpenkappløpet igjen, var blant annet at Reagan ville prøve å dra fra Sovjetunionen når det gjaldt antall atomstridshoder. På denne tida forandret USA den militærstrategiske politikken og ville bygge opp et defensivt forsvar som skulle forhindre at USSR fikk muligheten til å treffe amerikansk jord med atombomber. Ved hjelp av stjernekrigsprogrammet, ville amerikanske raketter ha muligheten til å skyte ned sovjetiske atomraketter før de nådde USA. Hvis USSR skulle ha en mulighet til å ramme amerikanske mål, måtte de bygge opp våpenarsenalet. Stjernekrigsprogrammet førte derfor til at Østblokken rustet opp slik at de skulle ha en mulighet til å nå Amerika med sine raketter.

Rivaliseringen med våpen og teknologi preger 007-historiene. Knivingen mellom helten og skurkene er også her preget av høyteknologi der begge parter er utrustet med det siste på dette området. General Orlov har for eksempel gått til anskaffelse av en liten atombombe som

⁶⁷ Isaacs og Downing 1998, side 316.

han vil forsøke å sprengre den amerikanske flybasen i Vest-Berlin med. Dette gjør han ved å smugle bomben i en sirkusvogn, som skal inn til flybasen for å opptre. Kristados har også moderne utstyr. Han har et system som gjør at han får muligheten til å få britiske ubåter til å gå til angrep på egne byer. Largo er også i besittelse av truende våpen. Denne personen har fått fatt i små atombomber som han truer NATO-landene med. Zorin har tilgang til det nyeste innen brønnboringsteknikk. Dette gir han muligheten til å skape et lite jordskjelv som vil oversvømme hele Silicon Valley.

Som mottrekk til motstandernes våpen, har Bond tilgang til høyteknologisk utstyr, og som vanlig er det Q som deler ut det siste av utstyr til agenten. I filmen *Octopussy* stikker for eksempel agent 007 fra noen søramerikanske soldater med et raskt mikrofly etter en operasjon i området. I filmen: *For Your Eyes Only*, har James Bond fått utdelt en Lotus Esprit som kan kjøre like godt under som over vann. Når kjøretøyet går under sjøen, kommer det blant annet ut to propeller automatisk som driver farkosten framover. Bilen kan også avfyre raketter. Han skyter blant annet ned et helikopter fra Lotusen.

NATO-landene føler seg igjen truet av USSR

Den økte rivaliseringen mellom atommaktene, har ført til at det igjen er NATO-landene som hovedsakelig står i fare i 007-fortellingene, noe som kan være et uttrykk for at frykten for USSR var stor da filmene ble laget. Dette kommer fram i 007-filmene som er laget på denne tida. I filmen: *For Your Eyes Only*, er det britiske interesser som står på spill. En engelsk båt holder til utenfor kysten av Hellas med avansert utstyr om bord. Blant annet et system som kan kommandere engelske marinefartøy til å gå til angrep mot egne byer. Denne teknologien ønsker Sovjetunionen å få fatt i. Det at skipet er senket, fører til at sikkerheten står i fare når alt som er om bord er blitt tilgjengelig for andre. Dette må britene ordne opp i på egen hånd. I fortellingen *Octopussy* trues hele Vest-Europa av invasjon, men det er amerikanske interesser som først og fremst blir rammet. Plottet kan derfor betraktes også som en britisk redningsaksjon for Vesten. James Bond får i siste liten desarmert bomben, som kunne ha utslettet hele militærbasen der både sivile og militære amerikanere holder til.⁶⁸

⁶⁸ Bildet av Orlov er hentet fra James Bond multimedia: <http://www.jamesbondmm.co.uk/villains.html> 18.11.02

Dette er et bilde av Orlov med russisk uniform

I filmen *A View To A Kill*, står det amerikanske forretningsstrøket Silicon Valley i fare, når Zorin prøver å oversvømme dette stedet for å ødelegge alle konkurrentene på mikrochipmarkedet. Han begir seg ut for å drive et oljeselskap som skal bore etter olje, men istedenfor å ta ut oljen, presser han vann ned i rørene. Dette kan danne et jordskjelv som ødelegger en demning. Når den brister, oversvømmes hele forretningsstrøket. Igjen er det den britiske etterretningen som må ordne opp i problemer som oppstår i USA. I filmen *The Living Daylights*, står vestlige interesser på spill. I starten vises det 00 agenter som er på en treningsleir ved Gibraltar som er en viktig militærstrategisk base for England. Her er det en person som trenger seg inn på området der det øves, og han dreper en britisk agent.

Hovedhandlingen dreier seg om en avhoppende russisk general som starter med våpensalg til Sovjetunionen sammen med en amerikansk våpenhandler. Vestlige interesser trues av at ny våpenteknologi kommer i hendene til USSR. Skurkene driver også med stortilt narkotikasalg for å finansiere våpnene de kjøper. Dette vil også representere en fare for mennesker i den frie verden. I filmen *Licence To Kill* smugles det narkotika til USA. Igjen er det MI6 som må ordne opp i problemene. James Bond reiser til øya, der han til slutt får hanskes med kjeltringen. USA må nå beskyttes av den britiske hemmelige tjenesten. Historiene dreier seg også her om en kommunikasjon mellom britene og USA, der England prøver å gjøre seg gjeldende som stormakt. 007-fortellingene vil derfor være en fin måte å fortelle verden at landet også har et sterkt. forsvar. Filmene skildrer USA som uskikket til å bekjempe farene som truer dem. Når for eksempel agent 007 skal stoppe Zorin, blir han jaget av det amerikanske politiet. De vet ikke hvem James Bond er, og beskylder han for å stå bak et drap på borgermesteren. Den britiske agenten flykter derfor i en brannbil med flere politibiler etter seg. Han klarer til slutt å lure seg unna de naive konstablene.

Film	Hvem trues
For Your Eyes Only 1981	Britiske interesser
Octopussy 1983	Vest-Europa
A View To A Kill 1985	Et amerikansk forretningsstrøk
The Living Daylights 1987	Vestlige militære interesser
Licence To Kill 1989	USA trues av narkotika

Spionkrigens intensitet øker

Under tida med en ny politisk spenning mellom stormaktene, økte antagonismen mellom KGB og den vestlige etterretningen, spesielt etter at Sovjetunionen hadde invadert Afghanistan. □ I denne operasjonen hadde den hemmelige tjenesten spilt en viktig rolle for Russland. Deres agenter ga et avgjørende bidrag i kuppet mot det sittende regime til Amin, og til å sette inn den tidligere KGB-agenten Barak Karmal □ Dette kan kanskje være en årsak til

at KGB er så voldsomme i 007 filmene som ble produsert på 1980-tallet. I filmen *The Living Daylights* er organisasjonen spesielt farlig. Det vises blant annet et bilde av ei kvinne som er ekspert på å kvele med et slips. KGB bruker også unger med eksploderende teddybjørner, og en agent som gir seg ut for å levere melk på døren til den britiske etterretningens hovedkvarter. Det viser seg at flaskene inneholder eksplosiver som brukes til å sprengte det britiske hovedkvarteret.

General Golgol er også fiendtlig innstilt mot Vesten, og han har ikke den imøtekommende holdningen ovenfor NATO-landene som han hadde i filmen *The Spy Who Loved Me*, men han framstår nå som en motstander av den britiske etterretningen. Allerede i den første filmen som ble produsert på 1980-tallet, *For Your Eyes Only*, skildres han som en antagonist til NATO-landene. I fortellingen er han ute etter militært utstyr som ligger i en nedsunket britisk båt. Ved hjelp av en maskin om bord på vraket kan folk sende ut signaler som får britiske skip til å gå til angrep på egne byer. Den russiske etterretningen representerer en sikkerhetsrisiko for Storbritannia når de anstrenger seg for å få fatt i dette utstyret.

I historien *Octopussy* har Golgol en tvetydig rolle ovenfor Vesten. Han prøver å få i gang nedrustningsforhandlinger med NATO-land, men det er ikke slik som i filmen *The Spy Who Loved Me* der han ønsker forsoning. KGB-lederen ønsker ikke fred, men vil unngå krig av frykt for at USA kommer til å gjengjelde angrepet. I filmen *A View To A Kill* har KGB nær kontakt med storskurken Zorin som de har trent opp, og som er medlem av Russlands hemmelige tjeneste mot sin vilje. Som Golgol selv sier: Det er ingen som slipper ut av KGB. Når Zorin er blitt drept av James Bond, gratuleres den britiske etterretningen for arbeidet, og 007 får Lenins orden for bragden. KGB-lederen var glad for at 007 reddet Silicon Valley, og han kommenterer at Sovjetunionen ville fått lite å gjøre hvis dette stedet ikke fantes. På denne måten antydes det at de har spionvirksomhet i USAs forretningsstrøk.

Et annet symptom på økt antagonisme mellom stormaktene er at syndikatet SPECTRE kommer tilbake i den uoffisielle filmen *Never Say Never Again*, som er produsert i 1983.⁶⁹ Selv om SPECTRE kommer tilbake i en uoffisiell film, og det derfor kan være en indikator på økt spenning, representerer også 1980-tallet slutten for Blofelds liv. Dette skjer når han kommer fram i starten av filmen *For Your Eyes Only*. Det hele begynner med at han gjør et forsøk på å drepe agent 007, ved å fjernstyre et helikopter som Bond sitter i, for så å prøve å

⁶⁹ Filmen er uoffisiell, men jeg nevner den likevel, siden den er basert på en historie av Ian Fleming. Filmen bør likevel ikke vektlegges for mye.

krasje det. Omsider klarer James Bond å kjempe til seg styringen, og tida er nå kommet for helten å ta det endelige oppgjøret med sin verste rival. Han kjører slik at rullestolen til SPECTRE-lederen blir heftet under helikopteret. Deretter løftes han opp, og sluppet ned i en pipe. Fortellingene tar på denne måten farvel med personen som har vært James Bonds hovedmotstander siden 1960-tallet.

Kald krig i den tredje verden

1980- tallet var også en tid som var preget av kald krig i den tredje verden, og nå var det som nevnt Sovjetunionens innblanding i Afghanistan som forarget den vestlige verden. Den forsonende politikken som var blitt ført på 1970-tallet tok en ny vending da USSR blandet seg for mye inn i Afghanistans indre anliggende. Russland okkupasjon har ofte blitt kald Sovjets Vietnam. Grunnen til det, er at stormaktenes innblanding i konflikten kostet mange uskyldige mennesker liv, og at krigen ble kritisert i medier verden over. Det at Russland gikk inn i landet fikk store følger for relasjonen mellom atommakten.

The December 1979 Soviet intervention in Afghanistan served as the catalyst which switshed United States policies to outright antagonism. In 1978 a Soviet-based coup installed a Marxist regime in previously non-aligned Afghanistan, close to Muslim areas of Soviet territory.⁷⁰

Denne hendelsen så amerikanerne på som den største trusselen mot verdensfreden siden den andre verdenskrigen.⁷¹ Dette aksepterte ikke amerikanerne, som nå begynte å støtte geriljagrupper som kjempet mot okkupasjonsmakten som besto av en fundamentalistisk gruppe muslimer som kjempet for en islamsk stat i Afghanistan. USA drev trening av opprørere som sloss mot den røde arme ved hjelp av geriljavirksomhet fra de høye fjellene. Rebellenes ble fra amerikansk hold betraktet som frihetskjempere som sloss for en god sak. De fikk derfor sterk støtte av statene moralsk, men ikke minst med våpen og annet viktig materiell. 2 USA inngikk også avtaler med landene: Saudi-Arabia, og Pakistan om å hjelpe motstandsbevegelsen. På denne tida, ble det blant annet trent opp en spesialgruppe i Saudi-

⁷⁰ Priscilla Roberts: *The Cold War*, side 83-84, 2001

⁷¹ Samme sted

Arabia, som ble sendt til Afghanistan for å krige på opprørernes side. Etter hvert trappet Sovjetunionen opp kampene mot motstandsbevegelsen. De tok blant annet i bruk helikoptere som bombet små landsbyer som lå i fjellsidene. Rebellene brukte noen av landsbyene som baser for sin motstandskamp mot Russland. Kampene varte også etter at den kalde krigen tok slutt da Sovjetunionen trakk seg ut av landet, blant annet på grunn av store sivile tap.

Rivaliseringen i dette området kommer fram i filmen: *The Living Daylights*. Her reiser James Bond til Afghanistan for å hankses med storskurken Koskov, som selger våpen til USSR som skal brukes i kampen mot opprørerne i landet. Når 007 skal bekjempe forbryterne, danner han en allianse med motstandsbevegelsen Mujahedin ⁷² som slåss mot den russiske overmakten. Den britiske agenten har god kontakt med rebellene og får både en flott oppvarming i gruppens hovedkvarter, og mottar militær støtte av tapre opprørere som kjemper med sitt liv. Dette gjør de for å bistå den britiske hemmelige tjenesten. Flere av dem blir drept i kamper mot slemme russere. Til slutt hjelper også James Bond opprørerne med å unnslippe den sovjetiske hæren som jager dem. Dette skjer ved at 007 sprenger en bru, slik at det blir umulig for det russiske forsvaret å få tak i Mujahedin. Det som er et spennende poeng, er at afghanere nå blir framstilt som helter. Seinere snur dette, og dette landet blir et tilholdssted for banditter. Dette kommer jeg tilbake til i kapittel 5.

Det at den kalde krigens rivaliseringer fremdeles fant sted i muslimske områder kommer igjen fram i 007-filmene ved at den britiske agenten reiser til eksotiske steder. Det eksotiske innslaget i James Bond-filmene har minsket noe siden perioden med avspenning, men er fremdeles til stede. Kamal Khan har for eksempel tilhørighet til det fremmede, når han holder til i India, et land som har vært forbundet med det eksotiske. Av utseende er han mørkhudet, og han går kledd i vestlige klær. Generelt er han orientert mot det som foregår i Øst-Europa, siden han har nær kontakt til General Orlov. Kahn har mange indere til å hjelpe seg. Bond blir blant annet jaget av folk derfra, ridende på elefanter. Palasset som skurken holder til ved, er bygget i muslimsk arkitektur. Dette kommer blant annet fram ved hvordan byggingen er formet. Det er for eksempel store buede vinduer og andre kjennetegn på arabisk arkitektur.

⁷² Dette er navnet på rebeller som kjempet mot den sovjetiske overmakten under den kalde krigen.

Det at den kalde krigen fremdeles finner sted i den tredje verden kommer fremdeles fram ved at skurkene er fremmede. Bond-filmene kan også her virke noe rasistiske.

Fortellingene framstiller for eksempel indere i et dårlig lys. I filmen *Octopussy* reiser blant annet 007 til landet for å få opplysninger om smugleren Kamal Khan. Denne personen er skummel. Han har for eksempel et rom på palasset som er fylt opp med døde mennesker, og de har tydeligvis blitt henrettet. Han benytter også noen leiemordere som dreper med et roterende sagblad.

Felles for en del av bandittene er at de er mørke eller handikappede. Det er altså fortsatt en blanding av rase og moral i 1980-talls filmene. Et eksempel på dette er i *For Your Eyes Only*. Her er Blofeld en ond rullestolbruker som ler når han prøver å drepe 007. På denne måten er folk med en annen hudfarge eller avvikende utseende ofte kalde, følelsesløse skurker. På 1980-tallet er likevel rasismen ikke like tilstedeværende som i de tidligere filmene.

Gjerningsmennene er for eksempel ikke knyttet til den svarte befolkningen slik som i filmen *Live And Let Die*. I denne fortellingen har som jeg nevnte i kapittel 3 fleste av kjeltringene mørk hudfarge. På 1980-tallet kan man for eksempel se at en svart kvinne hjelper 007 med å bekjempe storskurken Zorin. På denne måten er historiene jeg tar for meg i dette kapittelet noe mindre rasistiske. Det eksotiske aspektet kommer også her fram ved at kvinner som også nå framstår som fristerinner som forsøker å sette helten i fella ved å lokke ham inn i farlige situasjoner. Bond møter blant annet sekten *Octopussy* som bare består av kvinner som lever sammen på en båt. Også her oppstår det et romantisk forhold mellom den britiske agenten og hans kvinnelige rivaler, men i dette tilfelle skifter kvinnene side. Kvinnene begynner å hjelpe 007 i hans kamp mot general Orlov. Framstillingen av kvinnene kan også her virke diskriminerende siden de også nå framstilles ensidig som erotiske personer.

Narkotikaproblematikken

Selv om trusselbildet peker mer entydig i retning av kommunismen som antagonist er det narkotikatrafikken fra Sør-Amerika, og inn til USA som er det store problemet i filmen:

Licence To Kill. Utover på 1970-80 -tallet, begynte Statene for alvor å oppleve smugling av narkotika som en trussel.⁷³ Blant annet kokain populært på denne tida, dette viste seg å skape store problemer for samfunnet. Denne frykten kommer fram i 007-plottet. Historien handler om Sanchez som driver med omfattende innføring av stoff til USA fra en øy i Karibia. Her har han en stor narkotikaproduksjon med myndighetenes velsignelse. Fra dette stedet lages det kokain som blandes med bensin for å smugles i store trailere. Han har en fabrikk som står for produksjonen. Der er blant annet blitt ansatt vitenskapsfolk og akademikere fra hele verden for å jobbe der. Filmen kan være et uttrykk over den amerikanske frustrasjonen over all narkotikaproduksjonen i Sør-Amerika, som ble smuglet inn til USA for å selges der. Det er en kjent sak at ulike geriljagrunder har finansiert en del av sin kampvirksomhet ved å selge narkotika. Øya er dessuten udemokratisk og styrt av en diktator som er valgt inn på livstid. Øya kan derfor minne om Cuba.

Oppsummering av kapitlet

I 1980-årene ble det ført en uforsonlig politikk mellom atommaktene, og rivaliseringen mellom dem økte. USA hadde også et unyansert syn på de kommunistiske land. Amerikanerne ønsket ikke en forsoningslinje som var blitt ført på 1970-tallet, men ville bekjempe de sosialistiske statene. Forholdet mellom stormaktene ble ytterligere forverret da USSR gikk inn i Afghanistan, og det kom til en situasjon der Vesten støttet motstandskampen mot det sovjetstøttede regimet. USA drev for eksempel trening av afghanske soldater for at de skulle drive en motstandskamp der.

Det forverrede forholdet mellom stormaktene kommer fram i 007-filmene. Blofeld er for eksempel nå tilbake med organisasjonen SPECTRE i ryggen i den uoffisielle filmen *Never Say Never Again*. Her er han igjen leder over folk som kommer fra områder i Øst-Europa, men som også har en tilknytning til Nord-Afrika. Organisasjonen er også framstilt som hierarkisk, og styrt etter ordre fra Blofeld selv, men det virker likevel som han har mer kontakt med ”grasrota” enn i de tidligere filmene. Selv om James Bond-filmene som er

⁷³ Narkotikaproblematikken tok jeg også for meg i kapittel 3. Der viste jeg at utover på 1970-tallets begynte folk for alvor å oppleve narkotika som et problem. På 1980-tallet utviklet dette problemet seg videre. Det kom blant annet nye stoffer på markedet. Blant annet Kokain var meget populært. I filmer som er laget etter den kalde krigen kommer ikke lenger narkotikaskurker frem som fiender. Dette skyldes selvsagt ikke at narkotikatrafikken ikke lenger er et problem. Det er vel heller snakk om prioriteringer av hvilke tema som skal filmatiseres.

produsert på 1980-tallet i større skal bekjempe kommunismen, utelukker likevel ikke det at de også kan ha økonomiske motiver bak handlingene.

De store ideologiske visjonene som fant sted på 1970-tallet blir dempet, og skurkebildet er igjen mer ensrettet mot russere. Man kan for eksempel se at nazismen som var tilstedeværende i 1970-årene, forsvinner på 1980-tallet. Nå er det hovedsakelig sosialismen som framstilles som en antagonist til Vesten. Selv om motstanden til helten i stor grad kommer fra kommunismen, kommer det fram i filmen *License To Kill* at narkotikatrafikken fra Sør Amerika skildres som en trussel. Utover på 1970-og-80 tallet begynte USA for alvor å oppleve smuglingen av narkotika til Vesten som en trussel som har forårsaket et stort antall menneskelige lidelser. Nå skal det sies at narkotikasmugling har vært et tema som er kommet fram i tidligere 007-filmer, men det er først på 1980-tallet at stoffproblematikken kommer fram som et eget tema.

Som man kan se ut av kapittelet, kan mye tyde på at hvordan bandittene blir framstilt i 007-filmene i 1980-årene er preget av hendelser som fant sted på den tida. Noe kan derfor tyde på at den kulturelle konteksten har hatt innvirkning på hvordan filmene er utformet, og at filmene ikke bare er ren underholdning, men gjenspeiler ideer fra samtida som de er laget i.

Kapittel 5. Den kalde krigen tar slutt

Jeg vil i dette kapitlet ta for meg tida etter at den kalde krigen sluttet i 1991, og vil her vise hvordan det endrede klimaet mellom Vesten og Russland har bidratt til at fiendebildet i 007-filmene er blitt endret. Under kappløpet var tendensen at kommunister ble framstilt som heltens motstandere. Jeg vil derfor se på hvordan den historiske konteksten har påvirket skurkerollene i Bond-filmer som ble laget etter at Sovjetunionen ble oppløst. Det kan derfor være interessant å se på hvordan den nye verdenssituasjonen kommer til uttrykk i James Bond-filmene, og det er det jeg vil ta for meg i dette kapitlet.⁷⁴

Sovjetunionen bryter sammen

Allerede under den kalde krigen begynte den kommunistiske blokken ”å slå sprekker” Det var flere årsaker som førte til Sovjetunionens fall. Russlands økonomi ble for eksempel forverret under kappløpet mot Vesten. Opprustningen gjorde at de forsømte seg på forskjellige områder innenfor næringslivet, og de hadde ikke fornyet seg slik som mange vestlige land hadde gjort. I tillegg til ensidig industrisatsing hadde også Russland et tungrodd byråkrati som ikke fungerte. Noen statsledere ville derfor at reformer måtte foretas hvis man skulle redde den resterende økonomien. Dette la noe av grunnlaget for endringer som til slutt bidro til at den kommunistiske blokken ble oppløst. Sovjetunionen gjennomførte politiske

⁷⁴ I dette kapitlet vil jeg ta for meg følgende filmer: *Golden Eye* i regi av Michael Campbell. 1995, *Tomorrow Never Dies* i regi av Roger Sottiswood. 1997, *The World Is Not Enough* i regi av Michael Apted. og jeg vil nevne *Die Another Day* i regi av Lee Tamahori. Filmene er produserte av Barbara Broccoli og Michael G Wilson. Følgende skurker vil bli analysert i tillegglisten: Alec Trevelyan, Elliot Carver og Elektra King.

reformer som en følge av de økonomiske problemene de hadde. Dette skapte store endringer, og den nye politikken var det første skritt på vei til omveltning av hele regimet.

Presset fra befolkningen var også en faktor som bidro til oppløsningen av USSR. Folk var lei av den politikken som ble ført og ønsket et nytt styresett med større frihet. Mange trosset myndighetene og begynte å demonstrere for stemmerett og ytringsfrihet.

Satellittstatene ville også ha nasjonal selvstendighet for de ulike republikkene, og i 1989 krevde Litauen, Latvia og Estland full suverenitet noe som la ytterligere press på politikere om å gjøre noe med det gamle systemet. Dette bidro til at Mikhail Gorbatsjov ønsket å reformere Sovjetunionen, og han var en pådriver for å få fjernet jernteppet som hadde separert den kommunistiske og den markedsliberalistiske verden i over førti år.

The Iron Curtain that Winston Churchill saw descending across Europe soon after the Second World War had remained in place for more than forty years. On the west side were the democracies of the North Atlantic trade and military bloc and the nations of the European Community. To the east where countries run by communist parties under the thumb of Moscow and kept in power by the threat of Soviet military intervention. Most of the communist leaders were old men who had held power for decades. Mikhail Gorbatsjov changed all this.⁷⁵

Ved siden av å ha en mer liberal utenrikspolitikk, førte han også en annen linje ovenfor landets innbyggere enn det som var blitt gjort av tidligere ledere. Han ville blant annet at folk skulle ha større individuell frihet innenfor det sosialistiske regimet. Med Gorbatsjov skulle også den maktbruken som ble benyttet mot satellittstatene ta slutt. Seinere tok Boris Jeltsin over makten i Russland, noe som resultere i en stor politisk dreining mot markedsliberalismen. Selv om Gorbatsjov ville ha reformer, ønsket han ikke å fjerne sosialismen. Han hadde bare til hensikt å reformere det sittende styret. Når Jeltsin tok over makten, ville han ikke bare endre politikken i Kreml, men han ville fjerne hele det kommunistiske styret.

⁷⁵ Isaacs og Downing 1998, side 375

Reformene som ble foretatt hjalp ikke stort på den skakkjørte økonomien. Russland og andre tidligere USSR stater sliter fremdeles med sosiale problemer som stor fattigdom, alkoholisme, høy arbeidsløshet og kriminalitet. Oppløsningen av Sovjetunionen har fått katastrofale følger for mange mennesker. Befolkningen er for eksempel i ferd med å synke på grunn av de sosiale vanskelighetene. Dette viser demografiske data som er tatt etter at den kalde krigen tok slutt.

Russia's population is declining by about 700,000 a year and there are fears that the number of Russians will halve by the middle of this century. In October 2000, the population was 145,0 million. There are now 1136 women per 1000 men. The shock of perestrojka, the transition to marked economy and the loss of superpower status has had a catastrophic effect on the population. Alexander Zinoviev termed this phenomenon katastroika.⁷⁶

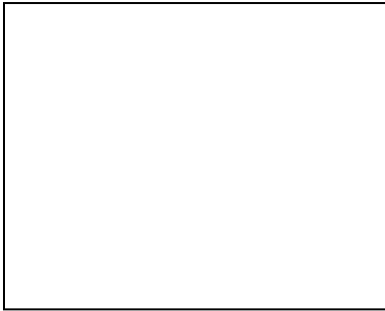
På denne måten kan man se at den økonomiske kollapsen i Sovjetunionen hadde enorme negative ringvirkninger som fremdeles preger samfunnet i dag.

En ny politisk retning i Russland kommer fram i filmen *Golden Eye*. □ Historien er produsert i 1995, og er den første Bond-filmen som ble laget etter jernteppets fall.

Fortellingen kan betraktes som en overgang fra det gamle regimet og til det nye. Plottet er et uttrykk for at det forrige fiendebildet ikke helt er forlatt, og at det nye ennå ikke er kommet. Et eksempel på overgangen til det nye regimet er i begynnelsen av fortellingen. Den første delen viser et tilbakeblikk til den tida det fremdeles var kald krig. Her framstilles russere som farlige antagonister til 007. Etterpå kommer det et mellomspill der et kommunistisk flagg blåser bort med vinden, og man ser statuer av tidligere diktatorer falle ned på bakken. Etterpå begynner hovedhandlingen som handler om tida etter jernteppets fall. Da er ikke lenger kommunister heltens hovedmotstandere.

⁷⁶ Bandits, Gangsters and the Mafia, side 314

Del 1

Del 2

Dette er mellomspillet. Her skildres Sovjetunionens sammenbrudd. Det vises blant annet ved at statuer av gamle diktatorer blir veltet, og det sovjetiske flagget blåser bort.

Del 3

Dette er hovedhandlingen. Denne delen handler om tiden etter Sovjetunionens fall. Her er ikke lenger russere bare skurker, men de kan også være helter. Nå er også en britisk agent forbryter.

Overgangen fra det gamle til det nye

Fortellingen handler om en gruppe terrorister som overtar kontrollen over satellitten Golden Eye. Skurkene reiser til Cuba der de har bygget en kontrollstasjon som de bruker til å styre satellitten med. Ved hjelp av den kan de overføre penger fra en bank i England og til sin egen bankkonto. Ved siden av å tjene penger ønsker bandittene å terrorisere Storbritannia ved å slette elektronisk informasjon der, for på den måten å ødelegge infrastrukturen. Trusselbildet i historien framstilles ikke lenger like ensidig som i en del tidligere filmer, spesielt på 1960- og 1980-tallet. Dette vises blant annet ved at motstanderne til helten ikke har så sterk tilknytning til Sovjetunionen som tidligere, og gjerningsmennene kommer nå like ofte fra England som fra Russland.

Etter at den kalde krigen tok slutt har framstillingen av bandittene blitt forandret, men noe er likevel som det alltid har vært. De begår fortsatt økonomisk kriminalitet slik som tidligere. Følgende lovbrudd vil de gjennomføre.

- Janus-syndikatet har planer om å overføre et betydelig beløp penger fra banker i England, og over til egen konto, for så å slette alle spor av transaksjonen. På denne

måten vil ingen kunne spore opp pengene. Dette er altså en økonomisk svindel organisasjonen foretar seg.

- Elliot Carver har bare økonomiske motiver bak de ulovlige handlingene. Han ønsker å øke nyhetsdekningen ved å starte en krig, for så å dekke hendelsen i avisen. Han vil tjene penger på de store opplagene.
- Renard og Elektra King har også økonomiske motiver. Ved å ødelegge konkurrerende oljeledninger, blir de den eneste oljeleverandøren til Vesten, og dette vil de tjene penger på. På den måten har skurker i de nyere filmene på lik linje som tidligere økonomiske hensikter med forbrytelsene.

Etter USSRs sammenbrudd, har kommunismen i mindre grad enn tidligere blitt betraktet som en fiende. Som jeg har nevnt tidligere hadde Sovjetunionen et diktatur. Dette førte blant annet til at befolkningen ikke hadde stemmerett, men ble styrt ovenfra i en vertikal kommandostruktur. Et lignende styresett kommer fram i Bond-filmene som ble produsert under den kalde krigen ved at kjeltringene forventer lojalitet nedover i rekkene.⁷⁷ Bandittene som kommer fram i filmer som er laget etter jernteppets fall framstilles som mer demokratiske. Med det menes det at organisasjonsstrukturen er annerledes. De jobber oftere sammen, og er for eksempel ikke delt inn i et numerisk hierarki slik som tidligere. Skurkene har heller ikke den diktatoriske holdningen som de hadde før. I filmen *Golden Eye* arbeider alle som likeverdige medlemmer under felles interesser. Organisasjonsstrukturen er flat, og de fleste medlemmene har like mye de skulle ha sagt. Den nye holdningen som kjeltringene viser ovenfor hverandre, kommer blant annet fram i filmen *Tomorrow Never Dies*. Her er motstanderne til 007 fra det mektige mediekonsernet til Elliot Carver. I fortellingen er alle tilsluttet virksomheten av fri vilje. Organisasjonen fungerer på en demokratisk måte, men selvsagt med unntak. Et

⁷⁷ Dette viste jeg i kapittel 2. Jeg argumenterte der for at kjeltringene hele tiden følger ordre ovenfra etter hvor de hører hjemme i rekken. No 1 gir for eksempel kommando til bandtitter med et høyere nummer som for eksempel No 2 og No 3. På denne måten er forbryterorganisasjonen SPECTRE hierarkisk oppbygd.

eksempel på dette er når konen til Carver gir hemmelig informasjon til Bond. På grunn av dette blir hun drept.⁷⁸

Det at sosialister nå i mindre grad er framstilt som kjeltringer kommer til uttrykk ved at de ikke så ofte er demoniserte. Dette er blitt forandret etter at jernteppet falt. Nå framstilles ikke kjeltringene like ofte som representanter for det onde. Det vil si at de ikke er født onde som i de tidligere filmen.⁷⁹

Det at bandittene er demoniske i fortellinger som ble laget under kappløpet kommer også fram ved at Blofeld, og mange av de andre skurkene, er stygge. Estetikken er med på å understreke ondskaper visuelt. Hvor slemme personene er, blir også antydning ved at de skal drepe James Bond på utpekulerte måter. For eksempel å binde ham i et tau, for deretter å senke ham ned i et basseng full av haier. Det virker derfor som skurkene koser seg når de dreper. Etter at den kalde krigen sluttet, er ikke lenger filmskurkene onde av natur, men de er sykkeligjort. Nå er det ofte ytre omstendigheter som gjør at folk begår ulovligheter. Dette er en tendens man kan se i dagens samfunn. For eksempel i rettssystemet. Medisinen har nå inntatt rettslokalene der psykologer ofte opptre som sakkyndige. De avgjør blant annet om en forbryter var tilregnelig i gjerningsøyeblikket. Det at en person var utilregnelig vil i noen tilfeller kunne frita personen for straff. For eksempel ved at den tiltalte hadde dårlig oppvekst, noe som førte til at han eller henne ble kriminell seinere i livet. På den måten har vårt rettssystem endret syn på straff. Før ble for eksempel mordere sett på som onde. Nå er de ofte selv betraktet som offer. Blant annet ved at en person er blitt diagnostisert som syk. Man snakker derfor ikke lenger om at mennesker er onde, men bare om at handlingen er det. Ondskaper ligger på denne måten i selve handlingen, og ikke hos den personen som utfører den.

Dette bildet må likevel nyanseres. Det er for eksempel en tendens til at muslimer nå blir demoniserte slik som kommunister ble under den kalde krigen. USA har blant annet en krigspropaganda der det lyder at de amerikanske styrkene skal bekjempe det

⁷⁸ Det er viktig å være klar over at de tre filmene som er produsert etter den kalde krigen er litt vakt utgangspunkt for å se noen generelle tendenser i hvordan fiendebildet har gjennomgått en endring. For å se en tendens burde det vært tatt utgangspunkt i flere filmer, men det er dessverre ikke laget flere filmer foreløpig.

⁷⁹ Et unntak er i filmen *A View To A Kill* som ble laget under den kalde krigen. I kapittel 4 nevnte jeg at Zorins forbrytelser blant annet skyldes at han ble utsatt for et vitenskaplig eksperiment. Noe kan likevel tyde på at også han er ond.

onde en gang for alle når de slår ut internasjonale terrorister. Blant annet Georg.W Bush bruker en dualisme mellom det gode mot det onde, det frie mot det ufrie i sin politiske retorikk.

Våpenkappløpet er over, men nye farer truer

Slutten på den kalde krigen førte til store omveltninger i det russiske forsvaret. Det ble blant annet gjort store militære tilbaketrekninger fra tidligere satellittstater. I 1991 dro de ut av Ungarn og Tsjekkoslovakia og i 1992 forlot de Polen. De militære tilbaketrekningene representerte et viktig vendepunkt i historien. Russland var nå for første gang på flere år ute av de tidligere satellittstatene. De militære forholdene mellom USSR og NATO-landene ble etter dette bedre, og Russland var innstilt på et nært samarbeide med USA. I den seinere tida har de for eksempel undertegnet avtaler om felles militærøvelser med NATO.

Selv om land i det tidligere Sovjetunionen har nærmet seg Vesten, har det oppstått en ny fare som truer verdensfreden, nemlig den russiske mafiaen. Trusselen fra den russiske mafiaen er kommet til uttrykk i mange filmer som er blitt laget i den seinere tida. 007-historiene gir også uttrykk for denne uroen. Når det gjelder våpen og teknologi representerer Bond-filmene en bekymring over hvor russiske våpen har tatt veien etter Sovjetunionens sammenbrudd. Dette stemmer også bra overens med verdenssituasjonen vi har i dag. Mange er redde for at russisk teknologi er i ferd med å komme ut av kontroll. Dette skyldes blant annet at mafiavirksomheten i Russland også har inntatt Forsvarets indre kretser, og dette utgjør en sikkerhetsrisiko for hele verden.

Dette kommer til uttrykk i 007-filmene ved at historiene skildrer farlige våpen som forsvinner ut av Russland, og selges av mafiaen på det åpne terrormarkedet. Dette vises blant annet i forfilmen til *Tomorrow Never Dies*. I begynnelsen er det et stort, internasjonalt terroristmarked på en flystripe ved den russiske grensen. Dette stedet er en plass der banditter fra hele verden kan komme for å kjøpe våpen som er blitt utviklet av Sovjetunionen under den kalde krigen. Her handles det blant annet nyutviklede helikopter, stridshoder og avanserte satellittsystemer.

I 007-filmene har også mafiaen begynt å forsyne nordafrikanere med ny teknologi. Dette vises for eksempel ved at Rernard skaffer seg atomvåpen, en ubåt og annet viktig utstyr

via sine kontakter i Russland.. Han har blant annet skaffet uran, noe som han ønsker å bruke til å utslette Istanbul. Filmen antyder på denne måten, faren ved at slike mennesker kan kjøpe denne type våpen. Det samme gjelder skurken Elliot Carver som har skaffet seg utstyr fra et lignende våpenmarked. Han kjøper et satellittsystem som gjør at han kan manipulere radarene til de britiske styrkene. Noen av deres skip tror derfor at de befinner seg i internasjonalt farvann, mens de egentlig er langt inne på kinesisk hav. Dette fører til at det nesten bryter ut krig mellom stormaktene. Han har også kjøpt en båt som ikke vises på noen radar. Med denne farkosten senker han et skip, og gjør at det ser ut som om det er Kina som står bak angrepet på båten. Dette forverrer situasjonen ytterligere.

Sovjetunionens sammenbrudd førte også til at tryggheten rundt de militære anleggene ble svekket, noe som igjen har ført til at kjeltringer har fått større muligheter til å stjele våpen. Dette vises i *Golden Eye* der Mi6s motstandere får stjålet våpen fra det russiske forsvaret, og får dermed muligheten til å true hele den britiske sikkerheten. I begynnelsen av historien stjeler de et høyteknologisk Tiger-helikopter som er det eneste i verden som er sikret mot elektronisk krigføring. Det er blant annet forsvarsdyktig mot elektromagnetiske strømninger som er forårsaket av atomsprengninger i verdensrommet. Etterpå kaprer de en satellitt fra Russland som ble utviklet av stormaktene under den kalde krigen. Satellitten lager elektromagnetiske strømninger som kan ødelegge elektriske kommunikasjonssystemer verden over.

NATO-landene føler seg ikke lenger truet av Russland

Jernteppets fall har ført til at hele verden igjen trues. Det skyldes blant annet at det nye trusselbildet går i retning av internasjonal terrorisme som kan ramme hvem som helst. I den første filmen som ble produsert etter at den kalde krigen tok slutt, *Golden Eye*, er det britene som trues av at deres infrastruktur ødelegges av satellitten Golden Eye som sletter alt som er lagret på data i landet. I den neste filmen, *Tomorrow Never Dies*, er det hele verden som står i fare når Elliot Carver vil lage en ny verdenskrig for å dekke begivenheten i avisen sin. I filmen, *The World Is Not Enough*, er det Tyrkia som trues, men det er Vestens økonomiske interesser som settes i fare når flere ledninger som leverer olje til Vesten

ødelegges.⁸⁰ På denne måten kommer det fram at det ofte er vestlige mål som rammes, men nå er det ofte andre enn russere som truer.

Det er også viktig å poengtere at i noen av de seinere filmene har kjeltringenes operasjoner ofte vært preget av angrep i mindre skala. Det vil si at det ikke er hele kontinenter som blir ødelagt av skurkenes virksomheter, men mindre områder. I filmen *The World Is Not Enough* er det byen Istanbul som er på randen av en utslettelse. Resten av verden står ikke i fare. I filmen *Golden Eye* er det kun England som blir rammet. På denne måten kan filmene understreke noe av terroristenes virkemidler. Slike aksjoner bruker å foregå i liten målestokk. Dette er et kjennetegn ved terrorismen at det utføres mindre aksjoner med mer hendige våpentyper. Mange bruker for eksempel små bilbomber som plasseres i kjøretøyet til blant annet politikere.

Film

Hvem trues

Golden Eye 1995

England rammes av terror

Tomorrow Never Dies 1997 Hele verdens sikkerhet er truet

The World Is Not Enough 1999

Hele verdens interesser står på spill

Spionkrigen er over

Etter jernteppets fall har KGB endret karakter. Dette kommer fram i de nye 007-filmene. Nå samarbeider KGB med MI6 for å få tak i de virkelige skurkene. Dette vises blant annet ved at en tidligere motstander av James Bond fra den russiske etterretningen ved navn Valentine Zukovski blir en kontaktperson som 007 benytter for å få forbindelse med forbrytere. Han introduseres i filmen *Golden Eye* der han ordner et møte med forbrytersyndikatet Janus mot at James Bond betaler en stor sum penger. Når han får utbetalt kontantene, er han behjelpelig selv om han er bitter på Bond på grunn av tidligere klammerier mellom de to.

⁸⁰ Filmen er den tredje i rekken som Pierce Brosnan har spilt hovedrollen i. Denne filmen er også et eksempel på at fortellingene begynner å få mer karakter av å være typisk actionfilmer.

Mange tidligere russiske agenter sluttet i etterretningen etter jernteppets fall, og har startet i andre virksomheter. På grunn av den dårlige økonomiske situasjonen har noen blant annet gått over i lysskye virksomheter som gjerne er tilknyttet mafiaen. Dette kommer også fram i 007 filmene ved at Valentine Zukovski driver et suspekt kasino, og har gode kontakter i Russlands underverden, men han er ingen kjeltring. I filmen *The World Is Not Enough*, kommer han som en kontakt til mafiaen som selger våpen til internasjonale terrorister. Det var blant annet de som solgte atomvåpen til Elektra King.

Områder som fremdeles er kommunistiske

Selv om mye kan tyde på at de nye forbryterne i mindre grad kan forbindes med kommunismen, har fremdeles noen tilhørighet til sosialistiske områder. Dette kan skyldes at det fremdeles er antagonisme mellom sosialistiske og demokratiske land rundt i verden.

On 12 November 1990 the Conference on Security and Cooperation in Europe formally announced the end of the Cold War. This did not mark the demise of communism. Cold War antagonism still informs the Asian strategic picture, both the pattern of alliance relationships and the current divisions between North and South Korea and China and Taiwan reflecting their impact on the Pacific region.⁸¹

På denne måten går det mot forsoning mellom NATO-landene og Russland mens motsetningene fortsetter andre steder i verden. Den nye avspenningen kan minne noe om 1970-tallet, da forholdene mellom Vesten og Sovjetunionen var forbedret mens spenningen fortsatte i den tredje verden.

Kommunistiske land som ikke har gjennomgått den samme politiske reformen som Russland, kommer til uttrykk som rivaler i filmene *Golden Eye* og *Die Another Day*.⁸² I

⁸¹ Priscilla Roberts 2001, side 95

⁸² Filmen *Die Another Day* er regissert av Lee Tamahori. Når den nye filmen blir lansert, er det førti år siden den første kom ut. I følge traileren som har blitt presentert på James Bond. no, virker det som om regissøren

Golden Eye har gjerningsmennene tilholdssted på Cuba, og det virker som om de er der med styresmaktenes velsignelse. Radaren som kjeltringene har stasjonert på Cuba er stor, og det ville vært umulig å plassere den der uten myndighetenes velsignelse. Dette understreker at de slemme også etter den kalde krigen har kontakt med kommunistiske land.

I den nyeste filmen, *Die Another Day*, har også skurken oberst Moon blant annet tilknytning til Nord-Korea. Han har planer om å invadere Sør-Korea for seinere å gå til angrep på Vesten. Nord-Korea er et land som er kommunistisk. Det virker derfor som om de nye filmene fremdeles har et fiendebildet mot sosialismen. Det kan også være et utslag av at det nå er førti år siden den første Bond-filmen kom ut, noe som kan ha innvirkninger på hvordan den nye filmen er utformet.

Frykten for internasjonal terrorisme

Internasjonal terrorisme er noe folk har fryktet i den seinere tid. Spesielt etter angrepet på World Trade Center den 11. september 2001. Terrorismen har gjort mange land nokså handlingslammet. De fleste åpne og demokratiske stater har problemer med å forsvare seg mot terror. Det kreves forholdsvis små midler for å utrette store skader når det brukes terror. Frykten forsterkes også ved at helt vanlige folk nå er i stand til å lage eller få kjøpt farlige våpentyper. Etter Sovjetunionens fall har det for eksempel vært forsøkt å smugle ut ingredienser til å lage atomvåpen. Både Alec, Eliot Carver, Rernard og Elektra King kan karakteriseres som terrorister. Dette blir blant annet understreket av at de ofte bruker terror som virkemiddel for å oppnå et mål. Nå kan det selvsagt diskuteres hva egentlig terrorisme er. Noen vil kanskje hevde at både USA og Sovjetunionen drev med terrorisme under den kalde krigen.

prøver å finne igjen noe av det opprinnelige i Bond filmene. Uten å spekulere for mye på et tynt kildegrunnlag tror jeg at den nye fortellingen er nostalgisk og tilbakeskuende. Den onde, udemokratiske kjeltringen kan derfor komme tilbake. I filmen er det blant annet introdusert en skurk kalt Gustav Graves som har forbindelse med kommunismen.

Muslimer som en ny fiende

I den seinere tida har fiendebildet i økende grad blitt rettet mot islam, men bakgrunnen for antagonismen er av eldre dato. Det har lenge vært en splittelse mellom den muslimske og den kristne delen av verden, noe som blant annet skyldes religion, politikk og økonomi.

Avstanden mellom trosretningene var som nevnt tidligere også til stede under den kalde krigen da islamister ofte ble støttet av Sovjetunionen. Rivaliseringen mellom den muslimske og kristne er derfor ikke en ny konflikt som har oppstått etter jernteppets fall. Middelhavet separerer i dag de to religionene fra hverandre. □ Europa er i stor grad kristent og landene i sør er muslimske. De to lærene står ofte i konfrontasjoner med hverandre. Nord-Afrika har blant annet vært preget av fundamentalisme med et antivistlig preg. Dette har ført til konflikter med vestlig orienterte mennesker. Danningen av staten Israel har ytterligere bidratt til å øke avstanden mellom kulturområdene. Dette har ført til en mobilisering av muslimer, og Israel har i den seinere tida blitt et hatsymbol som samler den arabiske verden mot Vesten⁸³

Det har også oppstått en økonomisk splittelse mellom kulturområdene noe som har bidratt til å øke rivaliseringen mellom Orienten og Vesten. Europa har i den seinere tida vært preget av økonomisk vekst, og er blitt innlemmet i en felles union. Dette har ført til et sterkt immigrasjonspress fra Nord-Afrika og over til det økonomisk mer velstående Europa. Det er nå mange mennesker som reiser fra sitt hjemland for å finne lykken i Europa. Mange prøver derfor å reise inn til Spania. Dette har ført til fremmedfrykt hos folk som føler innvandringen som en trussel. Det har for eksempel vært en sterk høyredreining i europeisk politikk med partier som ofte spiller på innvandringsfiendtlighet for å vinne stemmer.

Rivaliseringen mellom Vesten og islamske land kommer fram i James Bond-filmene ved at en del skurker har tilknytning til muslimske land, men det er lite som tyder på at islam har erstattet kommunistenes gamle rolle som heltens hovedmotstander. Det er heller slik at skurkenes tilknytning til det orientalske har vært et gjennomgangstema i filmene. Mye kan likevel tyde på at hyppigheten av forbryternes tilhørighet til muslimske områder har økt noe. Renard har for eksempel en bakgrunn fra flere islamske land som Iran, Irak og Afghanistan. Det som er spennende i denne sammenheng, er at i 007-filmen *The Living Daylight* som ble laget under den kalde krigen, er Afghanere framstilt som helter. Selv om noen av dem er med

⁸³ *Ei verd bygd på islam* : oversikt over Midtaustens historie 1993, side 125

på å smugle narkotika, er de tilgitt. 007 samarbeider med dem for å få fatt i de virkelige skurkene. Etter den kalde krigen tok slutt, har som kjent Afghanistan og Al Qaida kommet i konflikt med Vesten. Det er da interessant å se hvordan synet på Afghanistan har snudd i Bond filmene. I *The World Is Not Enough* har storskurken en tilhørighet som kan knyttes til dette landet.

Det at fiendebildet fremdeles er rettet mot den tredje verden kommer fram ved at skurkene fortsatt er eksotiske. Agent 007 reiser fremdeles til fremmede steder i verden for å hankses med forbryterne. Elliot Carver har for eksempel tilholdssted i Asia. Han har blant annet sitt hovedkvarter i et mediehus i Vietnam. Han har også planer om å utvide sin nyhetsvirksomhet til Kina der han ennå ikke har fått innpass. Selv om kjeltringene fremdeles framstilles som fremmede, har de nå blitt normaliserte. men jeg vil understreke at dette bare er i noen grad. Det er fremdeles enkelte som framstilles som snodige. For eksempel Onatopp fra filmen *Golden Eye*. Hun blir seksuelt tilfredsstilt av å drepe mennesker. Renard har for eksempel fått skutt en kule inn i hodet slik at han ikke har muligheten til å føle en eneste følelse. Han blir dermed unormalt sterk. Han har også et noe deformert ansikt etter at kulen traff hodet.⁸⁴ Hans samarbeidspartner Elektra King er derimot helt normal. Det er antagelig uskylden hennes regissøren ønsker å understreke ved at hun framstilles som vakker.

Bilde av Renard spilt av som viser at han fått skutt en kule i panna.

⁸⁴ Bildet er hentet fra James Bond Multimedia: <http://www.jamesbondmm.co.uk/villains/renard.html>

De andre forbryterne ser også vanlige ut. Alec har for eksempel tidligere vært en britisk agent. Den eneste skavanken er at man kan se spor av er skadene russere har påført ham ved at han fikk et arr i ansiktet. Elliot Carver ser også ut som en alminnelig mann, og det er ingenting ved hans ytre som tyder på at han er en skurk. Boris ser ut som en stereotyp datanerd. Dette kommer blant annet fram ved klesstilen. Han har en hettegenser med et bilde på, runde briller og en hawaiiiskjorte. Denne stilen minner om amerikansk design, noe som visuelt kanskje er med på å understreke at Russland er blitt mer kulturelt likt USA.

Media kommer fram som fiende

Slutten på den kalde krigen har også ført til at Vesten i større grad har begynt å se på indre fiender, som for eksempel media. Media har i den seinere tida blitt stadig mer pågående i sin journalistikk, og har til tider gått langt for å få tak i topphistorier. Mange journalister og pressefotografer har for eksempel blitt kritisert for å være for nærgående. Kjendiser har blant annet klaget på at de ikke får være i fred noe sted og mangler et privatliv. Spesielt mye kritikk fikk pressen etter at prinsesse Diana døde i en trafikkulykke etter å ha kjørt en bil med et stort oppbud av journalister etter seg. Folk jaget hele tida for å prøve å få innsyn i privatlivet hennes. Det at pressen er blitt beskyldt for å gjøre hva som helst for å få de store nyhetsoppslagene kommer fram i filmen *Tomorrow Never Dies*. Her rettes fiendebildet mot

mediebransjen når Elliot Carver til og med ønsker å lage en krig for å dekke begivenhetene i avisen. James Bond kommenterer følgende når han dreper Carver ” Give them what they want ”. Det er nettopp slike argumenter journalister ofte er kommet med når de er blitt kritisert for å være for tabloidisert og pågående.

Oppsummering av kapitlet

I 1991 gikk Sovjetunionen i oppløsning. Dette skyldes flere faktorer. En viktig årsak var blant annet en ineffektivitet som bidro til å skape økonomiske problemer og perestrojkapolitikken Gorbatsjov førte bidro også til reformer i USSR.

Overgangen til det nye etter jernteppets fall kommer fram i filmen *Golden Eye*. Historien er produsert i 1995 og er den første Bond-filmen som ble laget etter den kalde krigens slutt. Filmen kan betraktes som en overgang fra det gamle og til det nye. Plottet er et uttrykk for at det gamle fiendebildet ikke helt er forlatt, og det nye er ikke helt kommet. Bandittene som kommer fram i filmene som er produsert etter jernteppets fall, framstilles som noe mer demokratiske. Kjeltringene jobber nå oftere sammen, der alle er med på ugjerningen. Ideologien som motiv reduseres, og storskurkene har ikke lenger den diktatoriske holdningen som tidligere.

Bandittene er i filmene som er produserte etter kappløpet er blitt mer normaliserte. Det er for eksempel ikke så mange skurker som har et handikap, men jeg vil understreke at dette er til en viss grad. Det er fremdeles noen som framstilles som annerledes, som for eksempel Renhard og Onatopp som begge avviker noe fra det normale.

Under den kalde krigen var det ofte ytre faktorer som truet vår sikkerhet. Nå er det i større grad også indre farer som truer vår sikkerhet, noe som blant annet skyldes at den nye frykten er rettet mot internasjonal terrorisme. Denne trusselen har blant annet vært definert som en usynlig fare.. Nå kan heltens antagonister være hvem som helst, og kan slå til hvor som helst.

Det eksotiske aspektet er fremdeles til stede i James Bond filmene. Agent 007 reiser fortsatt til forskjellige steder i verden for å hankses med forbryterne som ofte holder til på eksotiske steder, men likevel har dette aspektet blitt noe dempet siden mange av kjeltringene

nå også kommer fra Vesten. Kvinner som fristerinner har forsvunnet etter den kalde krigen tok slutt. I de nyere filmene har kvinnene fått en mer likestilt rolle.

Etter at Sovjetunionen er blitt oppløst, har KGB endret karakter. Dette kommer fram i de nye 007-filmene. Nå samarbeider KGB med MI6 for å få tak i de virkelige skurkene. Dette vises blant annet ved at en tidligere motstander av James Bond fra den russiske etterretningen blir nå en god kontaktperson for den britiske etterretningen.

I filmer som er produsert etter den kalde krigen tok slutt, er de store ideologiene borte. Ingen av heltens motstandere har store politiske ønsker. Blant annet nazismen er borte. Under kappløpet dreide det seg ikke bare om utpresning og økonomisk gevinst, men også om en drøm om en total forandring som ville skape verden til noe ”bedre”. Det siste aspektet er nå dempet.

Internasjonal terrorisme er også noe folk har fryktet i den seinere tid. Dette har formet vår nye frykt, spesielt etter at terrorister angrep World Trade Center den 11 september 2001. Den internasjonale terrorismen har gjort mange land nokså hjelpeløse. De fleste åpne og demokratiske land har problemer med å forsvare seg mot slike angrep. Frykten for terrorisme kommer fram i filmenes utforming.

I de nyere filmene har også hyppigheten av kjeltringer som holder til i muslimske områder økt. Renard har for eksempel en bakgrunn fra flere islamske land, som blant annet Iran, Irak og Afghanistan. Nå skal det sies at heltens motstander holdt ofte til i slike land under den kalde krigen. Det at frekvensen av skurker fra dette området har økt etter at den kalde krigen tok slutt skylden antagelig at islam ofte forbindes med terrorisme.

Forbryterne har i de nyere filmene kontakt med områder som fremdeles er kommunistiske, Cuba har også i dag et regime som er i rivalisering med USA, selv om det virker som om landene i den seinere tid har begynt å nærme seg hverandre politisk, men fremdeles er det en stor motsetning mellom disse naboene

Noe kan altså tyde på at hendelsene etter at den kalde krigen tok slutt har bidratt til å forme hvordan kjeltringene er utformet. Fortellingene som er laget etter jernteppet er på den måten muligens påvirket av samfunnet og den tida filmene er laget i. Mye tyder derfor på at filmene ikke bare er ren underholdning men at inneholder kulturell informasjon fra samtida de er laget i.

Konklusjon

I problemstillingen ønsket jeg å finne ut hvordan skurkerollen er blitt forandret fra den første 007-fortellingen ble produsert i 1962 og fram til i dag. Hvis fiendebildet er blitt endret, vil dette være en indikasjon på at 007-filmene er blitt påvirket av den kulturhistoriske bakgrunnen som filmene er laget i. Som det ble nevnt innledningsvis har det ofte blitt diskutert om filmene bare er ren underholdning, eller om de reflekterer verdier fra samtida. Ved å se om skurkerollen er blitt tilpasset et bakteppe som stadig er i forandring, har det vært mulig å se om filmene har et kulturhistorisk uttrykk, eller om de må ses på som ren underholdning.

I hovedoppgaven begynte jeg med å undersøke hva et fiendebilde er, og hvordan denne ideen kommer til uttrykk generelt. Dette gjorde jeg ved å trekke fram flere forskjellige filmer. Etterpå tok jeg utgangspunkt i James Bond, og delte fortellingene inn i intervaller etter når de ble laget.⁸⁵ Først så jeg på 007-historiene som ble laget i 1960-årene. Da undersøkte jeg hvordan samtida historiske situasjon påvirket framstillingen av skurkene. På

⁸⁵ Dette viste jeg i introduksjonskapittelet.

den samme måten så jeg 1970-tallets og 1980-tallsbandittene i lys av den historiske konteksten. Til slutt trakk jeg fram fortellinger som ble laget etter jernteppets fall. På denne måten ble det mulig å se på endringsaspektet i filmene.

Hvordan fiendebildet kommer fram i filmer generelt

I det første kapitlet ble det redegjort for hva et fiendebilde er. Her viste jeg at skurkerollen må betraktes som en tendens. Det vil si at det i en periode eller innenfor en kultur kan være mange forskjellige mennesker som framstilles som banditter. Under den kalde krigen kunne også andre enn kommunister bli framstilt som de slemme. For eksempel nordafrikanere og indianere. Det kunne også være indre fiender som for eksempel mafiaen.

Filmskurker er en del av vår kulturhistorie. Det vil si at hvem som er de slemme endres i takt med den historiske konteksten. Under annen verdenskrig var det for eksempel nazister som måtte bekjempes på filmarenaen, men etter krigen ble dette forandret, og nå var det hovedsakelig kommunister som fremsto som en trussel mot Vesten. Etter at USSR ble oppløst har skurkene igjen blitt framstilt annerledes. Nå har blant annet russisk mafia blitt framstilt som en fare. En annen gruppe som er kommet mye fram som skurker er internasjonale terrorister, gjerne muslimer. På denne måten er bildet av gjerningsmennene en del av en kulturell kontekst som stadig er i endring.

Hvem som blir framstilt som kjeltringer er basert på et ”vi og de andre”forhold. Det vil si at helten ofte er en person som inngruppen identifiserer seg med. For eksempel en som kjemper mot en despot. Han har i oppgave å motarbeide banditter som ofte kommer fra en ”ut-gruppe.” Det vil si alle de som ikke er med i et fellesskap.

Fiendebildet kommer også til uttrykk i form av nasjonalisme, ofte ved at hovedpersonen skal forsvare statens interesser mot kjeltringene som ofte truer nasjonen. Noen ganger kommer det fram ved bruk av nasjonale symboler. Det britiske flagget blir for eksempel ofte brukt i 007-historiene.

Filmhistorier har ofte en tendens til å framstå som det godes kamp mot det onde. Helten oppgave er å bekjempe det onde for å gjenopprette rettferdighet i verden. Ondskapen kommer ofte fram i filmestetikken ved at de pene er snille, og de onde er stygge. Forbryterne har ofte blitt demoniserte ved at de blir framstilt som representanter for satan. Dette aspektet

er blitt noe forandret. I den seinere tid har det oppstått en form for psykologisering av forbrytere. Onde handlinger er nå betraktet som et resultat av utenforstående forhold, som for eksempel en dårlig oppvekst.

Skurkene skaper ofte kaos ved at de bryter freden som regjerer i begynnelsen av filmen. Det er deres oppgave å forstyrre den herskende ro for å skape spenning og har derfor en viktig oppgave i filmens plotstruktur. Heltens oppdrag er å bekjempe personer som skaper kaos. Når de er tatt kommer harmonien tilbake og filmen kan slutte.

Fortellingene har ofte metaforer som danner et bilde av en antagonist. En metafor er noe som står for noe annet. Korset er for eksempel en metafor for kristendommen. På den samme måten kan blant annet en planet bli brukt som en metafor for en reell trussel. Heltens motstandere blir ofte framstilt som fremmede, noe som understrekes blant annet av orientalismen. Denne ideologien er en vestlig måten å betrakte Orienten på, og som igjen bidrar til at vi oppfatter muslimer som svært annerledes europeere og amerikanere.

Skurkene i 007-filmene

I de neste kapitlene undersøkte jeg om framstillingen av Bond-skurkene er blitt forandret fra den første filmen og fram til i dag. Siden den kalde krigen ikke er ensartet, valgte jeg å dele perioden inn i intervaller etter når filmene ble laget. Jeg startet med den første fasen som varte fra etterkrigstiden og fram til 1970. Etterpå så jeg på avspenningen i 1970 årene, og da rivaliseringen tiltok på 1980-tallet. Til slutt trakk jeg fram tida etter at den kalde krigen sluttet i 1992. Jeg kunne på denne måten se hvordan skurkerollen er blitt framstilt forskjellig etter når de ble laget.

1960-tallsfilmene

I kapittel 2 undersøkte jeg hvordan 1960-årene preget 007-fortellingene. Fiendtligheten kommer til uttrykk ved at hyppigheten av skurker som har tilhørighet til kommunistiske land er stor. Det er for eksempel flere banditter som er støttet av Kina, Korea, Øst-Europa og Cuba. Disse stedene sto i et antagonistisk forhold til Vesten under kappløpet.

Rivaliseringen kommer også fram ved at forbryterne har en udemokratisk organisasjon noe som kan ses i sammenheng med kommunismen. SPECTRE som ofte er kjeltringer i den tidlige fasen av den kalde krigen er for eksempel styrt av en despot ved navn Blofeld. Alle undersåttene er tvunget til å følge hans ordre. Hvis ikke blir de drept på verst tenkelige måter. Småskurkene er nødt til å følge overordnede etter hvor de befinner seg i hierarkiet. No. 1 står for eksempel over No. 2 som igjen står over No. 3. Dette styresettet er ikke demokratisk og samsvarer med Vestens betraktning av sosialismen. Skurkenes kommunistiske ideologi kommer også til uttrykk ved at de blir demonisert. Dette kommer blant annet fram i filmestetikken ved at de slemme framstilles som stygge. I vår del av verden har vi i stor grad estetisert moralen. Det vil si at vi kobler det gode med det vakre, og det onde med det stygge. Det at gjerningsmennene er onde kommer også fram ved at de har grufulle manerer. De skal for eksempel ikke bare drepe agent 007, men de vil gjøre det på utspekulerte måter som for eksempel å slippe agenten ned i et basseng full av haier, eller å kremere ham levende. På denne måten virker det som at skurkene ønsker å se Bond dø på en langsam og pinefull måte. Det er ikke mange ytre påvirkninger som gjør kjeltringene onde. Det kommer for eksempel ikke fram at de er blitt sviktet, eller at andre ytre faktorer har påvirker atferden. Forbryternes tilknytning til kommunismen må likevel nyanseres. De har ikke bare ideologiske motiver bak gjerningene, men også økonomiske.. De driver for eksempel ofte med utpresning av den britiske etterretningen.

Under den kalde krigen foregikk det et kappløp med våpen og teknologi mellom stormaktene der både USA og Sovjetunionen ville ha det nyeste på markedet. Dette kommer fram i fortellingene ved at forbryterne terroriserer Vesten med det farligste innen våpenteknologi. Kjeltringene truer blant annet med atombomber som de har fått tak ifra Kina eller Sovjetunionen. Goldfinger får for eksempel en atombombe som han forsøker å sprengte Fort Knox med. Filmene uttrykker på denne måten en frykt for at farlig våpen skal komme i feil hender.

Det at bandittene ofte har forbindelse til den tredje verden, understrekes blant annet i filmens form. Det antydes ofte at de ser annerledes ut og at de holder til på eksotiske steder, noe som også understrekes av orientalismen. Det kommer blant annet fram ved at gjerningsmennene har kontakt med fremmede steder og eksotiske kvinner.

Som man kan se, har fiendebildet blitt påvirket av ulike politiske hendelser som foregikk på 1960-tallet. Dette underbygger antagelsen om at filmene ikke bare er

underholdning som ikke har noe med virkeligheten å gjøre. Mye tyde på at kjeltringene som ble framstilt på 1960-tallet reflekterer samtida politiske situasjon.

1970-tallsfilmene

På 1970-tallet var fiendskapet mellom stormaktene mindre enn tidligere. Dette kommer fram i fortellingene ved at avstanden mellom stormaktene minsker. KGB begynner blant annet å samarbeide med den britiske etterretningen. Lederen for den russiske hemmelige tjenesten General Golgol, hjelper for eksempel MI6 med å ta en felles antagonist.

I Bond-fortellingene som er laget på denne tida, forsvinner også syndikatet SPECTRE for en periode. Organisasjonen er som nevnt udemokratisk, og de har medlemmer som kan knyttes til kommunistiske områder. På denne måten er forbryternes kontakt med kommunismen mindre. Kjeltringene er likevel ikke helt demokratiske. Småskurkene styres ennå av despotiske overordnede som ikke skyr noen midler hvis det gjøres feil. Det å bomme, eller å svikte lederen, straffes med døden. Relasjonen mellom medlemmene er også her basert på ordre og hundre prosent lojalitet av ”småfisken.”

Avstanden mellom Vesten og Østblokken er fremdeles til stede. Selv om forholdet mellom rivalene ble forbedret, var ikke spenningen helt borte. Dette kommer fram i 007-historiene ved at skurkene fortsatt er annerledes. De holder for eksempel ennå til i eksotiske strøk, og blir ofte framstilt i lys av orientalismen. Selv om det var et mildere klima mellom stormaktene, oppsto det konflikter i Midtøsten som supermaktene var involverte seg i. I Nord-Afrika var det blant annet lokale kamper der USA og Sovjetunionen støttet hver sin side, og det var nær ved å bryte ut en storkrig mellom blokkene. Rivaliseringen i området kommer fram i Bond-filmene ved at mange av kjeltringene kommer derfra. Max Kalba er blant annet fra Egypt. Han er en nær medhjelper av skurken Stromberg.

På 1970-tallet kommer det fram nazistiske skurker. I to av filmene er motstanderne til agent 007 vestlige forretningsmenn som har en ideologi som ligner på nazismen. Det at ideologien dukker opp, understrekes av at bandittene har visjon om Det tredje rike.

1980-tallsfilmene

På 1980-tallet økte splittelsen mellom supermaktene. Dette var med på å prege James Bond filmene som ble produsert på denne tida, noe som blant annet kommer fram ved at syndikatet SPECTRE igjen inntar filmarenaen. Gruppen er også nå styrt av tyrannen Blofeld som forlanger lojalitet av undersåttene. SPECTRE har nå medlemmer med stor tilhørighet til Øst-Europa, noe som understrekes av at de har russisk aksent, og har et utseende som kan forbindes med dette området.

På 1980-tallet var det også andre enn kommunister som blir framstilt som en trussel. Vesten hadde for eksempel problemer med økt narkotikatrafikk. Bekymringen over dette kommer fram i en av Bond-filmene der Franz Sanchez er en person som lever av å selge heroin til USA. Det at han har tilhørighet til karibia kan likevel antyde at han har noe med kommunismen å gjøre siden han kommer fra en region som var forbundet med denne ideologien.

Det muslimske kommer også fram som en trussel siden noen av skurkene kan forbindes med islam. Largo som er et SPECTRE medlem hentet for eksempel ideen bak en forbrytelse fra en myte i Koranen.

Etter at den kalde krigen tok slutt

I kapittel 5 tok jeg for meg tida etter den kalde krigen. Slutten på kappløpet førte til endring når det gjaldt hvordan Russland ble framstilt på film. Dette har også preget utformingen av 007-historiene. Serien har tatt en ny vending når det gjelder hvordan motstanderne av den britiske agenten blir framstilt.

I de siste filmene har agentens motstandere blitt forandret på flere måter. De har for eksempel blitt demokratiserte. Det vil si at organisasjonene til kjeltringene ikke lenger er styrt av en despot som forlanger lojalitet. Et unntak fra dette er Renhard som skyter en av medhjelperne som ikke støttet planen hans, men utenom dette tilfellet er også hans relasjon til de andre i gruppen basert på samarbeid der alle opererer under et felles mål. Syndikatene i de siste Bond-filmene er heller ikke like hierarkisk oppbygd som tidligere. Nå har de en flatere organisasjonsstruktur der alle har medbestemmelse.

I den seinere tid har trusselbildet ofte blitt betegnet som usynlig. Med dette menes det at skurkene kan være hvem som helst, og komme fra et hvilket som helst sted. Det er derfor vanskelig å skille mellom tilhørigheten til filmhelten og tilhørigheten til filmskurkene. De slemme er ikke lenger en av de andre, men kan også være en av oss. Dette kommer blant annet fram ved at ugjerningsmennene ikke er like annerledes som tidligere. De er for eksempel ikke lenger så fremmede. Dette er også et unntak her. Renard er for eksempel framstilt som litt unormal. Han er avvikende i den forstand at han ikke er i stand til å føle en eneste følelse.

Forbryterne i de nyeste filmene framstilles ikke lenger som onde av natur slik som tidligere. I den seinere tid er det helt andre årsaker som ligger bak deres handlinger. Ugjerningene er like bestialske som tidligere, men nå skyldes ikke bakgrunnen for handlingene medfødt ondskap. Det er nå andre årsaker til at forbrytelsen finner sted. For eksempel at kjeltringen hadde en dårlig oppvekst. Dette er altså en form for psykologisering. Det samme kan man se i rettsvesenet i dag. Nå kan for eksempel en vanskelig barndom eller andre ytre omstendigheter virke formildende i en domsavsigelse. Jurister og dommere hevder for eksempel at han eller henne var utilregnelig i gjerningsøyeblikket. Dette synet kommer fram i de nyeste Bond-filmene der for eksempel Renard har fått en kule i pannen. Dette har medført at han ikke er i stand til å føle noen ting, noe som igjen har gjort at han begår ugjerninger. På den samme måten er også mange andre av skurkenes ugjerninger et resultat av ytre omstendigheter. For eksempel Elektra King, som blir sviktet av foreldrene da hun kidnappes av Renhard. Bedraget fra foreldrene gjør at hun begynner å samarbeide med storskurken. Alec er også blitt sviktet. Han er blitt bedratt av James Bond. Hans folkegruppe ble også sviktet av Sovjetunionen og av England under krigen. Alec vil derfor hevne dette og blir skurk. På denne måten er det ytre omstendigheter som gjør at bandittene utfører de onde handlingene, og ikke fordi de er onde.

Det eksotiske aspektet er fremdeles til stede i de nyeste filmene Agent 007 reiser ennå rundt i verden for å få fatt på banditter som holder til i eksotiske strøk. Den britiske agenten drar blant annet til Cuba, Azerbajdsjan og Vietnam for å ordne opp. Menneskene han møter framstilles som fremmede. I filmen *Golden Eye* reiser for eksempel agent 007 til Cuba som er både vakker og eksotisk. Orientalismen kommer også fram i de nyeste filmene. Renhard har for eksempel bakgrunn fra flere land som er orientalske. For eksempel Irak.

Områder som fortsatt er kommunistiske blir også framstilt som fiendtlige. Dette gjelder Cuba som ennå er et sted der skurkene oppholder seg. Dette kan man blant annet se i *Golden Eye*, der lovbyrterne har bygget en stor satellitt som de vil bruke til å ødelegge infrastrukturen i England med. Satellitten er så diger at den må ha blitt bygget der med myndighetenes tillatelse. Nå skal det sies at forholde mellom Vesten på den ene siden og Cuba på den andre, er i ferd med å forbedres noe, men avstanden er likevel stor, og det er det som antagelig gjør at landene framstilles som støttespillere til kjeltringenes virksomheter.

Når det gjelder våpen og teknologi har bandittene fortsatt utstyr som kan true Vestens sikkerhet. De har for eksempel tilgang til avanserte helikoptre som ikke synes på radar og små atombomber. Det som skiller dagens våpen fra den kalde krigens er at nå får de slemme tak i teknologien fra det svarte markedet som holdes av den russiske mafiaen. I de tidligere filmene indikeres det at terrorister enten får farlige våpen fra kommunistiske land, eller har stjålet dem fra Vesten. Bandittene har nå også tatt i bruk et våpen som ikke er benyttet tidligere, media.

Filmer må ses i lys av den kulturelle konteksten

I introduksjonen nevnte jeg at hvis fiendebildet forandres etter den kulturhistoriske konteksten, vil dette være en indikator på at filmene ikke bare er underholdning, men reflekterer en historisk kontekst. Som man kan se av analysen av 007-filmene, følger framstillingen av de slemme hele tida samtida aktuelle hendelser. Det betyr at fortellingene ikke bare er underholdning, men reflekterer kulturelle uttrykk. Mange innenfor filmindustrien, blant annet produsentene av 007-filmene har hevdet at Bond er ren underholdning. Dette kan jeg si meg delvis enig i. James Bond-filmene er i stor grad basert på en underholdningsindustri. Likevel er filmmediet en del av diskursen. Man kan derfor ikke skille filmens budskap fra resten av samfunnet og den kulturelle konteksten.

Som jeg nevnte innledningsvis i kapittel, er diskursen med på å inkludere eller ekskludere filmer som blir laget. Fortellingene er for eksempel ofte underlagt sensur. Blant annet states filmtilsyn er med på å skille ut hva slags filmer som skal godtas på lerretet og hva som ikke kan vises. Mange voldsfilmer og pornofilmer får for eksempel vises. Aldersgrenser er også en faktor som ekskluderer filmskaperen fra å vise filmer til alle. En sterk voldsfilm kan for eksempel ikke vises til publikum som er under 18 år. Diskursen kan

også ekskludere filmskaperen ved at fortellingen ikke appellerer til folk. Mennesker har en forventning om hvordan en film skal være. Hvis den ikke oppfyller forventningene kan filmskaperen risikerer at den ikke blir sett. På den måten er filmer en del av diskursen. Mye tyder derfor på at det er umulig å skille film fra andre samfunnsidéer, men det betyr ikke at filmene ikke er laget for å underholde. Poenget er at filmer som er laget for å selge for et stort marked kan også inneholde et kulturelt og et politisk budskap.

Filmliste

A View To A Kill, i regi av John Glen
Produsert av Albert R. Broccoli og Michael G. Wilson 1985
Distribuert av MGM- United Artist og Eon Productions

Casino Royale i regi av William. H. Brown
Produsert av
Distribuert av CBS TV 1954

Casino Royale i regi av John Huston, Kenneth Hughes, Val Guest, Robert Parrish og Joseph McGrath.
Produsert av John Dark 1967
Distribuert av Colombia Pictures/Charles K. Fieldman

Diamonds Are Forever i regi av Guy Hamilton
Produsert av Harry Saltman og Albert R Broccoli 1971

Distribuert av United Artist og Eon Productions

Dr. No i regi av Terence Yong.

Produsert av Harry Saltman og Albert R Broccoli 1962

Distribuert av United Artist og Eon Productions

Flytende terror i regi av Christian Duguay.

Produsert av Suzanne Todd

Distribuert av Image Entertainment, Inc. 1992

For Your Eyes Only i regi av John Glen

Produsert av Albert R. Broccoli 1981

Distribuert av United Artist og Eon Productions

From Russia With Love i regi av Terence Yong.

Produsert av Harry Saltman og Albert R Broccoli 1963

Distribuert av United Artist og Eon Productions

Golden Eye i regi av Michael Campbell.

Produsert av Albert R. Broccoli og Michael G. Wilson 1995

Distribuert av MGM- United Artist og Eon Productions

Goldfinger i regi av Guy Hamilton.

Produsert av Harry Saltman og Albert R Broccoli 1964

Distribuert av United Artist og Eon Productions

I ørnens klør (Shining Through) i regi av David Seltzer.

Produsert av Howard Rosenman og Carol Baum

Distribuert av 20th Century Fox, Sandollar Productions og Peter V. Miller Investment Corp.
1991

Licence To Kill i regi av John Glen

Produsert av Albert R. Broccoli og Michael G. Wilson 1989

Distribuert av MGM- United Artist/Eon Productions

Mission Impossible II i regi av John Woo.

Produsert av Tom Cruise og Paula Wagner

Distribuert av Paramount Pictures 2000

“Oktober” i regi av S.M. Eisenstein.

Produsert på oppdrag for den sovjetiske regjering 1927

Orions Belte i regi av Ola Solum.

Produsert av Petter Borgli og Dag Alveberg

Distribuert av New World Pictures og Enterprise Pictures Ltd 1985

Overhengende fare i regi av Phillip Noyce
Produsert av Mace Neufeld og Robert Rehme 1994
Distribuert av Paragon Pictures

Patriotenes spill i regi av Phillip Noyce.
Produsert av Mace Neufeld og Robert Rehme
Distribuert av Paramount Pictures 1992

Platoon i regi av Oliver Stone.
Produsert av Arnold Kopelson
Distribuert av Orion Production 1986

Rocky III i regi av Sylvester Stallone.
Produsert av Irwin Winkler
Distribuert av MGM/LIA 1982

Speed i regi av Jan De Bondt.
Produsert av Mark Gordon
Distribuert av 20th Century Fox Home Entertainment 1994

Speed: Cruise Control i regi av Jan De Bont
Produsert av Jan De Bont, Steve Perry, og Michael Peyser
Distribuert av 20th Century Fox Film Corporation og Blue Tulip 1997

Tom Clancy's OP center i regi av Lewis Teague
Produsert av Richard O'Connor 1994

The Man With The Golden Gun i regi av Guy Hamilton.
Produsert av Produsert av Harry Saltman og Albert R Broccoli 1974
Distribuert av United Artist og Eon Productions

The Living Daylight i regi av John Glen
Produsert av Albert R. Broccoli og Michael G. Wilson 1987
Distribuert av MGM- United Artist og Eon Productions

The Spy Who Loved Me i regi av Lewis Gilbert.
Produsert av Produsert av Albert R Broccoli 1977
Distribuert av United Artist og Eon Productions

The World Is Not Enough i regi av Michael Apted.
Produsert av Barbara Broccoli og Michael G. Wilson 1999
Distribuert av MGM- United Artist

Thunderball i regi av Terence Yong.
Produsert av Harry Saltman og Albert R Broccoli 1965

Distribuert av United Artist og Eon Productions

Tomorrow Never Dies i regi av Roger Sottiswood.
Produsert av Barbara Broccoli og Michael G. Wilson 1997
Distribuert av MGM- United Artist og Eon Productions

U-571 i regi av Jonathan Mostow:
Produsert av Dino De Laurentiis og Jonathan Mostow
Distribuert av Universal Pictures 2000

You Only Live Twice i regi av Lewis Gilbert.
Produsert av Harry Saltman og Albert R Broccoli 1967
Distribuert av United Artist og Eon Productions

Litteraturliste

Andrew, Christopher og Gordievskij, Oleg KGB *sett fra innsiden*.
Cappelen 1990, Oslo

Bauman, Zygmunt (1997): *Moderniteten og Holocaust*. Oversatt av Mette Nygård
Vidarforlag, Oslo

Bennett, Tony og Woollacott, Janet: *Bond and Beyond: the political career of a popular hero*
Macmillan Education 1987, London.

Breum, Trine (1993): Film, *Fortælling og Forførelse*
Frydenlund, København

Chapman, James: *License To Thrill*
IB Tauris & Co Ltd, Victoria House, Blumsbury Square 1999, London

Chon, Norman (1993): *The Pursuit of the Millennium*
Pimlico, London.

Eriksen, Thomas Hylland (1993): *Små steder store spørsmål*
Universitetsforlaget, Oslo

Foucault, Michel (1999): *Diskursens orden* oversatt av Espen Schaanning
Spartacus forlag, Oslo

Gadamer, Hans-Georg (1975): *Truth And Method*
Sheed & Ward, London.

Isaacs, Jeremy og Downing, Tayler (1998): *Cold War*
Little, Brown and Company, Boston, New York, Toronto, London.

Roberts, Prisilla (2000): *The Cold War*
Sutton Publishing Limited, Gloucestershire

Rubin, Steven Jay (1990): *The complete James Bond movie encyclopedia*
Contemporary Books, Chicago

Said, Edward W. (1994): *Orientalisme, Vestlig oppfatning av Orienten*. Oversatt av Anne Aabakken, Cappelen, Oslo

Said, Edward W. (1997) *Covering islam*
Vintage, London

Svendsen, Lars. fra.H (2001): *Ondskapens filosofi*.
Universitetsforlaget, Oslo

Svendsen, Paulus (1997): *Gullalderdrøm og utviklingstro i utdrag*
Pensumtjeneste, Oslo

Vikør, Knut.S (1993): *Ei verd bygd på islam: Oversikt over Midtaustens historie*
Samlaget, Oslo

Wage, Peter Normann (1993): *Jeg vi og de andre*
Cappelen, Oslo.

Wandrup, Fredrik (1999): *mannen som erobret det tjuende århundret*
Gyldendal, Oslo

Tilleggsliste. Analyse av sentrale skurker

Dr. No 1962

Spilt av Joseph Wieseemann
i filmen Dr. No
Jobber for SPECTRE

Utseende og språk

Dr. No er mørk og mangler begge armene. Hendene er erstattet av to proteser som er sterke nok til å knuse en statue av metall. Noe annet som kjennetegner denne forbryteren er at han har kinesiske ansiktstrekk, og at han har en hårsveis som kan forbindes med asiatisk mote. Han går fint kledd, med blant annet en hvit dress. Kroppsspråket er bestemt og følelsesløst. Dette markeres blant annet ved gangen og blikket. Publikum kan ikke se ansiktet i begynnelsen av filmen. Dette får skurken til å virke skummel. Når det gjelder talespråket, snakker han gebrokkent engelsk.

Ideologi

Blofeld har en ideologi som kan ligne på vestens oppfatning av sosialismen under den kalde krigen. Dr. No er en leder på en øy i Karibia ved navn Crab Key, og han driver stedet som en konsentrasjonsleir. De som arbeider, gjør det under streng kommando, og det får dramatiske konsekvenser hvis det begås en feil. Et eksempel som viser dette er en mann som jakter på 007, men som selv blir tatt. James Bond vil tvinge mannen til å fortelle hvem han jobber for, men han ofrer heller livet ved å ta giften cyanid enn å fortelle noe til den britiske agenten.

Våpen og teknologi

Dr. No er i besittelse av atomvåpen som han bruker til å endre kursen på amerikanske raketter som blir skutt opp fra Cape Canaveral. Atomrakettene blir skutt opp fra en base på øya. Lokalbefolkningen er heller ikke trygge hvis de ankommer Crab Key. Han har et pansret kjøretøy som ligner på en drage. Den spruter ut ild og dreper alt som kommer i veien.

Tilhørighet

Dr. No har tilhørighet til Kina og til Tyskland. Han er sønn av en kinesisk mor og har en far som er tysk. Mange av hans medhjelpere er fra Asia.. Et eksempel på en kinesisk medhjelper er Miss Taro. Det indikeres at hun er fra Kina ved musikken hun spiller, og at hun har et asiatisk utseende. Det er også noen skurker som ikke kommer fra Kina. For eksempel en anonym journalist som spionerer på Bond. Hun er mørk av utseende og ser ut til å være fra området rundt Jamaica. En engelsk professor i geologi ved navn Dent og The tre blind mice som kommer fra Jamaica. De er også viktige samarbeidspartnere til Dr. No.

Ernst Stavro Blofeld 1963

Spilt av en ukjent skuespiller
i filmen *From Russia With Love*
Jobber for SPECTRE

Utseende og språk

Blofeld framstår som mafiaaktig. Han sitter rolig bak en skrivepult, og gir derfra kommando til sine undersåtter. Av det lille som vises av personen, ser man bare en liten del av kroppen. Det vi ser mest til, er to hender som klapper en hvit katt. Dette understreker mafiapreget ved personen. Det at han kommer så lite fram for kamera får også han til å virke skummel. I filmen snakker Blofeld gebrokkent engelsk med tysk aksent.

Ideologi

Blofeld er udemokratisk og styrer medlemmene sine som en tyrann. Dette kommer blant annet fram ved at hans underordnede ikke handler av fri vilje, men jobber under tvang. Tanya er for eksempel nødt være på lag med forbryterne mot sin vilje. Hvis hun ikke følger ordre blir hun skutt. Når skurkene mislykkes med å få tak i en dekodingsmaskin, blir Krontseen drept med en giftig spiss som var festet til en sko. Han dør momentant av giften, men ikke fort nok ifølge Blofeld. Det tok hele tolv sekunder. Blofeld har økonomiske motiver for det han driver med. Etter at forbryterorganisasjonen fikk tak i dekodingsmaskinen ville de selge den til USSR.

Tilhørighet

Blofeld er leder for syndikatet SPECTRE som er en gruppe med røtter til kommunistiske land. Han har i filmen *From Russia With Love* hovedsete på en egen øy av ukjent opprinnelse, men tilhørigheten hans blir likevel antydnet ved at han har mange medhjelpere fra Øst-Europa. For eksempel Rosa Klebb fra sovjetisk etterretning, sjakkspilleren Kronsteen fra Tsjekia og lystmorderen Grant fra Bulgaria. Blofeld har også forbindelse til orientalske land. Noen av kjeltringene holder til i Tyrkia. Dette landet er blant annet kjent for sin historie med blant annet sultanat, muslimsk styre og mange andre faktorer som vi forbinder med det eksotiske.

Våpen og teknologi

Forbryterorganisasjonen har fått tak i en dekode ved navn lektor som kan brukes til å forstå fremmede koder ved å omforme en ukjent kode til et kjent språk. Denne maskinen er viktig, både for den britiske etterretningen, og for Sovjetunionen. Blofeld har ingen våpen som kan true verdens sikkerhet som for eksempel atomvåpen og strålemaskiner. Han har likevel en del mindre våpen som helikopter, maskingevær, hurtiggående båter, en sko med et giftblad som

slås ut når man klapper skoene sammen og en klokke med en vaier som kan trekkes ut for å kvele mennesker.

Auric Goldfinger 1964

Spilt av Gert Frobe

i filmen *Goldfinger*

Jobber for seg selv

Utseende og språk

Goldfinger kler seg i engelske klær. Han framstilles som velstående, noe som blant annet antydes ved at han har en personlig smak og manerer som kan knytte ham til det øvre sjiktet i samfunnet. Han er for eksempel meget golfinteressert. Denne sporten har vanligvis vært en sport for overklassen. Ellers er han lys i håret, noe tykk, og han har et normalt utseende. Rent språkmessig snakker Goldfinger flytende engelsk. Det er ingenting ved det språkmessige eller ved utseendet som kan forbindes med Øst-Europa.

Ideologi

Goldfinger er en despot. Han forventer lojalitet av sine undersåtter, og de som ikke støtter ham blir drept, blant annet ei kvinne som sviktet ham når hun snakket med James Bond. Hun ble seinere drept av gullmaling som ble smurt ut over kroppen slik at huden ble kvalt. Motivet for handlingene i stor grad økonomiske. Han smugler gull ut og inn av England etter som prisene varierer i forskjellige land. Fortjenesten er stor på denne ulovlige virksomhetene, men Goldfinger har større planer. Han ønsker å bombe Fort Knox, der USA har sine gullreserver. Ved å sprengte dette stedet med små atombomber, kan ikke de amerikanske reservene brukes. Prisen på gullet til kjeltringen vil på grunn av dette stige betraktelig.

Tilhørighet

Selv om Goldfinger ikke er fra et kommunistisk land, indikeres det at han har tilknytning til Cuba, Nord-Korea og Kina. Han har for eksempel planer om å flykte til Cuba etter at han mislyktes med å bombe Fort Knox. Goldfinger blir også støttet av kinesiske myndigheter

med en atombombe som skal brukes til å gjøre det amerikanske gullet radioaktivt. Han har et stort antall koreanere til å hjelpe seg med ulike oppgaver. Blant annet Godjob som er en personlig tjener for storskurken. Goldfinger har også vestlige støttespillere. For eksempel Pussy Galore. Hun jobber blant annet som hans private pilot.

Våpen og teknologi

Goldfinger har fått fatt i farlige våpen. Han har tilgang på en lasermaskin som kan brukes til å skjære opp porten til Fort Knox. Laseren kan også brukes som et våpen. Bandittene prøvde blant annet å dele James Bond i to med den. Ved hjelp av kinesere har han anskaffet en liten atombombe som han vil benytte til å gjøre det amerikanske gullet radioaktivt.

Goldfinger har også en gass han bruker til å bedøve mennesker i hele nærområdet.

Emilie Largo 1965

Spilt av Adolfo Celi

i filmen Thunderball

Jobber for SPECTRE

Utseende og språk

Largo har ikke noe markant utseende, men har en lapp framfor det ene øyet. Dette gjør at denne personen minner om en slags moderne sjørøver. Largo går kledd i en hvit dress og slips. Dette er med på å understreke at han er økonomisk velstående. Han virker å være noe mørk, det eneste er at språket hans er noe gebrokkent med østeuropeisk aksent.

Ideologi

Largo har først og fremst et økonomisk motiv bak ugjerningen når han truer med å utslette England, eller USA hvis SPECTRE ikke får 100 mill pund. Også Largo er en tyrann ved at han forlanger at småskurkene adlyder ordre. Hvis ikke blir de drept. Et eksempel som understreker dette, er i begynnelsen av filmen da Bond avslører en av Largos medhjelpere i å

spionere på ham. Som straff for at han har feilet, blir han kastet ned i et basseng full av glupske haier som spiser ham opp.

Tilhørighet

Largo er med i forbryterorganisasjonen SPECTRE, og holder til i eksotiske omgivelser i Karabien der han har en stor villa og en luksusubåt. Det nevnes også i begynnelsen av filmen at forbryterorganisasjonen driver sin virksomhet på et internasjonalt plan med forbrytervirksomhet ulike steder i verden.

Våpen og teknologi

Largo er i besittelse av to atombomber som de truer med å utslette en by i England med, eller i USA. De har også avansert teknologi, som moderne, små miniubåter som de blant annet bruker til å hente opp bombene fra flyet som ble gjemt under vann. Disse miniubåtene må ha vært moderne for sin tid. Båten hans er moderne. Den kan deles i to, hvor framdelen av den store, luksuriøse båten blir en liten hurtiggående katamaran. Largo bruker denne lille båten i sitt siste fluktforsøk fra den britiske marinen som etter hvert settes inn i operasjonen mot forbryterorganisasjonen.

Ernst Stavro Blofeld 1967

Spilt av Donald Pleasence

i filmen *You Only Live Twice*

Jobber for SPECTRE

Utseende og språk

I denne filmen drøyer det lenge før man får se ansiktet til Blofeld. Det eneste man får se er kroppen og noen hender som klapper en hvit katt. På hånden har han en stor blå ring. Utover i filmen vises ansiktet, og han framstår som skallet med et stort arr som dekker mye av fjeset. Blofeld snakker litt gebrokkent engelsk med tysk aksent.

Ideologi

Blofeld vil i denne filmen sette stormaktene opp mot hverandre. Motivene for denne aksjonen er både politiske og økonomiske. Han vil ha hundre millioner dollar av Kina for jobben han har gjort, men han uttrykker også en visjon om at en ny makt skal overta verden etter at en krig mellom USA og Sovjetunionen har brutt ut. Blofeld er langt fra noen demokrat. Hans relasjon til undersåttene er preget av ordre som de andre må adlyde, og det tolereres ingen feil. Han nøler for eksempel ikke med å kaste No 11 ned i et basseng full av pirajaer, etter at hun hadde gjort en dårlig jobb.

Tilhørighet

Blofeld holder til i Japan i denne filmen, og han har mange derfra til å hjelpe seg.

En av dem er Osato som er en rik forretningsmann som driver en fabrikk som produserer kjemikalier. Blofeld har også vestlige personer til å hjelpe seg. Blant annet No. 11 som er en britisk kvinne med ukjent navn. Hun ser typisk vestlig ut med sitt røde hår og sin klesstil.

Våpen og teknologi

Blofeld har fått tak i farlige våpen i denne filmen. Han har blant annet en romrakett som kan sluke hele romfartøyer som befinner seg i verdensrommet. De kan da kapre både amerikanske og sovjetiske romskip og har på denne måten muligheten til å starte en verdenskrig. På bakken har syndikatet en egen base for å ta imot de kaprede fartøyene. Denne landingsplassen ligger i et vulkankrater, og er derfor vanskelig å få øye på av uvedkommende.

Ernst Stavro Blofeld 1969

Spilt av Telly Savalas

i filmen *On Her Majesty's Secret Service*

Han jobber for seg selv

Utseende og språk

I denne filmen framstilles Blofeld som liten, litt kraftig, skallet, og han mangler en øreflipp. Han går kledd i en uniform-lignende dress. Nå vises han mer enn i de tidligere filmene, og hans ansikt har ikke lenger det store arret i ansiktet som han var framstilt med tidligere. Hans

ansiktsuttrykk framstilles også litt mildere ved at han smiler litt. På denne måten virket han noe mer normalisert. Blofeld snakker ikke gebrokkent engelsk i denne filmen.

Ideologi

Ideologien hans dreier mot det totalitære når han ønsker å utrydde mye av livet på jorden for å ramme verdensøkonomien. Forholdet mellom Blofeld og småskurkene er også asymmetrisk. Denne relasjonen bærer preg av kommando fra Blofeld med et krav om at småskurkene må være lojale. Mange av hans medhjelpere er lojale til det ytterste, mens hovedskurken selv bare er ute etter å sikre sin egen ære. Mange jobber også for Blofeld uten å vite det. De er hjernevasket ved bruk av hypnose.

Tilhørighet

Blofeld har i denne filmen tilholdssted i de sveitsiske alper, og hans tilhørighet går mot tysktalende delen av Sveits. Flertallet av partnerne er også fra Sveits. For eksempel den lille, rødhårete og autoritære Helge Bunt. Hun er stram og disiplinert. Han har også andre vestlige personer til å arbeide for seg. På denne måten er mange av de slemme tysktalende i filmen.

Våpen og teknologi

Våpenet som skurkene bruker i denne filmen er meget farlig. Hans intensjon, er å utrydde alt liv på denne jorden ved hjelp av bakteriologisk krigføring. Dette er også en type våpen som er nytt i den tida som denne filmen ble spilt inn. i 1967. Et slikt våpen er også vanskelig å stoppe. Han sprer jo viruset lett når han sender kvinner hjem til hvert sitt hjørne i verden for å spre dette farlige steriliseringsviruset. Dette vil ødelegge forplantningsevnen til både dyr og mennesker, artene vil dermed bli utryddet.

Ernst Stavro Blofeld 1971

Spilt av Charles Grey

i filmen *Diamonds Are Forever*

Jobber for seg selv

Utseende og språk

I denne filmen framstår Blofeld mer synlig enn i de forutgående filmene. Han framstilles som en mykere mann som heller ikke har det avvikende utseende som han har i de tidligere filmene. Han har for eksempel ikke noen arr i ansiktet, og er ikke lenger skallet, men har nå fått et gråere hår. Hans karakter framstår heller ikke så følelseskald som tidligere. Han har til og med et lite smil på lur.

Ideologi

I denne filmen har han økonomiske motiver, selv om det ikke virker sånn til å begynne med. Han har planer om å bygge en laserpistol som har kapasitet til å ødelegge alle våpen på jorden. Med dette våpenet framstår han først som en slags fredsfyrste. Han vil ødelegge alt av kjernefysisk våpen. Det viser seg at han hovedsakelig har økonomiske motiver bak forbrytelsen. Han vil holde en internasjonal våpenauksjon for alle land som ikke lenger har noen våpen. Blofeld er mer demokratisk i denne filmen enn ellers. Det er blant annet noen småskurker som diskuterer hele operasjonen med ham. Det er også en medhjelper som kritiserer Blofeld uten å bli drept. Han får bare en advarsel.

Tilhørighet

Blofeld har sitt hovedkvarter i USA, og han har medhjelpere fra forskjellige steder i verden. Skurkene har forgreninger til Sør-Afrika, Nederland og USA. Blofeld får blant annet hjelp av to skurker som smugler diamanter ut av en sørafrikansk gruve og til USA. Der har han blant annet noen som begir seg ut for å være begravelsesagenter som hjelper til med å ta imot de smuglete diamanterne. Smuglergodset ankommer USA i en kiste som ble sendt fra Amsterdam. Blofeld infiltrerer også ansatte ved romfartsfabrikken og det amerikanske politiet ved hjelp av taleomformingsmaskinen. Politiet jager for eksempel Bond bort fra romfartsfabrikken. De hjelper dermed skurkene uten å være klar over det selv. Bandittene i denne filmen framstår ikke som spesielt fremmede eller eksotiske. De kommer fra ulike deler av verden. Både Afrika, Europa, og USA. De opererer på et internasjonalt plan.

Våpen og teknologi

Blofeld er bevæpnet med en satellitt med en laserpistol som kan true store hele byer. Han truer som nevnt med å skyte på byer som ligger både i USA og i Sovjetunionen. Pistolen er festet til en satellitt og vil derfor ha en rekkevidde over hele verden. Han har en egen kontrollbank hvor han kan styre denne pistolen fra. Kontrollbanken er om bord på en plattform. Han har også kontroll over en stor romfartsfabrikk som blant annet driver med romfartsforskning. Fabrikken produserer altså moderne, og farlig teknologi.

Dr.. Kananga 1973

Spilt av Yaphet Kotto

i filmen *Live And Let Die*

Jobber for seg selv

Utseende og språk

Kananga er en mørkhudet og storvokst person som framtrer som en mystisk skikkelse. Han har blant annet malt seg i ansiktet når han driver med lokale, spirituelle ritualer. Han har også en rå latter som vekker oppsikt. Han går også kledd slik at han skal virke spesiell. Han framtrer på mystisk vis i flere skikkelser.

Tilhørighet

Kananga er president for en karibisk øy, der han er en karismatisk leder for lokalbefolkningen. Han har kontakter blant den svarte befolkningen i New York. Skurkene har også tilholdssted i New Orleans. Felles for de fleste av småskurkene i denne filmen er at de tilhører den svarte delen av USA. Ellers kommer mange av småskurkene fra en karibisk øy hvor kulturen er preget av en mystisk kultur med afrikanske røtter. Ei som hjelper Kananga, kommer fra vesten. Hun er konen til Kananga, men er i fangenskap. Kananga har også hjelp av en annen svart person ved nav Tee Hee. Denne personen har mistet en hånd

som ble spist opp i en kamp mot en krokodille. Som et substitutt for hånden, har han en jernkrok som kan brukes som våpen.

Ideologi

Kanangas har økonomiske motiver for det han driver med. Den mystiske mannen driver med omfattende smugling av narkotika fra den vestindiske øya, og til USA. Han har også et tilholdssted som han frakter heroinen han sniker inn til USA. Planen hans er å dele ut gratis stoff, for så å selge stoffet dyrt når mange mennesker er blitt avhengige av stoffet. Kananga har også ei spådame til å hjelpe seg. Hun profeterer i kort og brukes som en viktig strateg for Kanangas virksomhet. Bond får til slutt stoppet denne narkotikatrafikken. Skurkene framstilles i denne filmen også som despotiske. Kanangas holder for eksempel sin synske kone fanget. Hun holdes fanget på et fort oppe i fjellet. Hvis ikke hun adlyder eller hvis hun mister sin magiske kraft, risikerer hun å bli drept. Han oppfører seg også ganske despotisk overfor Bond som skal drepes på de mest sofistikerte måter. Han prøver for eksempel å få 007 spist opp av krokodiller, alligatorer og haier.

Våpen og teknologi

Kananga er ingen direkte trussel mot USA og Vesten når det gjelder farlige våpen. som for eksempel atomvåpen, men representerer heller en trussel på andre måter ved at han smugler narkotika til USA. Han er likevel i besittelse av tekniske innretninger som kan true enkeltpersoner Han har for eksempel våpen som er gjemt inne i noen fugleskremser. Disse kan fjernstyres fra en felles sentral og skyter ned uvedkommende.

Francisco Scaramanga 1974

Spilt av Christopher Lee

i filmen The Man With The Golden Gun

Jobber for seg selv

Utseende og språk

Scaramanga har flere medhjelpere i Hongkong, Disse områdene er også å betrakte som eksotiske. Scaramanga har et tilsynelatende normalt utseende. Han er høy, mørk, går kledd i

hvit dress, og et svart slips. Men han har en anomali. Han har en ekstra brystvorte. Denne Brystvorten er det eneste som kan betraktes som typisk avvik hos denne forbryteren.

Tilhørighet

Ved Scaramanga kan det trekkes mange linjer til Kommunistiske land. Han er for eksempel født på et sirkus med en cubansk direktør som far, og har et tilholdssted inne på kinesisk territorium sammen med sin kortvokste tjener. Scaramanga har en god tone med det kinesiske forsvaret. Noen soldater spør for eksempel om de skal stoppe 007 når han flyr inn på kinesisk territoriet. Han har også et tilholdssted i Beirut der han har flere medhjelpere. Blant annet ei magedanserinne som brukes som lokkemat for den britiske agenten. Mens hun danser, blir Bond som observerer henne slått ned av noen andre skurker. Han har også tilknytningen til en rik forretningsmann i Hongkong med navn Hi Fat.

Ideologi

Scaramanga er despotisk, og han liker å drepe. Han har blant annet bygget et morohus på øya si. Der leker han med dem som slippes inn. Inne i dette huset er det bygd opp mange ganger med feller som gjestene skal gå i. Der skal gjestene duellere med Scaramanga, og han koser seg med å gjøre drap til et slags spill. Scaramanga har mange medhjelpere rundt i verden som om de hjelper ham på bakgrunn av frykt. Hans personlige våpensmed vil for eksempel ikke gi ut informasjon til Bond i frykt for hva som vil hende.

Våpen og teknologi

Scaramanga har fått tak i en solex. Den er ikke bare en viktig omformer fra solenergi til elektrisk kraft. Den kan også benyttes som en laserpistol. Dette kraftverket kan altså også brukes som et farlig våpen, men våpenet er ikke stort nok til å kunne true Vestens sikkerhet. Av mindre våpen, har han en egen pistol som han har fått spesiallaget av en våpenhandler. Denne pistolen er et kjennemerke, en slags signatur for ham selv når han dreper. Skurken er også i besittelse av ganske avansert teknologi og smarte innretninger. Han har for eksempel en flymotor som han kan feste til taket på en bil. Dette gjør at han kan bruke en helt vanlig bil til å fly med.

Stromberg 1977

Spilt av Curt Jurgens
i filmen: The Spy Who Loved Me

Jobber for seg selv

Utseende og språk

Stromberg virker som en litt eldre mann. Han er gråhåret, og han går konservativt kledd med en sort, nøytral genser. Han virker ikke å ha noen særegne kjennetegn, og han har en normal kroppsbygning. Ellers kan man se at hans smak og mote er knyttet opp mot det øvre sjiktet av samfunnet. Stromberg snakker flytende engelsk.

Tilhørighet

Storskurken Stromberg er fra Sardinia. Han er en kapitalistisk, skipsreder som holder til ved et havforskningslaboratorium på Sardinia. Stromberg har en egypter til å hjelpe seg ved navn Max Kalba. Kalba har også en kontaktperson fra samme land ved navn Fekkesh Begge disse kjeltringene holder til i orientalske omgivelser. Bandittene holder for eksempel et foredrag om pyramidenes hemmeligheter og om den egyptiske solguden. Stromberg har to vestlige vitenskapsmenn til å bidra med hans målsøkingssystem. Deres navn er Dr Bechman og Professor Markovitz.

Ideologi

Stromberg framstilles som en despot med en ideologi som kan knyttes til nazismen. Han ønsker å utrette alt livet på jorden, for så å bygge sitt eget rike under vann med utvalgte mennesker og dyr. Denne ideologien kommer blant annet til uttrykk i en visjon om en harmonisk framtid i Det tredje rike. Drømmen om Det tredje rike kjennetegner nazismen. Stromberg har en udemokratisk holdning. Dette vises blant annet når medhjelpere svikter. De blir hardt sanksjonerte hvis det gjøres en eneste feil. En assistent kastes blant annet ned i et basseng der det er en hai klar til å spise henne opp. Dr Bechman og Professor Markovitz blir også sanksjonerte for å ha sviktet deres leder. De blir fløyet av et helikopter som Stromberg sørger for at eksploderer i luften.

Våpen og teknologi

Stromberg har fått tak i avansert teknologi. Blant annet et system som kan oppspore atomubåter under vann. Dette målsøkingssystemet bruker han til å avfyre atombomber rundt om i verden. Hensikten med dette er å ødelegge livet på overflaten av jorden før han danner sin egen verden under vann.

Drax 1979

Spilt av Michael Lonsdale
i filmen Moonraker
Jobber for seg selv

Utseende og språk

Drax er mørk av utseende, og han har en kraftig kroppsbygning. Ellers har han et skjegg som kan trekke assosiasjoner til Lenin. Han går kledd i en mørk og helt nøytral dress. Det er ikke noe spesielt ved utseende hans. Han har ingen markante trekk. Drax snakker gebrokkent engelsk med østeuropeisk aksent, noe som kan knytte ham til dette geopolitiske området.

Ideologi

Drax har en ideologi som kan minne om nazismen. Han ønsker også å utrydde alt liv i verden, for så å føre en utvalgt gruppe mennesker tilbake til jorden som han har bevart på et romskip. Hovedskurken er også udemokratisk innstilt. Han taler for eksempel om at de skal underordnes hans eget dynasti, og småskurkene må hele tida adlyde ordre ovenfra. De handler fordi de må, og ikke fordi de vil. Drax sendte for eksempel hunder etter ei kvinne som hadde sviktet ham. Hun ga Bond informasjon, og ble derfor drept av glupske hunder.

Tilhørighet

Drax har sitt hovedkvarter i California, men han har virksomheten sin også på andre steder som for eksempel utskytningsbasen for rakettene i Brasil. Han har også operasjoner i Italia og andre steder i verden. Bond blir for eksempel jaget av skurker i Venezia med båt. Han har også en Asiatisk tjener, noe som blant annet understrekes av tjenerens klesstil og stereotyper som for eksempel at han er flink i karate.

Våpen og teknologi

Drax er i besittelse av meget farlig våpen. Han har blant annet noen kuler med nervegass som han vil sende ut fra verdensrommet og ned til jorden mens de selv er trygt forvart i en romstasjon ute i verdensrommet. Ellers har han fem romraketter og en stor romstasjon som kan holde menneskene i sikkerhet når livet på jorden skal utslettes.

General Orlov 1983

Spilt av Steven Berkoff

i filmen *Octopussy*

Jobber sammen med Max Kalba

Utseende og språk

General Orlov går kledd i en militær uniform utsmykket med flere medaljer, noe som understreker at han har en høy posisjon i forsvaret. Ellers er han kortklipt, litt tynn og middels høy. Han har ingen handikap eller særegenheter. Språklig sett snakker han gebrokkent engelsk med russisk aksent.

Ideologi

Orlov er udemokratisk. Selv om han er en general i det russiske forsvaret, vil han for eksempel ikke høre på andre personer som jobber der. Orlovs medhjelper Khan framstilles også som despotisk. Han bruker for eksempel leiemordere i kampen mot 007 og hans medhjelpere. Bond fant også flere døde personer da han skulle gjemme seg i palasset til Khan.

Tilhørighet

Orlov holder til i Øst-Europa og India. Han reiser rundt med et østeuropeisk sirkus som driver med smugling av verdisaker, men han har også bakgrunn som en general i Russland. Han jobber fremdeles under forsvaret der når han truer Vestens sikkerhet. Kamal Khan er en skurk fra India, og en tro medhjelper av General Orlov. Han holder til i et stort palass i India, og han samarbeider med Orlov når det gjelder smuglingen av verdier, og bombingene av en amerikansk flybase. Den russiske generalen har også vestlige medhjelpere fra en mystisk kvinnekult ved navn Octopussy.

Våpen og teknologi

General Orlov har fått fatt i farlig våpen. Han har for eksempel ansvaret for en hel tanksdivisjon som han har planer om å rykke inn i Vest-Europa med. Han har også anskaffet en liten atombombe med en sterk sprengkraft. Størrelsen på atombomben gjør at det er lett å smugle. Skurkene smugler atombomben i en kasse som kan bæres. Det gjør at den er hendig å frakte, og den er lett å gjemme. Bomben sprenges etter en tidskobling som er festet til en klokke. Den lille bomben beregnes å kunne sprenges 100 kilotonn, like mye som en mellomstor amerikansk rakett.

Franz Sanchez 1989

Spilt av Robert Davi

i filmen *Licence to Kill*

Jobber for seg selv

Utseende og språk

Han er mørk, og har et typisk søramerikansk utseende. Sanchez snakker gebrokkent engelsk. Han bærer ikke preg av å ha noen handikap eller noen særpreg. Ansiktsuttrykket hans viser også en kjølig holdning. Ellers går han mindre konservativt kledd enn flere av de tidligere skurkene.

Tilhørighet

Sanchez, og de andre skurkene holder hovedsakelig til på en karibisk øy ved navn Ismus City. Det framstilles også slik at han har nære forbindelser til Cuba. Øya han holder til på ligger for eksempel nærme Cuba geografisk, og stedet er spansktalende. Han hadde også en plan om å flykte til Cuba etter at han hadde stukket av fra et fengsel. Sanchez har korrupte medhjelpere fra hele verden som hjelper han med å bringe narkotika inn til USA. Han har blant annet bestukket politikere fra forskjellige land, og hans narkotikaimperium strekker seg fra Chile i sør til Alaska i nord. Noen av medhjelperne er kinesere som finansierer narkotikatrafikken til Vesten.

Ideologi

Motivet hans er hovedsakelig økonomiske når han driver med narkotikahandel til de vestlige land. Han er også diktatorisk. Det indikeres for eksempel at øya der bandittene holder til er udemokratisk siden øyas president Hector Lopez er valgt inn på livstid. Det er også politiske propagandaplakater som er røde. Denne fargen tilhører som kjent kommunistiske og sosialistiske partier. Det er også en sammenblanding av politikk og økonomiske egeninteresser der. Presidenten er for eksempel med på selve narkotikatrafikken. Sanchez forlanger også lojalitet. Han skyter for eksempel en av sine medarbeidere fordi han hadde mislyktes i et prosjekt. Han putter også en av sine medhjelpere i et trykkammer, for så å sette trykket på fult. Når han så knuser ruten, sprenges medhjelperen i filler.

Våpen og teknologi

Sanchez har ikke våpen som kan true Vestens eksistens. Han har verken avanserte laservåpen eller atomvåpen. Han har likevel en egen hær som beskytter ham. Han har også avansert teknologi som han bruker til å smugle narkotika med. Ved et laboratorium blandes bensin og

kokain sammen. Denne forbindelsen fylles i trailere som fraktes på et tankskip til blant annet Nord-Amerika. Det at narkotikaen er blandet med bensin, gjør det umulig for tollere å beslaglegge smuglergodset. Etter at stoffet er kommet fram til et område, skilles narkotikaen fra bensinen og kan selges. Hvis de skulle bli tatt av tollere vil skurkene også ha en mulighet til å fjerne beviser ved å tenne på bensinen. Sanchez har også en egen ubåt som han prøver flykte til Cuba med.

Alec Trevelyan 1995

Spilt av Sean Bean

i filmen *Golden Eye*

Jobber sammen med Onatopp

Utseende og språk

Alec snakker flytende britisk, men kan også snakke godt russisk. Dette understreker litt av tvetydigheten ved denne personen. Han har både stor tilhørighet til det tidligere Sovjet og til Storbritannia. Av utseende er han høy, mørk og har ingen skavanker. Det eneste er at han har et arr i ansiktet som han fikk etter at 007 sprengte et fabrikklokale som han befant seg i. Ellers har han ingen spesielle kjennetegn som gjør at han avviker fra det normale.

Tilhørighet

Alec er en tidligere britisk agent og har mye av sin bakgrunn fra England. Han kommer fra et folkeslag ved navn kosakker som ble sviktet av Russland under den annen verdenskrig. Hovedskurken føler seg også sviktet av England. Han bærer derved preg av å ha dobbel tilhørighet. Han har en russisk gangsterkvinne ved navn Onatopp til å hjelpe seg, og en vestlig orientert dataekspert til å hjelpe seg.

Ideologi

Alec har både økonomisk og hevnmotiv bak forbrytelsene. Han har planer om å overføre penger fra England, og til sin egen bankkonto ved hjelp av satellitten Golden Eye. Det virker som om forbryterorganisasjonen i denne filmen er blitt mer demokratisk. Syndikatet er ikke like ensidig styrt ovenfra og alle har noe de skulle ha sagt. Det er heller ingen tegn til at skurker som har gjort en feil blir drept av Alec. Bandittene i filmen blir framstilt som deltagere i organisasjonen av sin egen, frie vilje. Skurkene framstilles som kyniske og despotiske, og de står ikke lenger for kommunistiske verdier. Skurkene går ikke uniformerte som de har gjort i en del tidligere Bond-filmer. De er for eksempel kledd i vestlige klær.

Våpen og teknologi

Skurken har fått kontroll over satellitten Golden Eye som ble bygget under den kalde krigen av Russland. Golden Eye er i stand til å slette all elektronisk informasjon. Dette kan føre til et totalt kaos i land som har gjort seg avhengig av elektroniske data. For eksempel ville sletting av slik elektronisk informasjon kunne fjerne data om menneskers kontoopplysninger. Denne satellitten vil kunne føre til kaos i et land som blir rammet. Skurkene har på denne måten planer om å ramme England. Skurkene er ikke innehavere av våpen som kan true hele verdens eksistens. Deres våpen er å skape kaos innenfor et område. Skurkene har også en kontrollstasjon liggende på Cuba hvor de kan styre romsatellitten fra. Ellers er skurkene bare i besittelse av enkle håndvåpen.

Elliot Carver 1997

Spilt av Jonathon Pryce

i filmen *Tomorrow Never Dies*

Jobber for seg selv

Utseende og språk

Elliot Carver er liten, gråhåret, og går med små, runde briller, og han har en spe kroppsbygning. Ellers går han ganske stilfullt kledd, noe som indikerer at han er velstående. Carver har ingen særegne kjennetegn, men ser helt normal ut. Han ser heller ikke spesielt usympatisk ut. Rent språklig snakker mediefyrsten flytende engelsk.

Tilhørighet

Elliot Carver er fra Tyskland, men han holder til over hele verden med unntak av Kina der han ennå ikke har fått innpass på mediemarkedet. Han har blant annet vietnamesiske medhjelpere som bidrar til å jage Bond. Han har også partnere fra Vesten. Blant annet en tysk leiemorder og hobbytorturist.

Ideologi

Elliot Carver framstilles som despotisk, og det går ille med dem som er illojale imot han. Han drepte for eksempel kona sin da hun ga James Bond informasjon om medievirksomheten hans. Han er kanskje likevel først og fremst en kapitalist som gjør hva som helst for å tjene penger. Det er dette blant annet media er blitt kritisert for i den seinere tida. Denne yrkesgruppen er blitt beskyldt for å gjøre hva som helst for å tjene penger.

Våpen og teknologi

Våpenet til storskurken er ordet. Han bruker medieoppslag for å manipulere med menneskers forståelse av virkeligheten. Han lager for eksempel en reportasje av mordet på kona si allerede før han dreper henne. Denne manipulerende makten benytter han til å tjene penger på store overskrifter. Av mer ordinære våpentyper har Carver en kodeomformer som kan endre kursen på navigeringsutstyr. Dette blir brukt som et farlig våpen som kan få nasjoner til å gå til krig mot hverandre. Et annet våpen han har, er en moderne katamaran som ikke synes på radar. Denne båten bruker han til å senke et britisk skip med.

Elektra King 1999

Spilt av Sophie Marceau

i filmen *The World Is Not Enough*

Jobber sammen med Renard

Utseende og språk

Elektra King har ingen markante trekk og ser ganske uskyldig ut. Rent utseendemessig kan det komme som en overraskelse på mange at det nettopp er hun som er hovedskurken. Et viktig poeng som regissøren prøver å understreke er nettopp dette aspektet ved henne. Dette kommer til uttrykk i hennes utseende, kroppsspråk, og ved hvordan hun går kledd. Ellers har hun et britisk ytre med blant annet blondt hår. Denne kvinnen snakker også flytende engelsk.

Tilhørighet

Elektra King holder til ved det kaspiske hav i Azerbadsjan. Der holder de på med å bygge sin rørledning som skal forsyne Vesten med olje. Medhjelperen Renard har en internasjonal bakgrunn. Han har en bakgrunn fra Kasakhstan, Afghanistan, Irak, Iran, og Kambodsja og han har også en bakgrunn fra Russland der han hadde vært med i KGB. Mange av skurkene snakker gebrokkent engelsk med russisk aksent.

Ideologi

Elektra har først og fremst familiære hevnmotiv for det hun driver med. Da hun ble kidnappet og holdt til fange, var ikke hennes far villig til å betale noen løsepenger. Dette førte til at Elektra ble forbryter selv. Hennes intensjoner er ikke av noen ideologisk karakter. Elektra er ute etter hevn på sine foreldre og å tjene penger.

Våpen og teknologi

Elektra og hennes samarbeidspartner Rernard har kjernefysiske våpen. De har en egen fabrikk hvor det disse våpnene lages. De sprenger først Elektras egen rørledning med en fisjonsbombe. Det viser seg at dette er en dekkoperasjon for en annen plan. De vil smelte en reaktor utenfor Istanbul. Reaktorsmeltingen vil se ut som en atomulykke, og selskapet som Elektra skal overta, blir etter dette det eneste som kan levere olje til Vesten. Dette skyldes at de andre selskapenes rørledninger ligger i Tyrkia.

